

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

Góry i Pogórze Kaczawskie

KRAINA WYGASŁYCH WULKANÓW

Tekst:

Ivo Laborewicz, Piotr Pietrzak, Marcin Papaj,
Sandra Nejranowska-Białka
Mirosław Szkiłdź – jaworski rynek,
Roman Gorzkowski – złotoryjski rynek

Tłumaczenia:

Translation Cafe Kraków

Opracowanie:

Wydawnictwo Turystyczne PLAN

Fotografie:

Archiwum PLAN, Gmina Jawor,
Gmina Świerzawa, Powiat Złotoryjski,
Powiat Jaworski, www.fotohoryzonty.pl
(Sandra Nejranowska-Białka, Marcin Białka)

Dtp:

Tomasz Hauzer

Druk:

Drukarnia Leyko Kraków

Wydawca:

Wydawnictwo Turystyczne PLAN
Słowackiego 14
58-500 Jelenia Góra
tel./fax 75 75 260 77
plan@plan.jgora.pl
www.plan.jgora.pl

Na zlecenie:

Gmina Miejska Złotoryja
Pl. Orłąt Lwowskich 1
59-500 Złotoryja

Publikacja wydana w ramach projektu pn. „Kampania promocyjna na rzecz rozwoju turystyki i kultury w Subregionie Gór i Pogórza Kaczawskiego”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013

Partnerzy:

Jawor

Powiat
Jaworski

Złotoryja

Powiat
Złotoryjski

Świerzawa

Położenie geograficzne

Położone w południowo – zachodniej części kraju Góry Kaczawskie są częścią górskiego pasma Sudetów. Południową granicę Gór Kaczawskich wyznacza wewnętrzny uskok sudecki, który oddziela je od Kotliny Jeleniogórskiej. Na zachodzie przez dolinę Bobru graniczą z Pogorzem Izerskim. Ta sama rzeka tworzy również południową granicę pasma, odgradzając je od Kotliny Jeleniogórskiej i Rudaw Janowickich. Na wschodzie równie wyraźna dolina Nysy Szalonej oddziela Góry Kaczawskie od Pogórza Bolkowskię. Na północy pasmo przechodzi w Pogórze Kaczawskie rozciągające się między dolinami Bobru i Nysy Szalonej, zamknięte od północy Niziną Śląsko-Łużycką.

Góry Kaczawskie dzielą się na cztery podstawowe grzbiety: Wschodni, Północny, Mały i Południowy. Pierwszy ciągnie się od Przełęczy Domanowskiej (498 m) oraz górnej doliny Nysy Szalonej na wschodzie po dolinę Kaczawy na zachodzie. Grzbiet Północny kulminuje w Okołu (714 m) i ograniczony jest dolinami Bobru na zachodzie i Kaczawy na wschodzie. Na północ od Jeleniej Góry, między doliną Ochotnicy a doliną Bobru ciągnie się Grzbiet Mały, którego najwyższym wzniesieniem jest Góra Szybowcowa (561). Grzbiet Południowy kulminujący w Skopcu (724 m), ciągnie się od doliny Lipki i Ochotnicy na zachodzie po dolinę granicznego Bobru. Jego częścią są również Góry Ołowiane z najwyższym Turzcem (684 m)

Panorama z Wygasłego Wulkanu - Czartowskiej Skały

Panorama z Sokołowca na Ostrzycę Proboszczowicką

i stanowiącą niegdyś wspaniały punkt widokowy Różanką (628 m). Pogórze Kaczawskie wyniesione jest średnio na wysokość 300-400 m n.p.m., przy czym jego najwyższym szczytem jest Ostrzyca Proboszczowicka (501 m). Częściowo stanowi płaskowyż, na którym znajdują się pojedyncze wzniesienia, częściowo pofałdowaną wysoczyznę poprzecinaną dolinami rzek.

Łącznie Góry i Pogórze Kaczawskie zajmują obszar 1075 km², w tym pierwsze ok. 305 tys. km², drugie ok. 770 tys. km². Przebiegającą południkowo osią rejonu jest dolina Kaczawy, od której pochodzi nazwa gór i pogórza. Rzeka ma swoje źródła w Górach Ołwianych a potem płynie przez Wojciszów, Świerzawę, Złotoryję i Legnicę.

Góry i Pogórze Kaczawskie to wymarzone miejsce dla rowerzystów

Góra Połom

Góry i Pogórze Kaczawskie - zarys dziejów

Góry i Pogórze Kaczawskie stanowią fragment Sudetów Zachodnich, położonych w południowo-zachodniej części Śląska i ich dzieje związane są ściśle z historią tej dzielnicy. W VIII-IX w. zamieszkiwały go słowiańskie plemiona Bobrzan i Trzebowian. Ukształtowane na początku IX w. Państwo Wielkomorawskie podporządkowało sobie po 885 r. Dolny Śląsk, co mogło pociągnąć za sobą chrystianizację zamieszkującej te tereny ludności. Na początku X w. ziemie weszły w skład młodego państwa czeskiego. Jednak, zjednoczone w poł. X w. plemiona polskie, pod władzą Mieszka I, w 990 r. przyłączyły cały Śląsk do Państwa Polskiego. W 1000 r. obszar ten objęła nowo powstała diecezja wrocławska.

W 1138 r., po śmierci księcia Bolesława III Krzywoustego, nastąpił w Polsce okres rozbicia dzielnicowego, który z czasem doprowadził także do podziału Śląska na szereg księstw. Jeszcze Henryk I Brodaty, a potem jego syn Henryk II Pobożny, rządili w całej dzielnicy, mając aspiracje do korony polskiej, jednak śmierć tego ostatniego 9 kwietnia 1241 r. w Bitwie pod Legnicą, zaprzepaściła te plany. Zniszczony przez Mongołów Śląsk dość szybko został podzielony między młodych książąt. Interesujący nas obszar znalazł się w dwóch częściach. Jego znaczna część w księstwie jaworskim (powiaty: jaworski, jeleniogórski i lwówecki), zaś mniejsza w legnickim (okolice Złotoryi). Książę Bolko I Surowy (†1301), stał się protoplastą piastowskiej linii

Fragment tumbi nagrobnej Bolka I Surowego

Bitwa pod Legnicą 1241

świdnisko-jaworskiej, która pozostała najdłużej niezależnym państwem w tym regionie, kiedy inne księstwa zostały zhołdowane koronie czeskiej. Dopiero po śmierci Bolka II Małego († 1368), a następnie zgonie jego żony Agnieszki w 1392 r., całe księstwo weszło w skład Korony Czeskiej. Księstwo legnickie rządzone było początkowo przez syna Rogatki – Henryka V Grubego († 1296), a następnie przez Bolesława III Legnickiego. W 1329 księstwo stało się podległe królom czeskim. W 1364 r. książę Ludwik I Brzeski († 1398) przejął po zmarłym bracie – Wacławie księstwo legnickie, tworząc jeden organizm, zwany księstwem legnicko-brzeskim, którym rządził mądrze i gospodarnie, splacając wszystkie długi i doprowadzając do rozwoju gospodarczego. W 1379 r. uzyskał zaś od Wacława IV dokument gwarantujący niepodzielność tego księstwa. W ramach Korony Czeskiej cały Śląsk w 1526 r. stał się częścią monarchii austriackich Habsburgów.

Na obszarze Lwówka Śląskiego i Złotoryi, jeszcze przed rozbięciem dzielnicowym w XIII w., rozwinęło się górnictwo złota i srebra. Na pozostałych terenach nie osadzonych, a więc nie zagospodarowanych już w XII w. prowadzono akcję kolonizacyjną, wabiąc osadników korzystnymi warunkami – najczęściej czasowymi zwolnieniami z podatków i wyznaczaniem niezmiennych powinności. Początkowo ludność osiedlano na prawie polskim, od XIII w. także na prawie niemieckim, przy czym część wcześniej istniejących wsi przenoszono na prawo niemieckie, a część zasiedlano nowymi osadnikami. Jednym z pierwszych miast lokowanym w 1211 roku na prawie magdeburskim jest Złotoryja. Masową akcją sprowadzania ludności z Niemiec oraz innych krajów zachodnich zapoczątkował Henryk Brodaty. Nasiliła się ona szczególnie po bitwie pod Legnicą (1241) i spustoszeniu Śląska przez Mongołów. Ludność ta utrzymywała się z rolnictwa i handlu, a z czasem także z sukiennictwa, a potem płóciennictwa.

Znajdując się pod panowaniem czeskich władców, książęta śląscy pozostawali tym samym w orbicie wpływów cesarstwa niemieckiego, przyjmując od niego obyczaje i kulturę. Z Czech także płynęły nowe prądy, jak ruch husycki. Odznaczył się on jednak głównie najazdami m.in. w latach 1425, 1428 i 1434, które spustoszyły wiele miejscowości. Prawdziwy przełom w zakresie religijności nastąpił w XVI w., gdy na ten obszar dotarli pierw-

Albrecht von Waldstein wódz i polityk z okresu wojny trzydziestoletniej

si kaznodzieje protestanci. Już w 1518 r., a więc w rok po wystąpieniu Lutra w Wittemberdze, w dobrach Zedlitzów w Nowym Kościele Melchior Hoffmann wygłosił pierwsze na Śląsku kazania luterzańskie. Wkrótce potem podobne kazania głoszone w Świerzawie, w której od 1524 r. funkcjonowała gmina ewangelicka. Podobnie działo się w pozostałych miastach Pogórza Kaczawskiego. Niewiele później znaczna część ludności przyjęła nowe wyznanie, a większość kościołów została odebrana katolikom. Jednak w samym kościele luterzańskim nie było jedności. Już bowiem w 1529 r. własny jej odłam założył pochodzący ze Złotoryi, radykalny reformator Kaspar Schwenckfeld, założył własny jej odłam. Od połowy XVI w. zaczęły docierać tu też idee kalwińskie, które przyjęli m.in. Piastowie legniccy.

Problemy religijne w Europie stały się wkrótce jedną z przyczyn wybuchu wojny ogarniającej niemal cały kontynent, zwanej wojną trzydziestoletnią (1618-1648). Przez Śląsk przetaczały się armie szwedzkie i austriackie, które wielokrotnie pustoszyły wsie i miasta, doprowadzając wiele z kwitnących ośrodków do całkowitej ruiny, z której część już nigdy całkowicie się nie podniosła. Zawarty w 1648 r. pokój westfalski zagwarantował władcy narzucenie poddanym takiej religii, jaką sam wyznawał. Dlatego też habsburski Śląsk miał formalnie stać się krajem katolickim. Podjęto kontrreformację, w wyniku której większość kościołów przywrócono katolikom, a ewangelikom pozwolono na wybudowanie jedynie trzech nowych świątyń (w Jaworze, Głogowie i Świdnicy), które zwano Kościołami Pokoju. Jedynie w księstwie legnickim, którego władcy byli protestantami, ewangelicy zachowali większość swych przywilejów, które gwałtownie zredukowano po śmierci ostatniego Piasta na tym tronie – Jerzego Wilhelma († 1675) – i przejściu księstwa pod bezpośrednie władztwo cesarskie. Dopiero po konwencji w Altranstadt (1707) zezwolono ewangelikom na wybudowanie kolejnych 6 kościołów i zwrócono ponad 100 innych.

Wielkie zmiany polityczne, społeczne oraz ekonomiczne, przyniosły trzy wojny śląskie (1740-1763), w wyniku których Śląsk został zajęty i wcielony do Prus. Już w 1742 r. Prusacy zezwolili ewangelikom na budowę własnych domów modlitwy, które stanęły praktycznie w każdej miejscowości. Wojny śląskie, które pociągnęły za sobą zamknięcie wielu dotychczasowych

Bitwa nad Kaczawą

rynków zbytu, a także rozwój tkalni mechanicznych w Anglii, przyczyniły się do upadku miejscowego tkactwa, z którego utrzymywała się znaczna część tutejszej ludności. Doprowadziło to do burzliwych wystąpień tkaczy w latach 1792-1793, które w wielu miejscowościach, m.in. w Bolkowie, tłumio wojsko.

Kolejne zmiany polityczne i gospodarcze nastąpiły wraz z zajęciem Śląska w latach 1806-1807 przez wojska napoleońskie. Pokonane Prusy, zmuszone do zapłacenia olbrzymiej kontrybucji, w 1810 r. zsekularyzowały wszystkie klasztorne i przejęły ich majątki, sprzedając je następnie ludziom świeckim. Jednocześnie

przeprowadzono w Prusach reformy polityczne i gospodarcze, dając m.in., większą autonomię miastom, a także zniesiono wiele ograniczeń gospodarczych, dopuszczając m.in. do handlu Żydów, którzy na Śląsku, od średniowiecza, nie mogli praktycznie prowadzić żadnej działalności gospodarczej.

W XIX w. zaczął rozwijać się przemysł, który rozkwitł szczególnie w drugiej połowie tego stulecia. Znaczący wpływ miało na to uruchomienie połączeń kolejowych. Na interesujących nas terenach był to przemysł wydobywczy (m.in. Wojcieszów oraz okolice Złotoryi), ale swój rozwój odnotowało też rolnictwo, co było następstwem reform uwłaszczeniowych. Zaczęła rodzić się również turystyka masowa i coraz więcej obszarów górskich i podgórskich zagospodarowywano dla potrzeb turystów. Do rozwoju Śląska przyczyniły się również zwycięstwa militarne Prus z Danią i Austrią, przede wszystkim zaś z Francją w latach 1870-1871, po których nastąpiło zjednoczenie Niemiec i powstanie Cesarstwa Niemieckiego. To samo cesarstwo doprowadziło jednak w 1914 r. do wybuchu I wojny światowej, w wyniku której Niemcy poniosły klęskę i w 1918 r. cesarz abdykował. Powstała republika tzw. weimarska, która była targana wieloma konfliktami społecznymi i politycznymi, spotęgowanymi jeszcze światowym kryzysem gospodarczym. Te i inne czynniki przyczyniły się do zdobycia przez narodowych socjalistów Hitlera w 1933 r. władzy w Niemczech. Partia hitlerowska miała bardzo silne poparcie na obszarze Gór i Pogórza Kaczawskiego, już w marcu 1933 r. przejmując władzę praktycznie we wszystkich gminach.

W 1939 r. hitlerowskie Niemcy rozpętały II wojnę światową. Na interesującym nas terenie wojna początkowo nie była widoczna. Jednak stopniowo pojawiała się tu coraz więcej robotników przymusowych, którymi

Niemcy starali się zastąpić mężczyzn powołanych do wojska i ginących na wszystkich frontach. Jeszcze przed 1939 r. pozbawiono własności wszystkich Żydów, których z czasem umieszczono w obozach koncentracyjnych. Filie takich obozów, do których po wybuchu wojny trafiali też obywatele podbitych państw, rozsiane były na całym obszarze Pogórza.

Klęska Niemiec w 1945 r. i postanowienia zwycięskich mocarstw na Konferencji Poczdamskiej, przyznały Śląsk Polsce. Już w kwietniu i maju na tych terenach pojawili się pierwsi przedstawiciele polskiej administracji. W latach 1946-1948 wyjechała większość ludności niemieckiej, która stopniowo była zastępowana przez polskich osadników, bardzo często wygnanych przez Rosjan z dawnych terenów wschodnich II Rzeczypospolitej.

Odrodzona po wojnie Polska stała się państwem socjalistycznym, rządzonym przez komunistów całkowicie podporządkowanych Moskwie. Odbiło się to na gospodarce, która w całości została upaństwowiona. Udało się jednak na tych terenach odbudować i rozwinąć przemysł, podczas gdy rolnictwo zostało oparte w dużej mierze na gospodarstwach państwowych. Te z kolei, administrując dawnymi majątkami, doprowadziły do ruiny wiele z pałaców – siedzib dawnej arystokracji śląskiej. Zmiany polityczne po 1989 r. i uwolnienie gospodarki, doprowadziły następnie do upadku wielu przedsiębiorstw, ale i powstaniu firm prywatnych, które dość dobrze dają sobie radę w nowej rzeczywistości.

Zmiany nastąpiły również w mentalności tutejszych mieszkańców. Polscy osiedleńcy przez wiele lat przyswajali sobie nowe środowisko geograficzno-kulturalne, aż w latach 90-tych XX w., trzecie – urodzone już tutaj – pokolenie poczuło się tu całkowicie u siebie. Niemal w każdej miejscowości masowo zaczęły powstawać towarzystwa miłośnicze, które w formie bardzo zinstytucjonalizowanej w większych ośrodkach funkcjonowały już od początku lat 60-tych XX w. Przystąpiono do odbudowy i konserwacji zapomnianych dotąd zabytków, zaczęto organizować wiele lokalnych imprez kulturalnych, jak np. „Targi Chleba” i „Koncerty Pokoju” w Jaworze, „Muchowską Kosę” w Muchowie, święto Chleba w Nowym Kościele, Wianki pod Wielisławką w Sędziszowej, Dni Świerzawy, „Święto Pieczonego Ziemniaka” w Piotrowicach, Mistrzostwa w Płukaniu Złota w Złotoryi, Dni Wojcieszowa, Turniej Rycerski w Bolkowie i wiele innych.

Gebhard Leberecht von Blücher - Jeden z najważniejszych pruskich dowódców okresu wojen napoleońskich

Budowa geologiczna

Krajobraz Gór i Pogórza Kaczawskiego jest niezwykle różnorodny, przede wszystkim z uwagi na złożoną budowę geologiczną tego terenu. Ta część Sudetów znajduje się w granicach metamorfiku kaczawskiego - rozległej jednostki geologicznej sięgającej swoimi granicami Pogórza Wałbrzyskiego, Pogórza Izerskiego, Przedgórz Sudeckiego. Zbudowana jest w większości ze skał powstałych podczas kolejnych zalewów morskich w paleozoiku i przeobrażonych podczas ruchów górotwórczych w późniejszych epokach geologicznych. Najstarsze skały tego regionu to kambryjskie łupki radzimowickie powstałe 500-600 mln lat temu. Nieco młodsze są dolomityczne wapienie z okolic Wojcieszowa oraz zieleńce. Góry, a zwłaszcza Pogórze Kaczawskie nie wyglądałyby jak obecnie bez wulkanizmu epoki miocenu. Właśnie w miocenie powstały tutejsze bazalty. Przykładowo Wilcza Góra (367 m) nad Złotoryją to nek czyli pozostałość komina wulkanicznego, którym przed milionami lat płynęła ku kraterowi bazaltowa lava. Szczyt w 1959 r. został objęty ochroną rezerwatową z uwagi na odkryty podczas prowadzonych przy nim prac górniczych bardzo ciekawy układ słupów bazaltowych. Wulkanicznym niekiem jest również Ostrzyca Proboszczowska (501 m) czy Czartowska Skała (463 m).

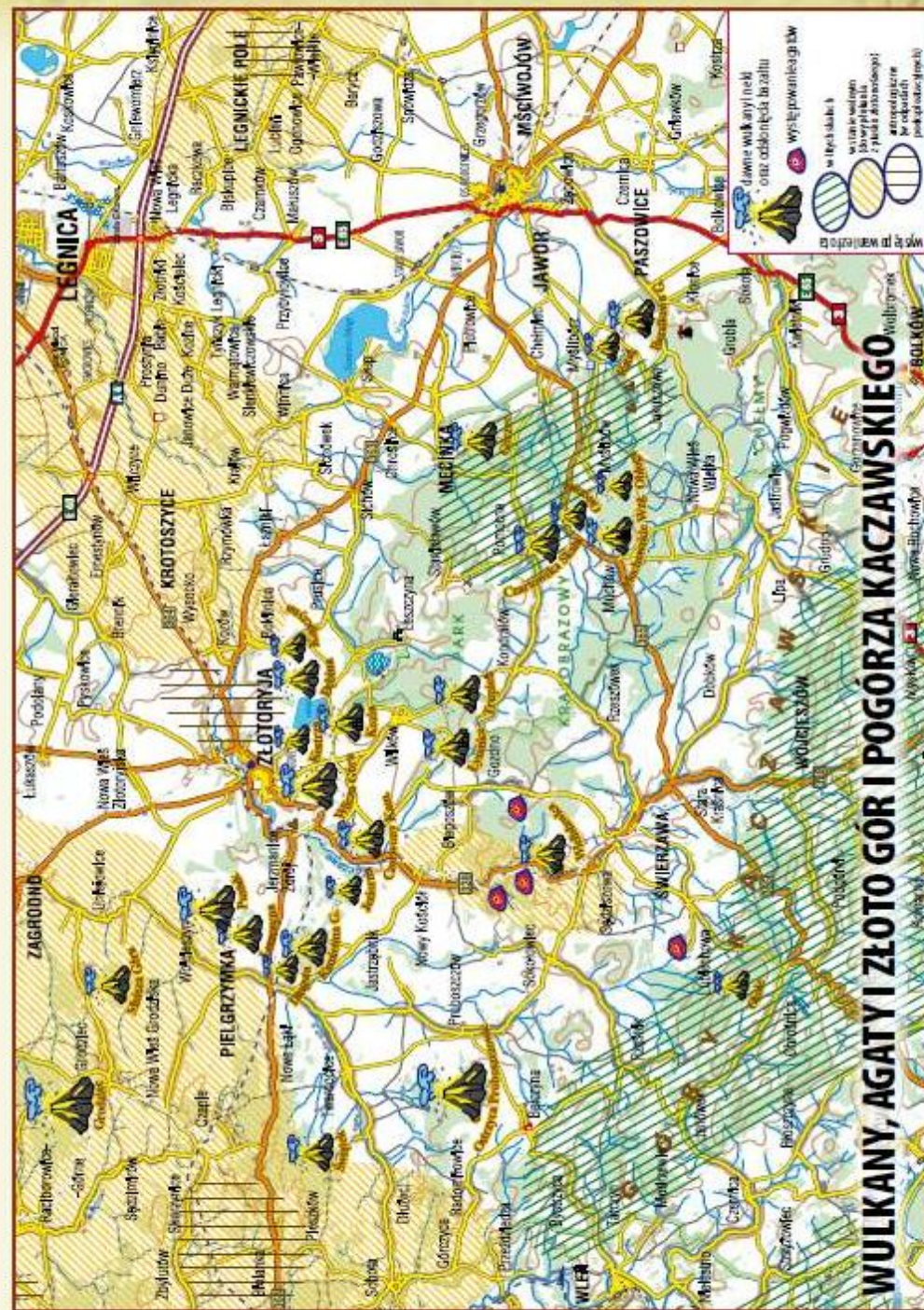

Przekrój złóż bazaltowych i granitowych w Muzeum Regionalnym w Jaworze

Właśnie w miocenie powstały tutejsze bazalty. Przykładowo Wilcza Góra (367 m) nad Złotoryją to nek czyli pozostałość komina wulkanicznego, którym przed milionami lat płynęła ku kraterowi bazaltowa lava. Szczyt w 1959 r. został objęty ochroną rezerwatową z uwagi na odkryty podczas prowadzonych przy nim prac górniczych bardzo ciekawy układ słupów bazaltowych. Wulkanicznym niekiem jest również Ostrzyca Proboszczowska (501 m) czy Czartowska Skała (463 m).

Rezerwat Góra Miłek

WULKANY, AGATY I ŻŁOTO GÓR I POGÓRZA KACZAWSKIEGO

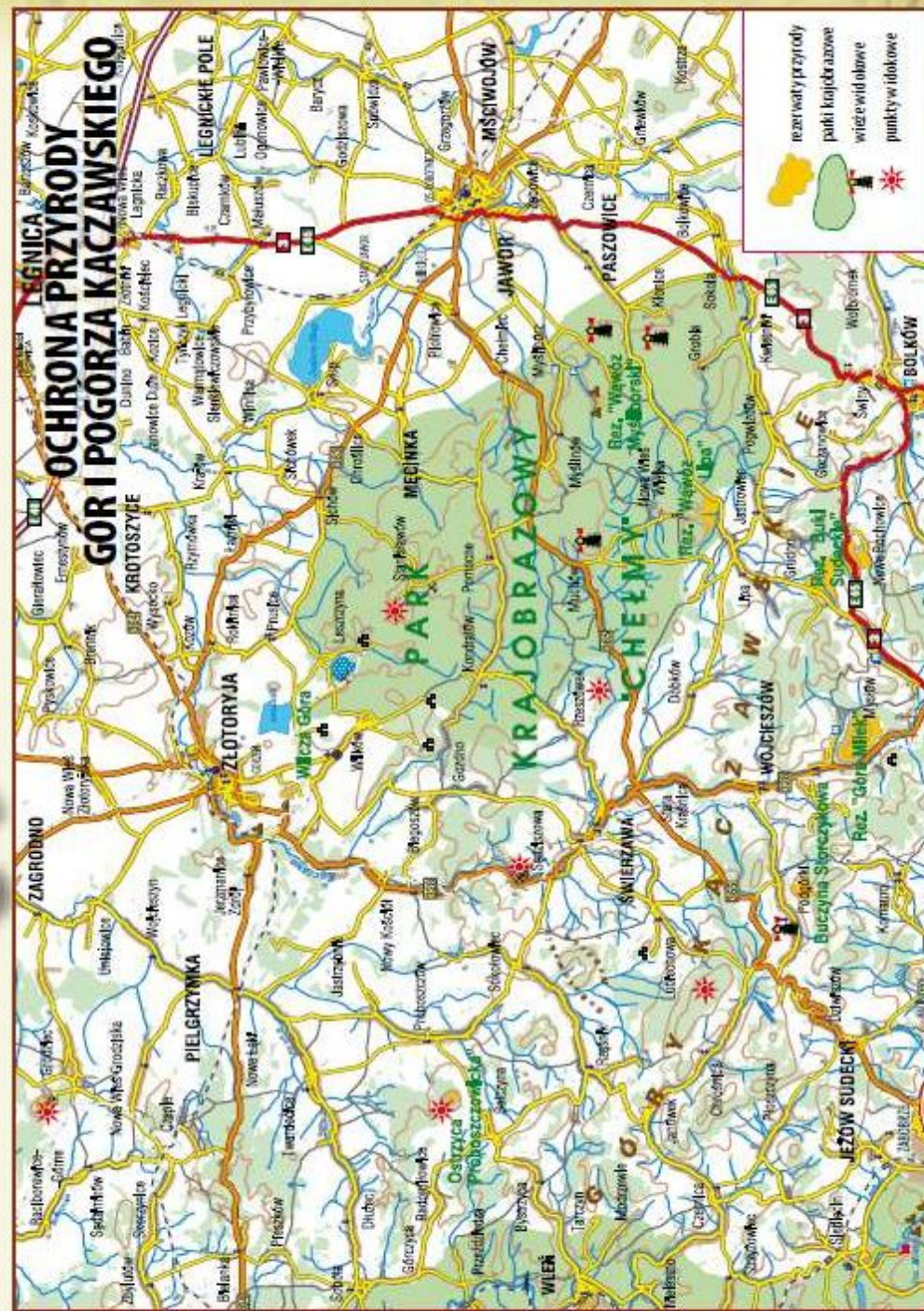
Złoto i minerały

Procesy geologiczne, w tym ruchy skorupy ziemskiej sprawiły, że w rejonie powstało niezwykle bogactwo skał i minerałów. Tutejsza ziemia skrywa m.in.: piryt, azuryt, malachit, srebro rodzime, agat, ametyst, kryształ górski, rubin, granat, topaz, turmalin, szmaragd, kalcyt, anhydryt i gips. Od średniowiecza na Pogórzcu Kaczawskim znano także okruczowe złoża złota, przepłukiwano piaski i żwiry Bobru i Kaczawy w jego poszukiwaniu. Złoto eksploatowano m.in. w okolicach Złotoryi (niem. Goldberg – dosł. Złota Góra) i Lwówka Śląskiego. W okolicy bogato reprezentowane są także

rudy metali - miedzi, ołowiu, srebra i żelaza, które wydobywano od średniowiecza, m.in. w położonych nad Wojcieszowem Radzimowicach – dawnym miasteczku górniczym. Jeszcze pod nazwą Altenberg (Stara Góra) Radzimowice słynęły jako jeden z największych ośrodków górnictwa rud arsenu, miedzi i ołowiu na Dolnym Śląsku. Rudy żelaza wydobywano natomiast pod Górzcem (445 m) koło Męcinka i pod Rosochą (465 m) koło Stanisławowa (w okolicy tej funkcjonowała także kopalnia barytu), a rudy miedzi w okolicy Leszczyny i Chelmcza. Po II wojnie światowej, koło Wojcieszowa poszukiwano rud uranu. Część starych wyrobisk - w Lubiechowej, Przeździec, Nowym Kościele, Zagrodnie czy Płóczkach Górnych stanowi dzisiaj mekkę dla poszukiwaczy minerałów. Na całym świecie, szczególnie cenione są pochodzące stąd agaty.

Przyroda

Ogromne bogactwo przyrodnicze Gór i Pogórza Kaczawskiego sprawia, że bywają nazywane „Dzikimi Kaczawami”. Wiosna i lato zamieniają je w prawdziwe królestwo dzikich storczyków, m.in. buławika mieczolistnego, wielokwiatowego, lilii złotogłów, listery jajowatej, obuwika pospolitego, kukulki plamistej i wielu innych. Kwiaty szczególnie licznie występują na rozległych murawach kserotermicznych w okolicach Wojcieszowa, Radzimowic, Podgórek, Lipy, Starych Rochowic. Rzadką florą od-

Maki w okolicach Lipy

znaczą się także łąki trzęślicowe w pobliżu Pomocnego i Muchowa, gdzie rośnie mieczyk dachówkowy i goździk pyszny. Tutejsze lasy swoim składem przypominają często pierwotne drzewostany. Obok świerków, bardzo duży udział mają w nich buki i występujące częściej niż w okolicy klony jawory, dęby i lipy. Wiosną, gdy jaskrawozielone liście odcinają się na ciemnej, świerkowej zieleni czy jesienią, kiedy liściaste drzewa dają pokaz swej niewyczerpanej, malarskiej fantazji, piękno kaczawskich lasów jest uderzające. Najcenniejsze przyrodniczo fragmenty Gór i Pogórza Kaczawskiego są chronione w Parku Krajobrazowym Chełmy oraz rezerwatach przyrody: Buczyzna Storczykowa na Białych Skalach, Buki Sudeckie, Góra Milek, Nad Groblą, Ostrzyca Proboszczowicka, Wąwóz Myśluborski, Wąwóz Lipa, Wąwóz Siedmica, Wilcza Góra.

Salamandra plamista

Pierwiosnek

Zabytki architektury

Najświetniejsze w rejonie zabytki architektury znajdują się m.in. w Jaworze, gdzie od lat odbywają się Międzynarodowe Targi Chleba oraz słynne Jaworskie Koncerty Pokoju. Swoją urodą zdumiewa w mieście Kościół Pokoju wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. W Złotoryi, która jako pierwsza na Śląsku, bo już w 1211 r. otrzymała prawa miejskie i gdzie od wielu lat organizowane są Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota uwagę zwraca choćby kościół Narodzenia NMP. Dumą Świerzawy jest kościół św. Jana Chrzciciela i św. Katarzyny Aleksandryjskiej, gdzie zachowały się unikatowe w skali kraju, średniowieczne freski. Zdobiące okoliczne wzgórza zamki, jak Grodziec, Bolków czy Świny, średniowieczna wieża rycerska w Siedlęcinie oraz pałace, które poza Wojcieszowem, gdzie występuje ich większe skupisko, można spotkać niemal w każdej tutejszej wsi, również stanowią wspaniałe przykłady architektury tego rejonu.

Kościół Pokoju w Jaworze

Neogotycki pałac w Sokolowcu

Zamek w Świnach

Infrastruktura turystyczna

Ukształtowanie powierzchni Gór Kaczawskich, atrakcje turystyczne oraz bogata sieć wyznakowanych szlaków turystycznych pozwalają na uprawianie różnych form turystyki. Przebiegają tędy interesujące trasy: Międzynarodowy Szlak Pieszy E3 (niebieski), Szlak Wygasłych Wulkanów (żółty), Szlak Zamków Piastowskich (zielony), Szlak Cysterski oraz

Rowerzyści w Górach Kaczawskich

znakowany odcinek Drogi Świętego Jakuba. W najciekawszych miejscach regionu wytyczono wiele tematycznych ścieżek dydaktycznych z tablicami informacyjnymi. Góry Kaczawskie szczególnie upodobali sobie cykliści. Poprowadzone wśród malowniczych terenów szlaki rowerowe w sezonie przyciągają aktywnych turystów z całej Polski. Miłośnicy białego szalenstwa mogą korzystać z tras i wyciągów przygotowanych dla nich na Łysej Górze nad Dziwizowem, gdzie funkcjonuje Mikrostacja Sportów Zimowych. W okolicach Nowego Kościoła wielbiciele enduro mogą brać udział i przyglądać się organizowanym tam zawodom. Wojcieszów to wspaniała przystań dla grotolazów, którzy walczą tam o palmę pierwszeństwa na Mistrzostwach Polski w technikach jaskiniowych. Wyrastająca nad Jezowem Sudeckim Góra Szybowcowa, z której roztacza się jeden z najpiękniejszych widoków na Karkonosze i Kotlinę Jeleniogórską to z kolei raj dla wielbicielei paralotniarstwa. Baza noclegowa obszaru Gór i Pogórza Kaczawskiego w ostatnich latach znacznie się powiększyła. Jej podstawą są liczne gospodarstwa agroturystyczne, uzupełniane ofertą pensjonatów oraz kilku hoteli (wykaz bazy noclegowej znajduje się na końcu publikacji).

Szlak Rowerowy Bitwy nad Kaczawą

Mikrostacja Sportów Zimowych Łysa Góra

Bolków

Miasto położone nad Nysą Szaloną, do której wpada tu Rochowicki Potok, na pograniczu Gór i Pogórza Kaczawskiego oraz Pogórza Bolkowskiego.

Bolków powstał jako osada targowa w XIII wieku. Prawa miejskie otrzymał przed 1276 roku, być może w 1250 roku. Od XIV wieku zwano go Gajem lub Bolkowym Gajem (Bolkenhain), na cześć księcia Bolka I. W XIV wieku miasto otoczono murami miejskim, wzniesiono w nim szpital św. Ducha i kościół parafialny, a według niepotwierdzonych źródełwo przekazów podobno osiedlili się w nim templariusze.

Pomysłny rozwój Bolków zawdzięczał dogodnemu położeniu na szlaku handlowym wiodącym z Czech do Legnicy, a także opiece książąt, rezydujących na miejscowym zamku. Jednak, gdy w 1392 roku wymarła linia Piastów świdnicko-jaworskich, a Bolków wraz z księstwem włączony został do Czech, stracił na znaczeniu, stając się miastem prywatnym, należąc m.in. do Zedlitzów.

Zamek Bolków

W 1345 roku Bolków bronił się skutecznie przed wojskami czeskimi, lecz już w 1444 roku został zdobyty i spalony przez husytów. Nawiedzały go też klęski elementarne: zaraza (1553 i 1583), powódzie (1567, 1570 i 1573), a nawet trzęsienie ziemi (1590). Kilkakrotnie płonął w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). Jednak dzięki przywilejom monarszym miasto było zawsze w stanie się odbudować. Do najważniejszych przywilejów należały: prawo mili z 1528 roku, prawo do dwóch jarmarków (1532) i 3 targów (1534). W 1608 roku miasto wykupiło prawa sędownicze. W XVI i XVII wieku głównym źródłem utrzymania jego mieszkańców, poza handlem, była produkcja płótna lnianego. W 1708 roku baron von Zedlitz sprzedał Bolków, wraz z zamkiem, cystersom z Krzeszowa, którzy dzierżyli go do kasacji zakonu w 1810 roku.

W 1809 roku powstała w Bolkowie niewielka tkalnia mechaniczna. W 1818 roku Bolków stał się siedzibą powiatu, który zlikwidowano w 1932 roku. W 1890 roku doprowadzono kolej, co m.in. doprowadziło do rozwoju drobnego przemysłu: młyn, tkalnia, tartak, browar, wytwórnia odzieży skórzanej.

W czasie II wojny światowej zakłady włókiennicze zostały przestawione na produkcję wojskową, a pod sąsiednim Wzgórzem Ryszarda hitlerowcy zbudowali sieć tuneli i hal, w których umieszczono podziemną fabrykę, najprawdopodobniej części samolotowych. Do wykucia tuneli i przy produkcji, zatrudniano więźniów miejscowych filii obozu koncentracyjnego z Gross Rossen. W 1945 roku podziemia, w których prowadzono produkcję, zostały wysadzone.

W 1945 roku hitlerowcy podobno ukryli na zamku bursztynową komnatę. W latach 1947-1949 działał w Bolkowie tajny ośrodek szkolenia żydowskiej Nagany, której bojowników przerzucano następnie do Palestyny. Od 1957 do 1965 roku funkcjonował zaś Ośrodek Wiedzy o Ziemiach Zachodnich, którego kierownikiem był znany przewodnik sudecki Tadeusz Stec.

Zamek zawsze był nierozdzielnie związany z miastem. Tę gotycką budowlę, pozostającą dziś w trwałej ruinie, wzmiankowano po raz pierwszy w 1277 roku. Był on jedną z najważniejszych warowni książąt świdnicko-jaworskich. Po wymarciu Piastów świdnicko-jaworskich zamek często zmieniał właścicieli. W połowie XVI wieku rozbudował go Jakob von Salza. Powstały mury zewnętrzne z bastejami oraz trzykondygnacyjny tzw. „dom kobiet”. Zamek zdobyty i zniszczony przez Szwedów w 1646 roku, przechodził kolejne przebudowy w latach 1703-1715. 20 października 1795 roku pożar zniszczył część mieszkalną, którą jednak szybko odbudowano. Po przejęciu go w 1810 roku przez pruski skarb państwa, popadł szybko w ruinę. W okresie międzywojennym działało tu muzeum z bogatymi zbiorami broni, odbywały się również plenerowe przedstawienia teatralne. Obecnie zamek jest oddziałem Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze. Działa w nim prężne Bractwo Rycerskie, organizujące w czerwcu największy na Dolnym Śląsku i jeden z większych w kraju Ogólnopolski Turniej Rycerski (od 1995 roku). Zamek jest też miejscem wielu innych cyklicznych imprez kulturalnych, jak Castle Party. Tu też kręcono sceny do serialu telewizyjnego „Wiedźmin”.

Centralnym punktem zamku jest 28-metrowa kamienna wieża, o niepowtarzalnym, zaokrąglonym kształcie (tzw. wieża klinowa), chroniącą ją przed pociskami miotanymi od najłatwiej dostępnej strony południowo-zachodniej. Jej mury w przyziemiu dochodzą do 4,5 m grubości. Wejście, do którego wiodą drewniane zewnętrzne schody, umieszczono 9 m nad ziemią. W 1813 roku żołnierze rosyjscy w jej podziemiach poszukiwali skarbów, ukrytych ponoć przez wojska napoleońskie.

Bolków

1 : 9 000

Wieża klinowa na zamku w Bolkowie

Centrum sporego, prostokątnego Rynku w Bolkowie zajmuje ratusz, wzniesiony na szczątkach budowli z XIV wieku, spalonej w 1632 roku i odbudowanej w 1670 roku, który gruntownie przebudowano w 1827 roku w stylu klasycystycznym. Otaczają go kamieniczki, z których uwagę zwracają zwłaszcza podcieniowe domy pierzei zachodniej z XVIII w. W Rynku znajduje się tzw. „Anielska Fontanna”, pośrodku której we wrześniu 2002 roku ustawiono figurę chłopca czytającego książkę, bliźniaczego do stojącej w zaprzyjaźnionym niemieckim mieście Borken.

Kościół św. Jadwigi znajduje się w górnej części Rynku. Wzmiankowany go w 1298 roku, lecz powstał wcześniej. Do jego korpusu na planie krzyża

greckiego w XIV w. dobudowano nawy boczne. W 1846 roku kościół przebudowano, osadzając czterospadowy dach, co zatarło jego gotycki charakter. Ciekawe detale architektoniczne: krzyżowe sklepienia, na zwornikach których głowy św. Jadwigi oraz książąt: Henryka Brodatego, Bolesława Rogatki, Konrada I, Henryka III i Władysława (biskupa Salzburga). Nad wejściem do północnej kruchty trzy gotyckie figury z ok. 1400 roku, wyobrażające Matkę Boską, św. Barbarę i św. Katarzynę. Na ścianach prezbiterium kamienne epitafia z XVI i XVII wieku. Przed wejściem głównym barokowa figura św. Jana Nepomucena. Obok pomnik poświęcony Sybirakom.

Castle Party w Bolkowie

Czaple

Czaple znajdują się w zachodniej części powiatu złotoryjskiego przy trasie łączącej Złotoryję z Lwówkiem Śląskim. Rozproszona zabudowa wsi stanowiła dawniej osobne osady, które w XIX wieku zostały połączone w jedną całość. Od początku swojego istnienia na rozwój Czapli wpływ miały kamieniołomy piaskowców znajdujące się w dolnej i górnej części wsi. To właśnie z tutejszego kamienia wybudowany pobliski zamek Grodziec oraz inne obiekty na Dolnym Śląsku. Na szczególną uwagę zasługuje skupisko sześciu krzyży pojednania (krzyży pokutnych) w zachodniej części wsi.

Kamienne krzyże - krzyże pojednania

Wraz ze wzmoczoną akcją kolonizacyjną rozpoczętą na przełomie XII i XIII wieku na Śląsku z osadnikami niemieckimi zaczęły napływać na te tereny zwyczaje panujące po zachodniej stronie granicy. Wyznacznikiem w sprawach sądowych był ustanowiony w Saksonii tzw. spis praw zwyczajowych (Zwierciadło Saskie). Jednym z ustaleń wymienianym w tym dokumencie jest możliwość wykupienia się od kary śmierci. Polegało to na tym, że w przypadku „nieumyślnego” zabójstwa morderca mógł zawrzeć z rodziną zabitego ugodę (łac. *compositio*), gdy ta wyraziła na to zgodę. Najczęściej sprawca morderstwa zobowiązany był ponieść wszystkie koszty związane z pogrzebem, opłacić rozprawę sądową oraz wpłacić odpowiednią sumę pieniędzy na rzecz rodziny zabitego. Z zachowany umów ugodowych dowiadujemy się między innymi, że winowajca musiał np. zakupić odpowiednią ilość zboża na rzecz rodziny zmarłego, opłacić kąpiel biedocie czy ufundować poczęstunek dla uczestników pogrzebu. Kolejnym obowiązkiem mordercy było opłacenie całego ceremoniału związanego z pochówkiem, zakup trumny oraz zamówienie odpowiedniej ilości mszy świętych (np. ku czci patronki dobrej śmierci św. Barbary sprawowanych w intencji zabitego). Dodatko-

Krzyż pojednania w okolicy Czapli

wo sprawca miał odbyć pielgrzymkę, lub zlecić innej osobie wykonanie tego polecenia. Zwieńczeniem ugody był nakaz postawienia pomnika pojednania. Mógł on przybrać postać kapliczki lub krzyża. Do tego celu wykorzystywano różne materiały. Mniej odporne na działania atmosferyczne drewniane formy nie przetrwały do naszych czasów. Kamienne kapliczki i krzyże są najliczniej spotykanymi pomnikami średniowiecznego prawa w Sudetach. Wykonywali je zazwyczaj kamieniarze na zlecenie oskarżonego. Forma pomnika była z góry określona a sam pomnik miał stanąć w miejscu wskazanym przez rodzinę nieboszczyka. Zazwyczaj było to miejsce śmierci lub skrzyżowanie traktów (wtórnie krzyże przenoszone były w okolice kościołów). Do dnia dzisiejszego w krajobrazie najczęściej zachowało się kamiennych krzyży, które nazywane są krzyżami pokutnymi lub krzyżami pojednania. Wykonywane są z lokalnego materiału i w większości posiadają widoczne ryty identyfikowane jako narzędzia zbrodni. Najczęściej na krzyżu umieszczano ryt miecza lub noża (kordu), co niekiedy przyczynia się do identyfikacji czasu ich powstania. Najstarszy krzyż z Dolnego Śląska pochodzi z roku 1305 i umiejscowiony jest we wsi Stanowice koło Strzegomia. Z biegiem lat krzyże kamienne zatraciły swoją pierwotną funkcję i niejednokrotnie uległy zniszczeniu lub zostawały przenoszone w inne miejsca. W XVI wieku, gdy prawo zostało zaostrzone i ugoda przestała praktycznie istnieć kamienne krzyże stawiano upamiętniając jakieś wydarzenie.

Kaplica św. Józefa w Czaplach

Dobków

Dobków to jedna z najładniejszych miejscowości w Sudetach. Położona wśród gór, z dala od miejskich ośrodków, stwarza idealne warunki do obcowania z przyrodą. Zachowana praktycznie w całości łańcuchowa zabudowa wsi tworzy specyficzną atmosferę sprzyjającą działalności regionalnych artystów. W przeciwieństwie do innych miejscowości regionu losy Dobkowa toczyły się zupełnie innymi torami. Pierwsza osada powstała w XIII wieku, jednak już w kolejnym stuleciu miejscowość wymieniana jest jako część dóbr cystersów z Lubiąża. W rękach zakonników Dobków pozostał aż do 1810 roku. Oznacza to, że w okresie burzliwych dziejów okolicy wieś pozostała katolickim bastionem. Po dziś dzień prawie każda zagroda ma tutaj swoją kapliczkę lub krzyż, a bogobojność dawnych mieszkańców Dobkowa znana była w całym księstwie. Najważniejszym punktem w wiosce pozostaje od wieków kościół pw. św. Idziego. Kult św. Idziego w XIII wieku był rozpowszechniony na terenach dzisiejszego Śląska. Książęta piastowscy uważali go za swojego patrona a król Polski Władysław Herman złożył bogate dary opactwu Saint Gilles, w którym pochowany był święty. Było to dziękczynienie za narodziny swojego pierworodnego syna (Bolesława Krzywoustego). Jest to skromny trójnawowy budynek z dwuprzęsłową prostokątną nawą. Pierwsza świątynia stanęła w tym miejscu w 1399 roku. We wnętrzu zachowały się drewniane empory, prospekt organowy i barokowy ołtarz główny. Sklepienie pokrywa malowidło

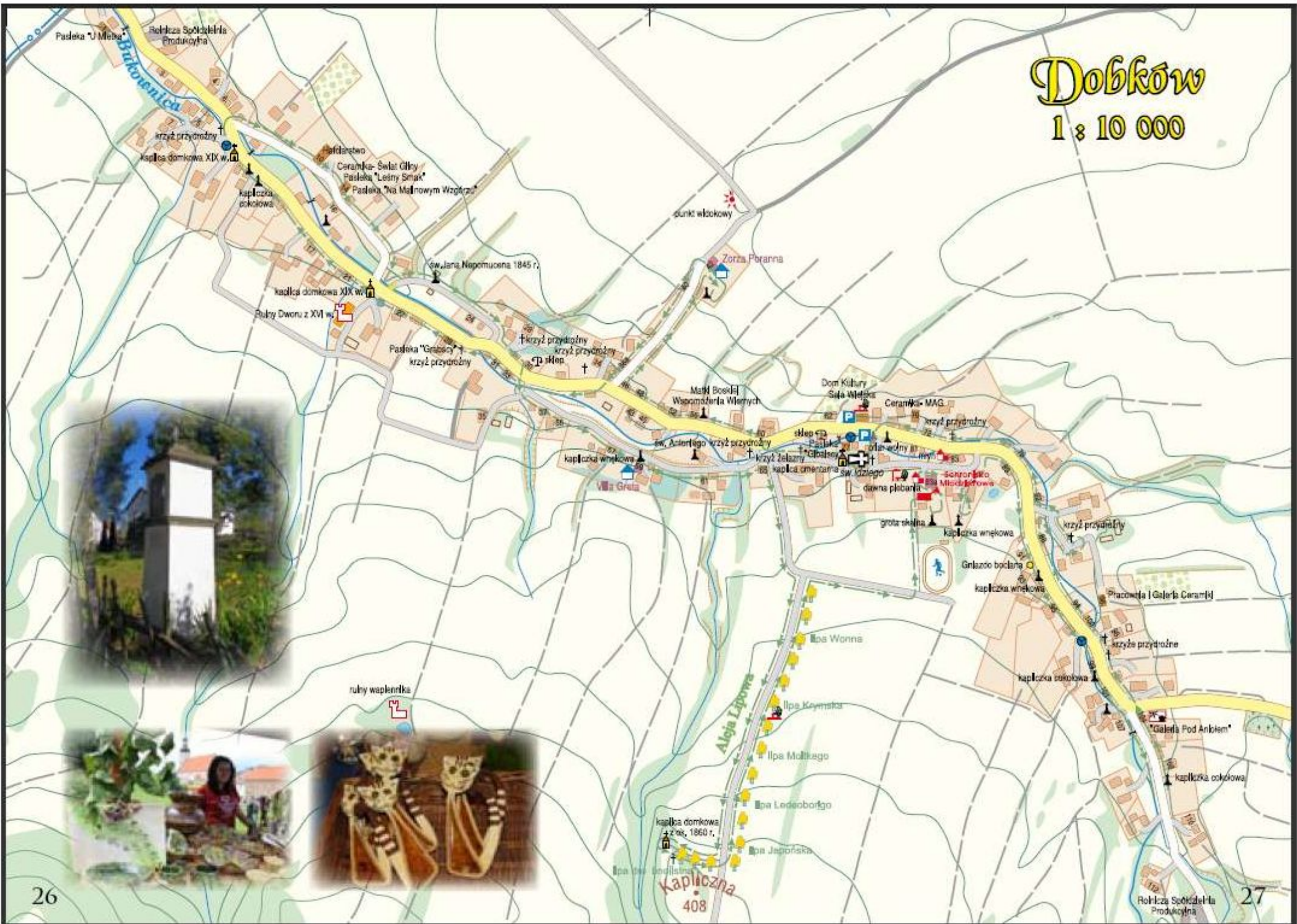
Figura św. Jana Nepomucena w Dobkowie

Gotycka kaplica w Dobkowie

Dobków

1 : 10 000

Kapliczna
408

Rohicza Spółdzielnia
Produkcyjna

przedstawiające czterech ewangelistów. Do najciekawszych elementów należy zaliczyć XVII-wieczną chrzcielnicę i XVII-wieczną Pietę. Do kościelnego muru przylega późnogotycka kaplica wykorzystywana obecnie podczas nabożeństw pogrzebowych. Przez wioskę prowadzi Szlak Kapliczek, dzięki któremu zapoznać się można z ludową sztuką sakralną z przełomu XIX/XX wieku.

W Dobkowie działa jedyne w swoim rodzaju EKOMUZEUM RZEMIOSŁA. Nie ma tutaj murów i muzealnych zakazów. Każdy może dotknąć eksponatów i porozmawiać z artystami. Rzemieślnicy zapraszają do swoich pracowni, pszczelarze chętnie opowiadają o pozyskiwaniu i przetwarzaniu miodu, a rolnicy zapoznają z pracą na roli.

Kościół pw. św. Idziego w Dobkowie

Grobła

Leżąca w samym sercu Parku Krajobrazowego „Ghelmy” Grobła uważana jest za najładniejszą miejscowość w okolicy. Rozproszona zabudowa, składająca się przeważnie z jednorodzinnych domów, ciągnie się wzdłuż rzeki Nysy Małej, tworzącej w tym miejscu przełom. Historia Grobli jest mglista i tajemnicza. Podobno w czasach przedchrześcijańskich istniał tutaj ośrodek kultu pogańskiego, do którego nawiązuje nazwa schronu turystycznego na północ od wsi (Poganka). Pierwsze pisemne informacje o wsi wiążą się z fundacją kościoła w 1399 roku. Jako pierwszego właściciela Grobli wymienia się Schindla, którego tablica nagrobna z 1473 roku znajduje się we wnętrzu miejscowego kościoła. Sama świątynia na przestrzeni dziejów uległa nieznacznym przebudowom będąc obecnie jednym z najlepszych przykładów budownictwa gotyckiego w powiecie jaworskim. Na uwagę zasługuje portal główny ozdobiony trzema pinaklami. W otaczającym kościół kamiennym murze znajduje się krzyż pojednania. Szczególnym zabytkiem w Grobli jest pochodzący z XVI wieku dwór. W południowej części założenia odnaleźć można pozostałości po dawnej fosie. Gruntowna przebudowa obiektu na początku XX wieku nadała obecną wyjątkową formę.

Na zachód od wsi znajduje się rezerwat „Nad Groblą”. Szczególną ochroną objęte zostały tutaj jedne z największych w Polsce skupisk jarząbu brekinii oraz innych gatunków roślin położone na różnych typach skał wulkanicznych. Cechą charakterystyczną rezerwatu jest występowanie tzw. law poduszkowych.

Kościół św. Anny w Grobli

Dwór w Grobli

Kruszczyk szerokolistny

Grodziec

Grodziec to mała wieś na skraju Pogórza Kaczawskiego. Od początku swojego istnienia związana była z zamkiem, który wznosi się na 389 metrowym wzgórzu. Sama góra jest typowym nekiem – czyli częścią wulkanu powstałą z zakrzepłej w kominie wulkanicznym magmy. Na szczycie Grodzca (bo takim mianem określa się zarówno zamek, górę jak i miejscowość) wznosi się okazała budowla zamkowa. Prawdopodobnie już we wczesnym średniowieczu istniał tu ośrodek plemienny Bobrzan. Pierwsze potwierdzone informacje o budowli pochodzą z XII wieku. W kolejnych etapach budowy drewniano – ziemną fortyfikację przekształcono w mury. W czasie wojny trzydziestoletniej (1618–1648) zamek został zdobyty przez oddziały Albrechta Wallensteina. Od tego czasu obiekt pozostawał w ruinie aż do XIX wieku. Wówczas zamek został przejęty przez Księcia Rzeszy Heinricha VI von Hochberga. Przeprowadzanie konserwacji przerwały wojny napoleońskie. Kolejne lata przyniosły wzrost zainteresowania Grodźcem. Pieczołowicie odbudowany stał się jedną z największych atrakcji w okolicy mieszcząc w swoim wnętrzu muzeum i hotel. Obecnie na zamku odbywają się liczne turnieje rycerskie oraz wiele innych przedsięwzięć o charakterze kulturalnym (informacje o imprezach organizowanych na zamku www.grodziec.com). Do wzrostu popularności Grodźca na początku XX wieku przyczynił się bogaty przedsiębiorca – baron Willibald von Dirksen. Do odbudowy zamku nowy właściciel zatrudnił najznakomitszego architekta i konserwatora w ówczesnych Niemczech – Bodo Ebhardta znanego z takich późniejszych realizacji jak np. odbudowa zamku Czocho. To dzięki niemu zamek odzyskał średniowieczne walory i do dnia dzisiejszego cieszy oko zwiedzających.

Dziedziniec zamkowy

W zamkowych murach rozgrywała się akcja popularnego w Szwecji i Rosji, utrzymanego w konwencji realiów średniowiecznego życia programu typu reality show. Na potrzeby ekipy filmowej zamek przez kilka miesięcy był zamknięty dla zwiedzających.

Znajdujący się u podnóża zamku kościół pochodzi z XVIII wieku i stoi na miejscu starszej budowli zniszczonej w trakcie wojny trzydziestoletniej. Przylegająca do głównego korpusu świątyni wieża powstała w 1826 roku.

Zamek Grodziec

Jawor

Miasto położone jest nad Nysą Szaloną, w środkowej części Dolnego Śląska, na Równinie Jaworskiej, będącej częścią Wysoczyzny Chojnowskiej. Swoją nazwę wzięło od drzewa jawor (*lac. Acer pseudoplatanus*), będącego rodzajem klonu.

Tutejsze osadnictwo sięga 5.000 lat przed Chrystusem. Choć miastem, według prawa magdeburskiego, stał się Jawor ok. 1242 roku, to jako osada słowiańska istniał wcześniej. W czasie lokacji nadano mu kształt urbanistyczny, który przetrwał do naszych czasów.

Od 1278 roku Jawor był stolicą samodzielnego księstwa, które formalnie, jako jednostka administracyjna, istniało do 1742 roku. Władzę dzierżyła tu początkowo linia Piastów świdnicko-jaworskich, obdarzających miasto szeregiem przywilejów, co przyczyniło się do jego rozwoju. Po śmierci księcia Bolka II (†1368), rezydowała w nim wdowa – księżna Agnieszka. Po jej zgonie w 1392 roku księstwo przeszło pod panowanie czeskie. Jawor stał się siedzibą namiestników królewskich – starostów.

W 1429 roku miasto obroniło się przed husytami. W 1459 roku przebywał w nim król Czech Jerzy z Podiebradu. W 1527 roku odprawione tu zostało pierwsze nabożeństwo protestanckie, a wkrótce większość ludności przejęła nową konfesję. W XVI wieku rozwinęła się produkcja i handel płótnem lnianym. Pomyślny rozwój przerwała wojna trzydziestoletnia (1618-1648), w trakcie której Jawor był wielokrotnie zajmowany przez różne oddziały wojskowe, a w 1648 roku spłonął doszczętnie. Jedno z postanowień, kończącego wojnę pokojową westfalską, zezwalało ewangelikom na wzniesienie w Jaworze świątyni, tzw. Kościoła Pokoju (1654), do którego przybywali wierni niemal z całego księstwa i okolic. W 1683 roku, początkowo głównie dla potrzeb tego kościoła, Johann Oeckel założył tu pierwszą drukarnię.

W czasie wojen śląskich miasto kilkakrotnie płonęło (1744 i 1745). Kolejny pożar, 2 sierpnia 1776 roku, zniszczył aż 137 budynków. Na ich odbudowę król Fryderyk

II, przybywszy osobiście do miasta, udzielił pomocy finansowej (106.000 talarów). Przeprowadzona przez Prusaków reforma administracyjna zdegradowała miasto do rangi powiatu i Jawor już nigdy nie odzyskał dawnego znaczenia administracyjnego. W 1856 roku doprowadzono tu kolej, w 1919 roku założono sieć elektryczną. Powstało szereg niewielkich fabryk, w tym powozów konnych oraz kuchni węglowych i gazowych.

12 lutego 1945 roku miasto zajęła Armia Czerwona, niszcząc dwie piekarnie w Rynku. 28 kwietnia pojawiła się grupa przedstawicieli władz polskich. Pierwszym polskim burmistrzem został Józef Bartoszewicz. W latach 1946-1948 większość dawnych mieszkańców deportowano do Niemiec, a ich miejsce zajęli polscy osadnicy, często wygnańcy z dawnych Kresów Rzeczypospolitej. Po 1945 roku nastąpił stopniowy rozwój przemysłu, m.in.: wytwórni mebli, fabryki pieców i zakładu narzędzi rolniczych (późniejsza „Kuznia”) oraz fabryka mydła (późniejsza „Pollena”, dziś „Global Pollena”). Boom inwestycyjny miasto przeżyło w latach 70-tych, gdy oprócz rozbudowy powyższych zakładów, wzniesiono nowe osiedla mieszkaniowe.

Międzynarodowe Targi Chleba

Kościół Pokoju – najbardziej znana budowla zabytkowa Jawora. Wybudowana w latach (1654-1655) po wojnie trzydziestoletniej, zakończonoj pokojem westfalskim. Protestanci musieli otrzymać pozwolenie na budowę tzw. Kościoła Pokoju. Zgodnie z poleceniem władcy świątynię usytuowano poza murami miejskimi, w ściśle określonym miejscu (na odległość strzału armatniego) oraz wzniesiono z materiałów nietrwałych: drewna, gliny i słomy. Bryła świątyni przez prawie pół wieku pozbawiona była wieży. Kościół Pokoju zbudowano wg projektu wrocławskiego architekta miejskiego – Abrechta Soebischa. Po stronie północnej i południowej pierwotnie wybudowano po dwie kondygnacje empor, tj. II i IV. Na początku XVIII w., ze względu na znaczny wzrost liczby wiernych, dobudowano następne dwie kondygnacje, tj. I i III. Parapety empor II i IV kondygnacji ozdobione są malowidłami o tematyce biblijnej.

Kościół Pokoju w Jaworze

Jaworskie Koncerty Pokoju

Obrazy na I i III emporze przedstawiają pejzaże z zamkami i tarczami heraldycznymi oraz godłami cechowymi. Najwcześniejszym elementem wyposażenia Kościoła Pokoju jest chrzcielnica typu kielichowatego, ufundowana przez Geogra i Anne Schweinitz. Na uwagę zasługuje również ołtarz (1672 r.), dzieło Michaela Schneidera oraz sześcioboczna koszowa ambona wsparta na figurze anioła. Prospekt organowy powstał w 200. rocznicę wybudowania kościoła, tj. w 1855 roku.

W 2001 r., Kościół Pokoju - wyróżniający się na tle historii sztuki europejskiej drugiej połowy XVII w. ze względu na swą unikatowość i wysokie walory artystyczne - został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO.

Kościół św. Marcina

Kościół p.w. Św. Marcina - najstarsza świątynia w mieście, wzniesiona w XIV wieku, utrzymana w stylu gotyckim o wystroju w większości barokowym. Do kościoła prowadzą trzy portale. Od południa z tympanonem zawierającym scenę ze św. Marcinem (XIV w.), od zachodu z tympanonem maswerkowym, otoczonym bordiurą postaci (XIV w.) oraz od południa renesansowy z okazałymi kolumnami i płasko-rzeźbionymi dekoracjami. Uwagę zwraca figura św. Marcina Biskupa oraz, odkryte w 1980 roku, barokowe polichromie na sklepieniu nawy południowej.

Wewnątrz znajdują się ostrołucznie zakończone, wysokie gotyckie okna wypełnione witrażami datowanymi na 3 ćw. XIX wieku. Warto zwrócić uwagę na architektoniczny ołtarz główny z kulisowo ustawionymi figurami czterech ewangelistów oraz św. Piotra i Pawła. Na zewnątrz liczne epitafia - pozostałość po dawnym cmentarzu. Niedawno dokonano odkrycia sygnatury najslynniejszego barokowego malarza na Śląsku - Michaela Leopolda Willmanna w zwieńczeniu ołtarza bocznego NMP.

Tympanon z płaskorzeźbą w kościele św. Marcina

Zespół Poklasztorny o.o. Bernardynów, obecnie siedziba Muzeum Regionalnego - został wzniesiony pod koniec XV w. w stylu gotyckim. Składa się z czworobocznego, dwukondygnacyjnego klasztoru z dziedzińcem wewnętrznym, zwanym wirydarzem, oraz przylegającego do klasztoru od strony północnej kościoła. W 1565 roku obiekty przejęło miasto na szkołę ewangelicką. W 1638 roku klasztor zwrócono bernardynom, lecz w 1810 roku został sekularyzowany, a w budynku umieszczono policyjne biuro śledcze. W 1964 przeniesiono do niego Muzeum, natomiast podjęty w latach 70. remont został ukończony w 1986 roku. Ta zaś placówka powstała w 1928 roku, a jej zbiory przetrwały wojnę. Dziś prezentowane są m.in.: eksponaty: archeologiczne, etnograficzne, militarne oraz godna uwagi kolekcja kamieni szlachetnych, półszlachetnych, minerałów i kryształów, która jest jednym z najbogatszych i najrzadszych zespołów „naturalistów” na Dolnym Śląsku. W kościele poklasztornym umieszczono ponadto unikatową Galerię Malowideł Ściennych i Śląskiej Sztuki Sakralnej.

Muzeum Regionalne

Na terenie „starego” miasta znajdują się liczne kościołki i kaplice. Przy ul. Żeromskiego dawny klasztor franciszkanek pochodzący z poł. XVIII w. Przy ul. Czarneckiego barokowa kaplica św. Wojciecha, pierwotnie synagoga żydowska. Przy ul. Lipowej wzniesiona w stylu klasycyźnym kaplica św.

Ratusz w Jaworze

Spacer po jaworskim Rynku

Barbary. Pełniła funkcję kaplicy szpitalnej, w 1562 roku zamieniona na magazyn. Najcenniejszym elementem wyposażenia jest drewniany, polichromowany, manierystyczny ołtarz z XVI w. Na uwagę zasługuje też mierząca 24 m średniowieczna Baszta Strzegomska przy ul. Strzegomskiej, zwana niegdyś „grubym i łysym olbrzymem”. Pełniła rolę wieży obserwacyjnej, potem więzienia i prochowni. Jawor posiada również długie odcinki dobrze zachowanych murów obronnych, w tym Basteję Anioła przy kościele św. Marcina i międzymurze przy Muzeum Regionalnym.

Zamek Piastowski – usytuowany w południowo zachodniej części miasta stanowił istotną część fortyfikacji miejskich. Wzniesiony w XIII w. na planie wieloboku zbliżonego do trójkąta. Był siedzibą kasztelana, później księcia Bolka I i jego następców. Od końca XIV w. do 1741 roku był siedzibą starostów królewskich. Wielokrotnie przebudowywany i modyfikowany. W 1408 roku wybudowano skrzydło zachodnie, a w 1510 wzniesiono bastcję. Wieżę, bramę i skrzydło południowe dobudowano w 1568 roku. Wielki pożar zamku miał miejsce w 1648 roku, ale już osiem lat później, w 1656 roku został odbudowany. Przejęcie zamku przez Ferdynanda II Wielkiego spowodowało największe zmiany w wyglądzie obiektu. Trzecią kondygnację dobudowano w 1751 roku. Od 1749 roku mieścił się tu dom pracy przymusowej, a w latach 1945 -1956 więzienie, m.in. dla więźniów politycznych.

Zamek Piastowski w Jaworze

Jawor posiada wiele miejsc, gdzie można połączyć wypoczynek z aktywną rekreacją. Jednym z nich jest Ośrodek Wypoczynkowy „Jawornik”, położony przy ul. Myśluborskiej. 11 hektarowy teren, na którym znajduje się ponad 4 ha zbiornik wodny (udostępnione łódzie, kajaki, rowery wodne) oraz nowoczesna infrastruktura sportowa. Kryta Pływalnia „Słowianka” z 25 m basenem, zjeżdżalnią, jacuzzi oraz sauną fińską, siłownią i kawiarnią. Park Miejski, z pięknym drzewostanem, w którym znajduje się Europejskie Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa (ECMEN) z kawiarnią, salą multimedialną, balową i licznymi pracowniami (plastyczną, taneczną, muzyczną). Przy Gimnazjum nr 1 swoją siedzibę ma jedno z nielicznych w regionie Multicentrum, posiadające sześć interaktywnych, „naszpikowanych” elektroniką pracowni edukacyjnych, w których uczniowie, bawiąc się i eksperymentując, mogą przyswajać wiedzę z różnych dziedzin, jak m.in.: muzyka, sztuka i środowisko.

Zachowały się cztery budynki z pięciu. **Ratusz z Teatrem Miejskim oraz kamienica nr 3** (w 1930 r. właściciel krawiec Gustaw Teubner) oraz **nr 4** (właściciel Franz Mueller, adwokat i notariusz). W XIX wieku pierzeja wschodnia zwyczajowo nazywana była arkadami Fischera od nazwiska znanego oberżysty i złotej rączki.

Kamienica nr 6
Budynek ten jest przykładem realizacji pałacu patrycjuszowskiego przez rodzinę mieszczańską w I poł. XVIII w. Projektant przebudowy jest nieznan, ale z całą pewnością wywodził się z pracowni Jana Łukasza Hildebranda.

Kamienica nr 7
Datowana na XVI – XIX w. Do 1945 r. mieścił się tu hotel „Zum Schwarzem Adler” (Pod Czarnym Orłem).

Kamienica nr 8 Lauterbachow
Datowana na XVI – XIX w. Na jej fasadzie umieszczono wizerunek ula – symbolu pierników. Cenione były „Chłopskie kąski” i „Ul”.

Kamienica nr 9
Datowana na XVI – XIX w. Od początku XIX w. była tu apteka

Kamienica nr 10
Datowana na XVI – XX w.

Kamienica nr 11
Datowana na XVI - XVIII w. W latach 1905 - 1945 był tu zajazd „Weiberkränke”.

Kamienica nr 12
Datowana na XVI – XVIII w.

Kamienica nr 13
Datowana na XVI - XVIII w.

Kamienica nr 14
Datowana na XVI – XVIII w.

Kamienica nr 15
Datowana na XVI – XIX w.

Kamienica nr 16
Datowana na XVI – XIX w. Do 1945 r. mieściła się tu winiarnia.

Kamienica nr 17
Datowana na XVI – XIX w.

Kamienica nr 18
Datowana na XVII w.

Kamienica nr 19
Datowana na II poł. XVI w.

Kamienica nr 20
Datowana na XVI – XIX w. Do 1945 r. był tu hotel „Drei Kronen” (Pod trzema Koronami).

Kamienica nr 21
Datowana na XVI - XVIII w.

Kamienica nr 22
Kamienica XVI – XVIII w. Od 1555 r. do 1945 r. była w rękach jednego rodu Otto.

Kamienica nr 23
Kamienica z wykuszem, datowana na XVI – XVIII w. Parter elewacji ozdobiony kafelkami, co przypomina portugalskie azulejos.

Kamienica nr 24
Datowana na XVI - XVIII w. W budynku mieszkała pisarka i poetka Henriette Hanke (1819-1862), autorka przeszło 120 powieści o tematyce miłosnej.

Zniszczone w 1945 r. **Arkady Mieczowe**, wzięły swą

nazwę od hotelu „Goldenes Schwert” („Złoty Miecz”). Odbudowane w pierwszej poł. lat 60-tych wg projektu Millera.

Kamienica nr 32
Najwyższa kamienica w Rynku. Datowana na XVI – pocz. XX w.

Kamienica nr 33
Datowana na XVI – I poł. XIX w. Do 1945 r. mieścił się tu zajazd „Goldener Stern” (Złota Gwiazda) Ernesta Schmidta.

Kamienica nr 34
Budynek z XV – 1 poł. XIX w. Na elewacji znajduje się tablica poświęcona poecie doby baroku Christianowi Güntherowi, który w tej kamienicy często gościł. Na pocz. XX w. znajdowała się tu wytwórnia jaworskich kiełbasek.

Kamienica nr 35
Datowana na XVI– 1 poł. XIX w.

Kamienica nr 36
Datowana na XVI – I poł. XIX w. W 1930 r. właścicielem był piernikarz Artur Fliegner.

Kamienica nr 37
Datowana na XVI – I poł. XIX w. Jego właścicielem był kupiec Georg Baar, stąd też na ścianie od ul. Legnickiej znajdują się płaskorzeźby nawiązujące w treści do kupieckiego fachu.

Dalsza część pierzei północnej aż do ul. Kościelnej została zniszczona 1945 r. i odbudowana w I poł. lat 60-tych wg projektu Millera.

JAWORSKI RYNEK

ul. Kościelna

ul. Legnicka

ul. Lipowa

ul. Grunwaldzka

37 36 35 34 33 32 ul. Staromiejska

Ratusz – zajmuje centralną część Rynku posiadającego zachowaną w większości w oryginale, kompletną zabudowę podcieniową z XVI – XIX wieku. Wybudowany został w połowie XIV wieku. Wzmiankowany już w 1373 roku. W obecnym, neorenesansowym kształcie wzniesiony po pożarze, w latach 1895 – 1897. Z pierwotnego założenia architektonicznego zachowała się tylko średniowieczna wieża (65 m), na której zewnętrznych ścianach, poniżej galerijki, widnieje osiem figur władców i rycerzy wykonanych w latach 1392 – 1393. Na szczególną uwagę zasługuje znajdująca się na 2. piętrze Sala Rajców z drewnianym sklepieniem kolebkowym i boazerią oraz dwoma największymi na Dolnym Śląsku witrażami z 1897 roku, ukazującymi panoramę Pogórza Kaczawskiego, postacie alegoryczne i herby miast śląskich. W podziemiu restauracja z pseudoromańskimi kolumnami, a obok Ratusza prostokątny budynek Teatru Miejskiego z 1874 roku, z bogato dekorowaną, jedną z najpiękniejszych na Dolny Śląsku, salą widowiskową.

ul. Zamkowa

11 12 13 14 15 16 17 18

ul. Chrobrego

ul. Żeromskiego

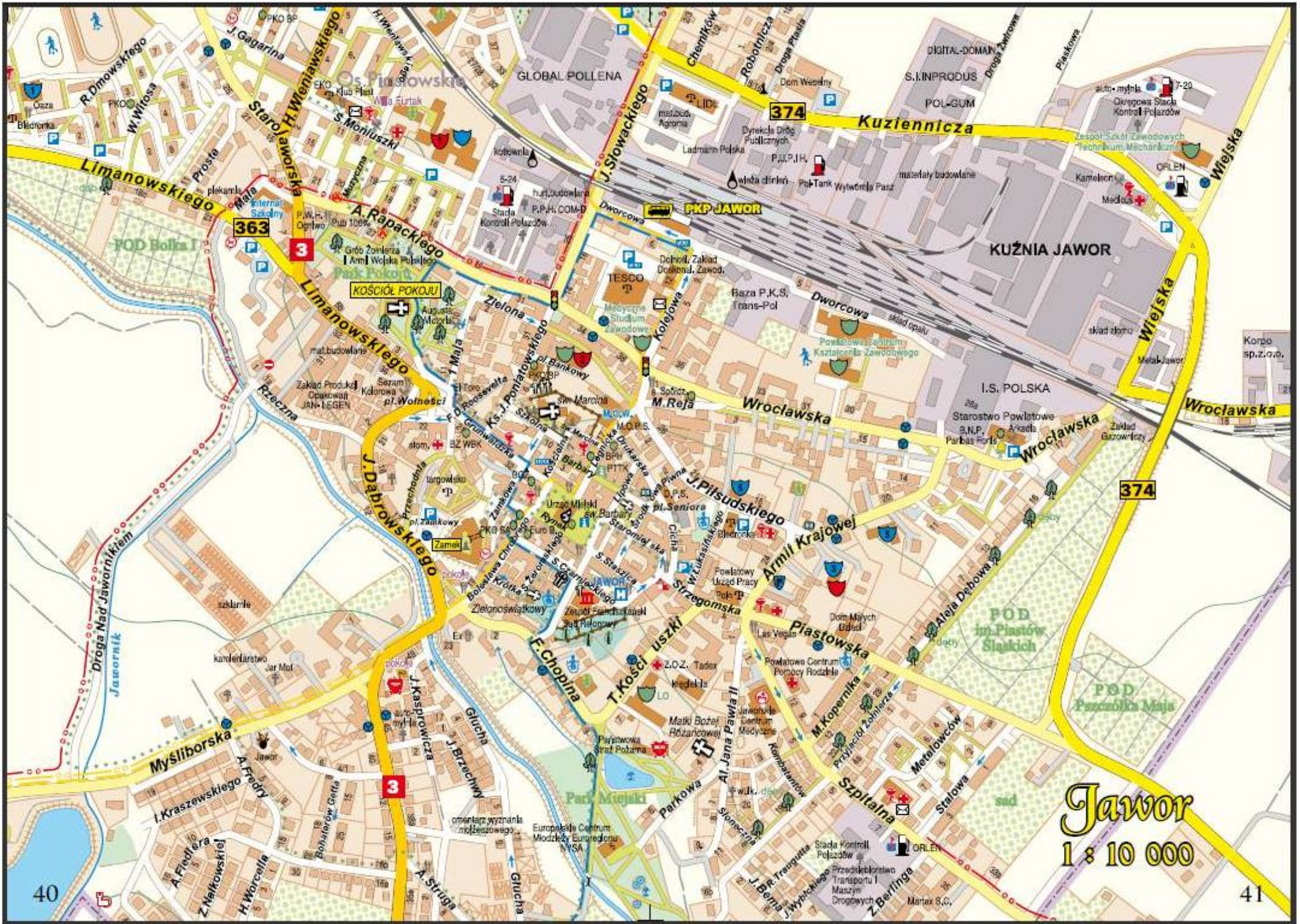

ul. Klasztorna

19 20 21 22 23 24

ul. Staszica

Jawor

1 : 10 000

Jerzmanice-Zdrój

Wies w gminie Złotoryja położona na prawym brzegu Kaczawy, przy drodze łączącej Złotoryję z Lwówkiem Śląskim. Nad wsią, od północnej strony góruje Piekłace Wzgórze oraz Goleń. Odkrycia archeologiczne świadczą o tym że obszar doliny Kaczawy u ujścia potoku Drążnica ma bardzo długą historię osadnictwa. Znajdowano tu neolityczne narzędzia kamienne, w 1860 roku odkryto tak zwany „brązowy skarb” - przedmioty użytkowe pochodzące z epoki brązu, datowane na 800 – 650 rok p.n.e. Kolejnego odkrycia w 1926 roku dokonał miejscowy rolnik w czasie prac polowych. To znalezisko (ceramiczne naczynia) zostało datowane na 1200 – 1000 rok p.n.e. Średniowieczne osadnictwo z pierwszej połowy XIII wieku, wiąże się z występowaniem i wydobyciem złota w dolinie Kaczawy. Pozostałością po pracach górniczych są liczne hałdy w okolicy wsi. Uzdrowiskowa historia Jerzmanic rozpoczęła się w 1880 roku, gdy kompleks budynków po zlikwidowanej wykańczalni sukna zakupił złotoryjski lekarz Christian Leo. Stworzył on niewielkie uzdrowisko oferujące kuracjom kąpiele borowinowe, parowe oraz zabiegi w wywarze ze świerkowych igieł. Reklamował również lecznicze właściwości wody z miejscowych źródeł, jednak późniejsze badania nie potwierdziły tego stwierdzenia. Christian Leo rozbudował przemysłowe budynki, stworzył park z alejkami spacerowymi, punktami widokowymi. W tym okresie obudowane zostało tak zwane „Skalne Źródło” pod Kruczymi Skalami. Po śmierci twórcy uzdrowisko mocno podupadło. Po 1945 roku nie wznowiono działalności leczniczej, a od 1959 roku działa tu zakład poprawczy. Kościół filialny p.w. św. Antoniego został wzniesiony prawdopodobnie w XV lub XVI wieku. Kilkakrotnie remontowana i przebudowywana świątynia posiada barokowy wystrój. Na kościelnych murach znajduje się kilka ciekawych płyt nagrobnych z XVI i XVII wieku.

Przecinająca to miejsce Kaczawa odstłoniła ciekawe formy skalne, m.in. zbudowane z górną kredowych piaskowców Krucze Skąły. Dawniej skały o pobudzających wyobraźnię kształtach były pomnikiem przyrody. Już w XIX wieku udostępniono specjalną, przygotowaną dla odwiedzających ścieżkę.

Leszczyna

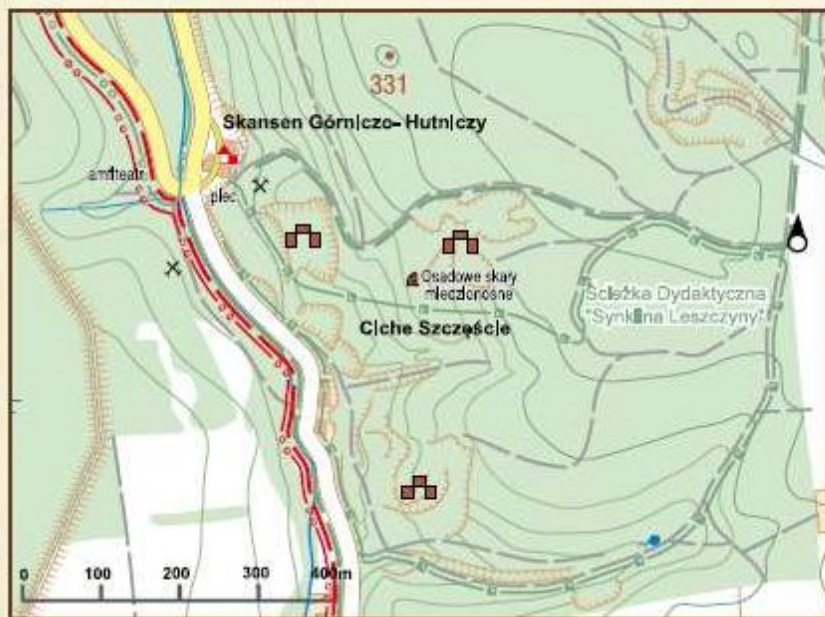

Kilka kilometrów na południowy wschód od Złotoryi znajduje się miejsce, w którym kultywuje się wielowiekowe tradycje górnicze i hutnicze regionu. Prawdopodobnie poszukiwania i wydobycie rud miedzi rozpoczęto na tym obszarze już w XVI wieku. W XVIII wieku udało się zwiększyć ilość miedzi wytwarzanej z pozyskiwanej tu rudy. Jednak największy rozkwit przeżywało górnictwo i hutnictwo w drugiej połowie XIX wieku, kiedy to rozpoczęto eksploatację kopalni „Ciche Szczęście” i uruchomiono przy niej hutę o tej samej nazwie. Poniżej kopalni wzniesiono trzy piece hutnicze do których powietrze wdmuchiowano przy użyciu maszyny parowej. W 1883 roku ze względu na czynniki ekonomiczne (spadek ceny miedzi, mała rentowność) wstrzymano eksploatację i przerób miejscowych złóż miedzianożnych. Jednak już w latach 30-tych XX wieku geologowie odkryli pokłady miedzianożne na zachód od dotychczasowych miejsc wydobycia. Eksploatację rozpoczęto przed wybuchem II wojny światowej. Po wojnie Zakłady Górnicze Lena działały do momentu ich zamknięcia w 1974 roku.

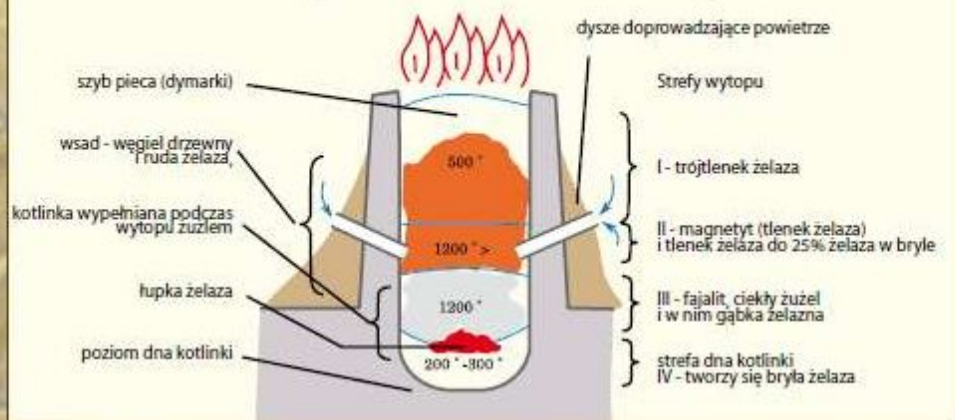
Obecnie działa tu bardzo interesujący Skansen Górniczo-Hutniczy, którego najważniejszym elementem są dwa bliźniacze piece wapiennicze wzniesione w 1872 roku. Wybudowano je z kamienia, jeden ma wysokość 9, a drugi 11 metrów. Górne części pieców służą obecnie jako tarasy widokowe. W ich pobliżu znajdują się zabudowania dawnej huty zaadaptowane na pomieszczenia mieszkalne i gospodarcze. Stoi tu również rzeźba św. Floriana patrona hutników. Poprowadzono stąd ścieżkę edukacyjną „Synklina Leszczyny”. Dzięki 3,5 kilometrowemu spacerowi można zapoznać się z procesem produkcji i wydobycia miedzi w okolicach Złotoryi. Rokrocznie w czerwcu organizowana jest impreza plenerowa „Dymarki Kaczawskie”, oprócz miłośników kultywujących tradycje górnicze przybywa na nią wielu turystów. Wkrótce uruchomiony będzie hotel z restauracją oraz muzeum.

Skansen Górniczo-Hutniczy w Leszczynie

Przekrój, budowa i zasada działania dymarki

W pobliżu Leszczyny pomiędzy Wilkowem, a szczytem Średniej Góry Nadleśnictwo Złotoryja oznakowało ścieżkę dydaktyczną „Żelazny Krzyż”. Umieszczono na niej wiele przystanków z tablicami informacyjnymi na temat miejscowej flory i fauny. Ścieżka doprowadza na szczyt Średniej Góry, do wzniesionego w latach 30-tych XX wieku dzięki czynnemu stalowemu krzyżu.

Lipa

W źródłach pisanych po raz pierwszy miejscowość wymieniona jest w 1305 roku. Badania archeologiczne przeprowadzone w ruinach wznoszącego się w południowej części wsi zamku wykazały, że warownia powstała w XIII wieku. Oznacza to, że miejscowość musiała istnieć jako podgrodzie już wcześniej. Początkowo rozwijało się tutaj górnictwo co doprowadziło do nadania wsi w XIV wieku praw osady górniczej, które jednak Lipa utraciła już w kolejnym stuleciu. Najbardziej rozpoznawalnym zabytkiem w Lipie jest zamek. Znajdującą się w południowej części wsi warownię miał podobno wybudować zakon templariuszy. Wiadomo, że ten owiany legendami zakon rycerski miał swe dobra również na Śląsku, jednak tego, czy templariusze byli także w Lipie nie sposób dziś zweryfikować. Wielokrotnie przebudowywana warownia od XIX wieku pozostaje w ruinie i stopniowo chyli się ku upadkowi. Stojący w centrum Lipy późnogotycki kościół pw.

Zamek w Lipie

św. Piotra i Pawła pochodzi z XV wieku. Jest to jednonawowa budowla z bogato wyposażonym wnętrzem. Najcenniejszym elementem świątyni jest umieszczony w ołtarzu głównym gotycki tryptyk z 1503 roku. Najważniejszym elementem ołtarza są figury Matki Boskiej z Dzieciątkiem i apostołów Piotra i Pawła, którym poświęcone są także wyróżniające się poziomem artystycznym sceny malowane na awersach skrzydeł. Wewnątrz kościoła i w przylegającym do niego murze znajduje się 14 nagrobków rycerskich, głównie przedstawicieli rodziny von Zedlitz. Na południe od Lipy znajduje się rezerwat „Buki Sudeckie” obejmujący ochroną powierzchnię ponad 170 ha. Szczególnej ochronie podlega tutaj dolnoreglowy fragment lasu (tzw. żyzna buczyna) stanowiący relikw dawnej puszczy. Charakterystycznym gatunkiem licznie występującym w tutejszym runie jest żywiec dziewięciolistny oraz czosnek niedźwiedzi.

Niemal zapomnianym pomnikiem średniowiecznego prawa w Lipie są niewielkie już ruiny murowanej szubienicy na wzgórku przy drodze polnej do Jastrowca. Jest to cylindryczna budowla o średnicy 6 m. Podobnie jak w szubienicy z Wojcieszowa tak i tutaj w szczytowej części znajdowały się trzy murowane słupy, na których umieszczone były belki, z których zrzucano linę do wieszania skazańców.

Ruiny szubienicy w Lipie

Mur kościelny

Szlak Trzech Wąwozów

To jeden z najciekawszych szlaków przebiegających przez utworzony na Pogórzu Kaczawskim w 1992 r. Park Krajobrazowy Chełmy. Obejmuje 3 cenne przyrodniczo wąwozy oraz tzw. Storczykowe Wzgórze. Początek szlaku znajduje się w centrum Nowej Wsi Wielkiej, skąd prowadzi on do Wąwozu Lipa – rezerwatu geologiczno – florystycznego, powołanego dla zachowania naturalnych lasów oraz zbiorowisk naskalnych wraz z różnymi typami pomnikowych głazów narzutowych. Na uwagę zasługuje zróżnicowana rzeźba zbroczy wąwozu z różnymi typami wychodni skalnych i rumowiskami skalnymi oraz zachodzące procesy stokowe. Dalej szlak wiedzie na Storczykowe Wzgórze (350 – 370), gdzie występują liczne gatunki storczyków. Ze Wzgórza rozpościera się ładny widok na różne fragmenty Parku Krajobrazowego Chełmy, można także dostrzec Śnieżkę (1605) w Karkonoszach. Szlak prowadzi stamtąd do Wąwozu Siedmickiego. Jest to rezerwat skalno-florystyczny, obejmujący fragment doliny potoku Młynówka, w miejscu, gdzie tworzy on malowniczy przełom. Znajdują się w nim odsłonięcia skałek zielenicowych będące przykładem wulkanizmu podmorskiego, występuje też roślinność łąkowa. Naturalnym przedłużeniem tego wąwozu jest Wąwóz Nowowiejski o podobnym ukształtowaniu i wyglądzie, nieobjęty jednak rezerwatową ochroną.

Języcznik zwyczajny

Wąwóz Myśluborski

Lubiechowa

Lubiechowa to długa wieś ukryta w Górach Kaczawskich pod masywem Okola. Pierwsze informacje dotyczące wioski pochodzą z XIII wieku i związane są z fundacją kościoła parafialnego. Wieś stała się własnością rycerską w XIV wieku, kiedy książę Henryk I jaworski sprzedał ją rycerzowi Magnusowi von Borwitz. Przez długi czas miejscowość podzielona była na kilka części, w których prym wiodły różne rodziny szlacheckie. W XVI wieku w Lubiechowej osiadł ród Zedlitzów. Wybudowali oni w XVIII wieku w Średnim Majątku pałac gruntownie przebudowany w 1825 roku. Na początku XIX wieku miejscowość

Czary Mary w Lubiechowej

nabył powiązany z pruskim domem królewskim książę Adam Czartoryski, właściciel Ciszycy koło Kowar. Następnym właścicielem, który związał się z Lubiechową był pruski dyplomata Carl Gustav von Küster. Jednym z najcenniejszych zabytków w Lubiechowej jest kościół pw. św. Piotra i Pawła. Ta niepozornie wyglądająca budowla kryje w swoim wnętrzu zespół gotyckich fresków o tematyce religijnej. W prezbiterium między innymi przedstawiona została scena walki św. Jerzego ze smokiem, symbole czterech ewangelistów i pochód świętych. Na ścianach absydy dostrzec można freski ukazujące Chrystusa i aniołów dmących w trąby wzywając na sąd ostateczny. Poniżej przedstawione zostało piekło i cierpiący w nim grzesznicy. Na północnej ścianie znajduje się fresk z wizerunkiem św. Krzysztofa, niosącego na ramieniu dziecko Jezus. Nawa główna kościoła przykryta

jest kasetonowym stropem z XVI wieku. Na uwagę zasługuje również renesansowa chrzcielnica ze scenami chrztu. Na południowy zachód od kościoła wznoszą się pozostałości średniowiecznego dworu.

Będąc w Lubiechowej na pewno warto wybrać się na poszukiwanie minerałów. Na zachód od wioski znajduje się niewysokie wzniesienie Łomy. Miejsce to jest znane wszystkim zbieraczom minerałów z występujących tutaj migdałowców melafirowych z pięknymi szczotkami ametystów. Na wycieczkę warto zabrać młotek, który posłuży nam w czasie poszukiwań do wydobywania okazów. Warto pamiętać również o zabraniu ze sobą kilku gazet, aby zebrane minerały przed transportem zabezpieczyć, unikniemy w ten sposób przykrych niespodzianek po powrocie do domu.

Jeżeli mamy do dyspozycji więcej czasu warto udać się na pobliski szczyt Okole (714 m n.p.m.). Na ten jeden z najwyższych wzniesień Gór Kaczawskich prowadzi z Lubiechowej żółty szlak, którego trasa prowadzi przez zabudowania znajdujące się w górnej części wsi. U szczytu wsi znajduje się jeden z najwyższych położonych pensjonatów, z tarasu którego rozciągają się wspaniałe widoki na Pogórze Kaczawskie. Sam szczyt był bardzo popularny od II połowy XIX wieku, gdy na wieńczących wierzchołek skałach utworzono punkt widokowy. W kolejnych latach na szczycie powstała drewniana wieża widokowa, z której można było podziwiać panoramę całej okolicy. Po II wojnie światowej popularność szczytu zmalała. Na szczyt prowadzi dodatkowo ścieżka wyznaczona przez stowarzyszenie SONOVE.

Gotyckie wnętrza świątyni ozdobione jest licznymi malowidłami

Panorama z Okola

Męcinka

Męcinka to wieś gminna na zachód od Jawora. Początki miejscowości wiążą się z przynależnością do zakonu cysterskiego (z Lubiąża) od XIII wieku. Najprawdopodobniej wtedy powstał znajdujący się w centrum wsi kościół pw. św. Andrzeja. Najstarszym elementem kościoła jest późnogotycka wieża z wmurowanymi rzeźbami przedstawiającymi głowy zwierząt. Na południe od Męcinki wznosi się jeden z najbardziej wyróżniających się szczytów w okolicy Górzec (445 m n.p.m.). W wyniku badań archeologicznych przeprowadzonych w szczytowej części wzniesienia oka-

Kościół pw. św. Andrzeja w Męcince

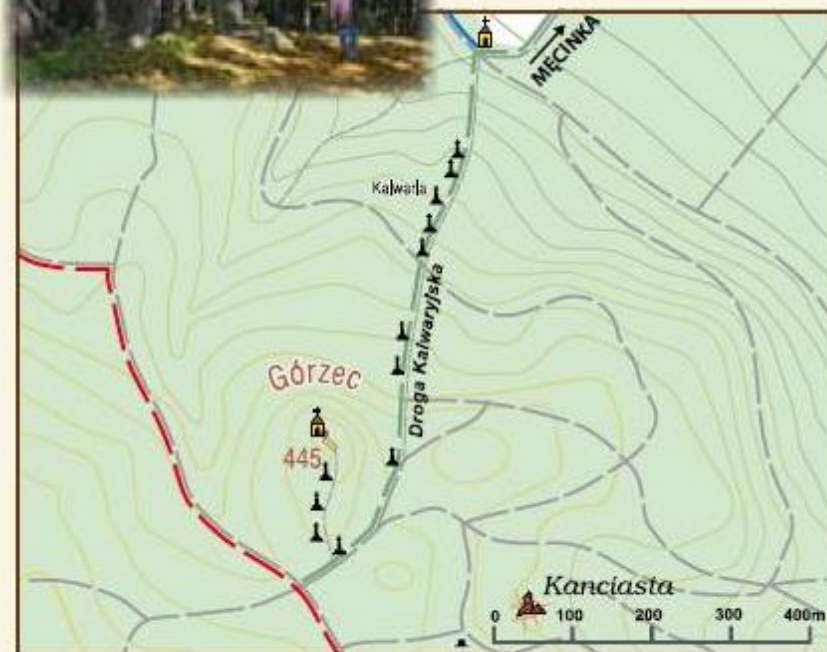

Górzec

zało się, że wierzchołek mógł być wykorzystywany jako miejsce kultowe. Najprawdopodobniej w XIII wieku książę Henryk Brodaty założył na szczycie warownię nazwaną od jego imienia Zamek Heinzeberge. W 1740 roku z Męcinki poprowadzono na szczyt kalwarię. Wykonana w piaskowcu Droga Krzyżowa rozpoczyna się i kończy kapliczkami domkowymi z XVIII wieku. Jest to jedyna Kalwaria na Pogórze Kaczawskim. Prawdopodobnie w XIX wieku na początku drogi krzyżowej zamieszkiwał w pustelni pewien mnich z klasztoru cystersów w Lubiążu. Na szczycie znajdują się wyraźne odsłonięcia słupów bazaltowych.

Stacje drogi krzyżowej na Górzcu

Muchów

Muchów to stara osada słowiańska słynąca w średniowieczu z połowu ryb. Od XIII wieku cała wieś była w posiadaniu zakonu cystersów z Lubiąża. Najbardziej charakterystycznym budynkiem w Muchowie jest rotundowa lodownia z XIX wieku wybudowana na potrzeby mieszczącego się opodal pałacu myśliwskiego. Raz do roku w wiosce odbywa się impreza pod nazwą „Muchowska Kosa”, mająca na celu upowszechnienie wiedzy na temat ochrony łąk podgórskich. W okolicy Muchowa poprowadzone są liczne ścieżki dydaktyczne pozwalające zapoznać się z walorami okolicy. Jedną z tras prowadzi na Muchowskie Wzgórza. Szczególnie warta uwagi jest „Ścieżka Pałacowa”, otaczająca muchowski pałac, która powstała w 2010 roku. Dawniej były to bardzo popularne tereny wśród turystów,

obecnie położone trochę z boku ruchliwych szlaków jest wymarzone miejsce dla wszystkich szukających wytchnienia. Na zalesionym, bazaltowym szczycie znajduje się wieża widokowa, z której widok jest niestety ograniczony przez porastający wznesienie las bukowy. W znajdującym się poniżej szczytu dawnym kamieniołomie znajdują się ciekawe odsłonięcia bazaltowe o słupowej strukturze.

Czartowska Skala

Na północny wschód od Muchowa, przy drodze na Złotoryję wznosi się Czartowska Skala. Podobno pewnego razu czart zamierzał zrzucić skalę na kościół w pobliskiej wsi Pomocne. Przed porannym pianiem kura nie zdążyła i upuściła skalę tam, gdzie spoczywa do dzisiaj. Tyle legenda. Prawda jest taka, że Czartowska Skala (463 m n.p.m.) jak wiele innych szczytów w okolicy jest niekiem czyli pozostałością komina wulkanicznego odsłoniętego częściowo naturalnie, a częściowo poprzez eksploatację bazaltów. Na ścianach skalnych doskonale widać oddzielność słupową bazaltu. Szczyt jest doskonałym punktem widokowym. Oprócz wznieście Pogórza Kaczawskiego można stąd oglądać Góry Kaczawskie, a nawet dojrzeć Karkonosze, Ślężę, Wzgórza Strzegomskie, Góry Sowie i Wałbrzyskie.

Mysłów

Mysłów jest dużą wsią wchodzącą w skład gminy Bolków w powiecie jaworskim. Rozciąga się malowniczo wzdłuż doliny potoku Mokrzyńka (dopływu Kaczawy), od Kaczawy na południowym – zachodzie po zbocza Bukowiny nad Przełęczą Mysłowicką. Dolina Mokrzyńki przecina północną część Grzbietu Wschodniego Gór Kaczawskich oddzielając masyw Lubrzy na południu od Żelazniaka na północy. W pobliżu wsi przebiega droga krajowa nr 3.

Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1305 roku i dotyczą nadania dóbr ziemskich przez księcia Henryka Brodatego lubiąskiemu klasztorowi. Cystersi odsprzedali swe ziemie w XV wieku, aby ponownie wejść w ich posiadanie w XVII wieku. Od początku swej historii Mysłów związany był z wydobywaniem kruszców. W górniczej osadzie w średniowieczu pozyskiwano rudy miedzi. W późniejszym czasie również rudy żelaza. W XIX wieku rozwinęło się wydobywanie i przerób wapieni. Wówczas istniało w Mysłowie kilka wapienników. Po 1945 roku przez jakiś czas kontynuowano produkcję wapieni. Najstarszym zabytkiem wsi jest kościół p.w. św. Jana Chrzciciela. Pierwotna romańska świątynia stała w tym miejscu już w XIII wieku. Obecna budowla została wzniesiona w XIV wieku i przebudowana w wieku XVIII. Bogate wyposażenie wnętrza pochodzi z okresu ostatniej przebudowy świątyni. Do najstarszych obiektów zalicza się: późnorenesansowy ołtarz z 1616 roku oraz drewniana tablica fundacyjna. Barokowy pałac będący jedną z rezydencji opatów lubiąskich

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Mysłowie

Kaplica cmentarna

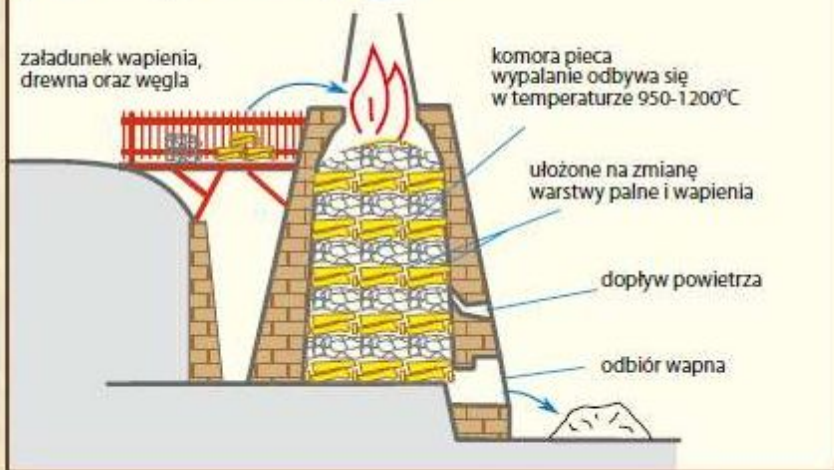
wzniesiono około 1700 roku. Eklektyczna budowla prezentuje dziś styl barokowy i klasycystyczny. Budowla była wielokrotnie przebudowywana i rozbudowywana (XIX i XX wiek) przez co zatraciła swój pierwotny styl. Jest to obiekt dwukondygnacyjny, nakryty czterospadowym wysokim dachem pod którym mieści się dwukondygnacyjny strych. Przed wejściem wybudowano taras na który prowadzą schody zabiegowe. Wokół pałacu znajduje się park z wieloma okazami starych drzew. Na południowy – wschód od Mysłowa, na zboczach Grodzika znajduje się kamienna budowla o kolistym kształcie. Są to najprawdopodobniej ruiny XIX – wiecznego wiatraka typu holenderskiego.

Rudolf Hacke - Kobieta w czerwonej sukni 1929 r.

W Mysłowie w latach 1921 – 45 mieszkał niemiecki malarz, grafik i ilustrator Rudolf Hacke. Absolwent berlińskiej i drezdeńskiej Akademii Sztuk Pięknych malował sceny marynistyczne, pejzaże, portrety, akty oraz martwe natury.

Przekrój, budowa i zasada działania pieca wapienniczego

Mysłibórz

Mała wieś leżąca w dolinie potoku Jawornik który spływa z Pogórza Kaczawskiego w kierunku Jawora. Jest to centrum turystyczne Parku Krajobrazowego „Chełmy”. W Mysłiborzu działa Centrum Edukacji Ekologicznej i Krajoznawstwa „Salamandra” prowadzące zajęcia edukacyjne obejmujące tematycznie działania proekologiczne, ochrony przyrody oraz szeroko pojętego krajoznawstwa. Do dyspozycji uczestników szkoleń jest budynek ze świetnie wyposażonymi salami wykładowymi, prowadzone są również zajęcia terenowe. Z „Salamandry” poprowadzono ścieżkę edukacyjną do Wąwozu Mysłiborskiego. Zorganizowano na niej 12 stanowisk, gdzie na tablicach przedstawiono charakterystyczne dla danego miejsca elementy flory i fauny.

Centrum Edukacji Ekologicznej Salamandra

Rezerwat przyrody „Wąwóz Mysłiborski” utworzono w 1962 roku przede wszystkim dla ochrony jedynej na Dolnym Śląsku stanowiska paproci – jęczynnika zwyczajnego porastającego zieleńcowe skały zboczy wąwozu. Na powierzchni 9,72 ha występują również inne gatunki paproci. Przez rezerwat, a także poniżej jego granicy, dnem malowniczego wąwozu wije się potok Jawornik. Współczesny wygląd tego miejsca zawdzięczamy właśnie działaniu wód cieków który przez tysiące lat erozji wymodelował dzisiejszy wąwóz.

W pobliżu Mysłiborza w zboczu wzgórza Rataj, znajduje się bardzo interesujące odsłonięcie wulkanicznych słupów bazaltowych tzw. Małe Organy Mysłiborskie. Miejsce to zostało odkryte dzięki działalności dawnego kamieniołomu. Małe Organy Mysłiborskie tworzą ustawione niemal pionowo bazaltowe słupy o średnicy około 30 cm i wysokości do prawie 30 metrów. Z Mysłiborza można tu dotrzeć czerwonym i żółtym szlakiem turystycznym.

Park Krajobrazowy „Chełmy” został utworzony w 1992 roku na obszarze 15 999 hektarów, obejmując swym zasięgiem wzgórze Pogórza Kaczawskiego zwane Chełmami. Na północy sięga do Leszczyny

Jęczyznik zwyczajny

Góry Kaczawskie Park Krajobrazowy "CHEŁMY" skala 1:35 000

Muchów

Myślibórz

Myślibórz

Jakuszowa

PASZOWICE

Siedmica

Nowa Wleś
Wielka

Nowa Wleś
Mała

Bogaczowice

Grobla

Park Krajobrazowy Chelmy

i Prusic, na południu do Gorzanowic i Świn, na zachodnie w zasięgu parku znajduje się Kondratów oraz Muchów. Wschodnią granicę wyznacza sudecki uskoc brzeżny oddzielający Sudety od obszarów nizinnych. Występują tu liczne doliny potoków o łagodnych, a także stromych zboczach oraz wiele kopulastych wzniesień bazaltowych – pozostałości po dawnych kominach wulkanicznych. Na terenie parku znajdują się 4 rezerваты przyrody: „Wąwóz Mysliborski”, „Wąwóz Lipa”, „Wąwóz Siedmica” oraz „Nad Groblą”.

W dolnej części Mysliborza znajduje się XIX-wieczny zespół pałacowy z otaczającym go parkiem. Główną budowlę wzniesiono w latach 1859 – 61 w miejscu starszego obiektu w stylu neogotyku angielskiego. Jest to pałac dwukondygnacyjny z 8 – boczną wieżą w narożniku. Elewacje zostały ozdobione licznymi elementami dekoracyjnymi (szczyt, gzymsy, opaski okienne i inne detale). Pałac wzniesiono dla Wilhelma Friedricha von Prittwitz und Gaffron (szambelan królewski, członek Izby Posłów, major landwery). W rękach tej zamożnej rodziny pozostał do 1927 roku, wówczas został sprzedany ówczesnemu prezydentowi Katowic Antoniemu Zimmermannowi. Po 1945 okazała rezydencja niszczała. Od 1997 roku znajduje się w rękach prywatnych i stopniowo odzyskuje swój pierwotny blask.

Pałac w Mysliborzu

Nowa Wieś Grodziska

Początki miejscowości związane są z pobliskim zamkiem Grodziec. Nowa Wieś Grodziska wchodziła wówczas w skład podgrodzia zamkowego o czym świadczy obecna nazwa osady. Przez szereg lat wieś zmieniała swoich właścicieli dzieląc swój obszar na dwie części. Położona z dala od gwarnych ośrodków miejskich Nowa Wieś Grodziska stała się

Nowa Wieś Grodziska kościół pw. MB Anielskiej

jednym z centrów protestantyzmu na Śląsku. Swoich zwolenników miał tutaj Caspar Schwenkfeld, a jedno z pierwszych nabożeństw luteranckich w okolicy odbyło się w tutejszym kościele parafialnym. Duży urodzaj występujących na tych terenach ziem spowodował rozwój rolnictwa, jednak większa część mieszkańców wsi pracowała w pobliskim kamieniołomie. Obecnie jest to typowa wieś łańcuchowa z położonym w centralnym punkcie kościołem pw. MB Anielskiej. Obecna świątynia pochodzi z początku XVIII wieku i została wybudowana na miejscu starszej jako tzw. kościół ucieczkowy. Reliktem pierwszego kościoła jest XVI-wieczna wieża

zwieńczona cebulastym hełmem z prześwitami. Obszerne wnętrze świątyni posiada 3-rzędę empor i bogaty – barokowy wystrój.

Krzyż pojednania w Nowej Wsi Grodziskiej

Nowy Kościół

Wieża w Dolinie Kaczawy pomiędzy Świerzawą a Złotoryją. Najstarsze pisane wzmianki o wsi pochodzą z 1228 roku. Swoją historię miejscowość zawdzięczała głównie kopalni rud miedzi. Z biegiem lat złoża zostały wyczerpane a osada rozwinęła się jako ośrodek rolniczy. Przejżdżając przez wieś łatwo pominąć jeden z najstarszych zabytków w regionie. Znajdujący się obecnie w ruinie kościół pw. Matki Boskiej wzniesiono na początku XIII wieku. Do dnia dzisiejszego zachowały się wykonane z czerwonego piaskowca romańskie detale architektoniczne. Większość zachowanych elementów pierwotnej świątyni znajduje się obecnie w Muzeum Architektury we Wrocławiu. W XVII wieku kościół otoczono murem z licznymi elementami obronnymi. Szczególnie interesująco prezentuje się wykusz obronny nad bramą główną. Znajdujący się nieopodal dawny kościół protestancki obecnie służy katolikom (pw. Matki Boskiej Różańcowej). Pomiędzy kościołami stał dawniej pałac, który został rozebrany po II wojnie światowej. Wybudowano go na miejscu wcześniejszej rezydencji rodziny von Zedlitz. Budynek ten przeszedł do historii jako miejsce wygłoszenia pierwszego na Śląsku kazania protestanckiego (1518 rok).

Zbieraczom minerałów Nowy Kościół kojarzy się przede wszystkim z licznie występującymi tu agatami. W opisywanym rejonie agaty występują w dolnopermskich melafirach oraz leżących na nich tufach porfirowych i porfirach, wykazując znaczną różnorodność struktury i zabarwienia. Miłośnicy sportów motorowych mogą spróbować swoich sił na jednym z nielicznych, atestowanych torów motocrossowych. Nad Nowy Kościółem górują dwa ciekawe turystycznie miejsca: dawne wyrobisko czerwonego piaskowca na Czerwonym Kamieniu (325 m n.p.m.) i tzw. krater Jeziornej na wzgórzu o tej nazwie (293 m n.p.m.).

Kościół pw. MB Różańcowej

Paszowice

Paszowice to długa wieś łańcuchowa położona na granicy Parku Krajobrazowego „Chelmy” w dolinie rzeki Paszówki. W dokumentach wieś po raz pierwszy pojawiła się w 1228 roku jako Pakosław. Położenie przy głównych szlakach handlowych i blisko stolicy księstwa spowodowało rozwój miejscowości. W XIV wieku w centralnej części powstał kościół katolicki pw. Św. Trójcy. Przebudowana w XVII i XVIII wieku świątynia posiada ciekawą attykę wieńczącą wieżę kościelną. Tuż obok wznosi się potężna bryła poewangelickiego kościoła z XVIII wieku.

Wieża widokowa na Radogóście

Wzniesienie *Radogost* (398 m n.p.m.) leży w południowo-wschodniej części Parku Krajobrazowego „Chelmy”, na skraju Pogórza Kaczawskiego. Na jego szczycie stoi kamiennie-ceglana, okrągła wieża widokowa, o wysokości 12 metrów. Zbudowano ją pod koniec XIX wieku, wyremontowano po 1990 roku. Z jej wierzchołka roztaczają się malownicze widoki na Sudety oraz Przedgórze Sudeckie. Nieco dalej na północ, nad Paszowicami piętrzy się *Bazaltowa Góra* (368 m n.p.m.), a na jej szczycie kolejna, kamiennie-ceglana, okrągła wieża widokowa. Wybudowano ją w 1906 roku, wyremontowano w 1994 roku. Jej wysokość sięga 10 m. Do wieży prowadzi ze wsi czerwony szlak turystyczny, którym wiedzie także ścieżka edukacyjna. Przy szlaku, koło drogi do Jakuszowej znajduje się tzw. Grotta Pustelnika. Miała być zamieszkiwana przez Pakosza – legendarnego założyciela Paszowic, który żyjąc samotnie długie lata w lesie, poznał wiele tajemnic przyrody.

Wieża widokowa na Bazaltowej Górze

Kościół pw. Św. Trójcy w Paszowicach

Pielgrzymka

Jedną z najstarszych wsi na Pogórzu Kaczawskim jest Pielgrzymka. Leżąca nad Skorą wieś gminna została prawdopodobnie zasiedlona już w XII wieku, a założycielami osady wg legendarnych przekazów miał być zakon templariuszy. Wybudowany w miejscu dzisiejszej świątyni drewniano murywany kościół, do którego ściągali wier- ni z odległych zakątków Śląska dał nazwę obecnej miejscowości. W central- nej części wsi stoi wspomniany już wyżej kościół pw. św. Jana Nepomucena. Jedna z wersji historii powstania kościoła w Pielgrzymce wiąże się z działal- nością zakonu templariuszy. Mieli oni zaraz po Bitwie pod Legnicą

w 1241 roku osiąść na tych terenach, zakładając swoje komandorie. Wielokrotnie przebudowywana bryła kościoła posiada wiele elementów pierwotnej świątyni. Na szczególną uwagę zasługuje uskokowy portal w kruchcie kościoła z bogato zdobionymi konsolami. Przebudowany przez ewangelików w XVI wieku zyskał nowe wyposażenie i wieżę. Wnętrze kościoła pochodzi w większości z XVIII wieku. Ozdobione licznymi malowidłami drewniane empory wzbogacone są dekoracją snycerską. Kolebkowe sklepienie kościoła zdobią plafony z XVIII wieku. Wokół kościoła zachowały się liczne epitafia i krzyże pamiątkowe.

Pielgrzymka – kościół pw. św. Jana Nepomucena

Okolice Pielgrzymki

Podgórk

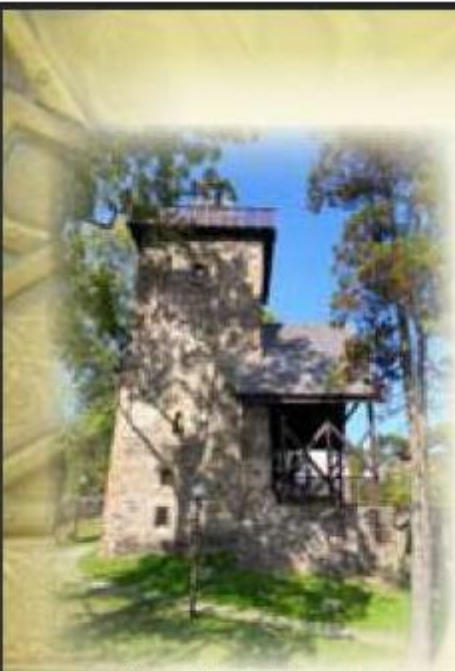

Wieś położona malowniczo w dolinie Świerzawy, wcięta między Północny i Południowy Grzbiet Gór Kaczawskich. Po raz pierwszy osada wymieniona została w 1305 roku jako własność rodziny von Schaffgotsch. W kolejnych wiekach miejscowość zmieniała właścicieli. Aż do 1871 roku wioska należała do rycerskiego rodu Zedlitzów, którzy w jej dolnej części wzniesli okazały pałac. Kolejny właściciel Podgórek – hrabia von Harrach - rozbudował rezydencję, nadając jej obecny wygląd. Wraz z rozwojem turystyki miejscowość nabrała cech romantycznych (park przy pałacu, liczne ścieżki spacerowe) zyskując tym samym dużą popularność wśród turystów. Szczególnym wzięciem wśród odwiedzających cieszyło się podziwianie panoramy Karkonoszy i Gór Kaczawskich z Przełęczy Widok.

Znaczącą atrakcją Podgórek jest wieża widokowa powstała kilka lat temu na bazie zrujnowanego w XIX w. kościoła. Odbudowane mury kaplicy i nawy głównej oraz wieża są miejscem licznych imprez historycznych. Świątynia powstała pod koniec XIV wieku i została gruntownie przebudowana w wieku XVI. Na ścianie kaplicy znaleźć można odrestaurowane dwie płyty

Panorama Karkonoszy z Przełęczy Widok

Wieża widokowa w Podgórkach

nagrobne pary małżeńskiej Zedlitzów z początku XVII wieku. W wyniku pożaru w XIX wieku kościół spłonął i dopiero inwestycja sfinansowana ze środków UE dała mu drugie życie. W pobliżu ruin stoi obecnie używany kościół (św. Józefa Oblubieńca), wzniesiony przez protestantów w 1746 roku.

Coroczna impreza – Biała Dama

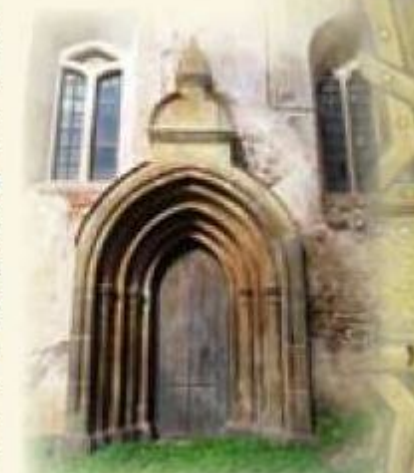
Na południe od Podgórek, na stoku Maślaka, pomiędzy dwoma grupami skalnymi – Białymi Skałami i Piwniczną – znajduje się wejście do niewielkiej Jaskini Walońskiej. Tradycja wiąże ją z poszukiwaczami drogocennych kamieni – Walonami, którzy mieli to miejsce wykorzystywać jako schronienie. Wraz z rozwojem turystyki jaskinia stała się częstym punktem wycieczek z Podgórek.

Obecnie w jej wnętrzu możemy podziwiać raczej skromną szatę naciekową. Ponieważ jaskinia położona jest na terenie rezerwatu „Buczyna Storczykowa na Białych Skałach” pamiętajmy, aby poruszać się tylko po wyznaczonych szlakach. Sam obszar rezerwatu zajmuje powierzchnię 8.76 ha i szczególną ochrona obejmuje fragment żywej buczyny sudeckiej i ciepłolubne buczyny storczykowe. Rodziny mogą skorzystać z noclegu przy rozlewni wody Kapellanka i aktywnie spędzić czas w funkcjonującym przy gospodarstwie Minizoo.

Pogwizdów

Leżący na skraju Pogórza Kaczawskiego Pogwizdów to jedna z najstarszych miejscowości w regionie. W źródłach pisanych pierwsza informacja o osadzie pojawia się już w 1202 roku. Z dokumentu dowiadujemy się, że wioska została przekazana przez księcia Henryka Brodatego cystersom z Lubiąża. Najprawdopodobniej wówczas powstał w Pogwizdowie kościół, który z biegiem lat poddany został licznym przebudowom. Późnoromański kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w dokumentach pojawia się dopiero w 1318 roku. Na szczególną uwagę zasługują znajdujące się w południowej części kościoła uskokowe portale, stanowiące relikwiny pierwszej świątyni. Jednonawowe wnętrze sklepione jest kolebkowo, a zamykająca prezbiterium absyda jest wieloboczna. Od zachodu do kościoła przylega dobudowana w XVI wieku wieża z trzema pomieszczeniami w przyziemiu. Obecnie świątynia pełni funkcję kościoła cmentarnego. W pobliżu kościół poewangelicki z 1742 roku.

Relikwiny pierwszego kościoła jest uskokowy portal w nawie południowej

Romański kościół pw. Podwyższenia Krzyża w Pogwizdowie

Kartusz herbowy na przykościelnym mauzoleum

Proboszczów

Dawny dom aptekarza w Proboszczowie

Malowniczy Proboszczów położony jest na skraju Pogórza Kaczawskiego nad potokiem Skora. Podobnie jak inne miejscowości w regionie, wieś nie ma jednoznacznie udokumentowanych początków istnienia. Z XIII-wiecznego dokumentu fundacyjnego zakonu cysterek w Trzebnicy dowiadujemy się o lokacjach osad w Lesie Złotoryjskim. Przypuszcza się, że jedną z osad miał być właśnie Proboszczów. Nie wiadomo również, kiedy powstał tutejszy kościół parafialny. Prezentująca różne formy architektoniczne budowla przechodziła szereg przemian. Szczególnie burzliwe okazały się lata reformacji, podczas których dokonano znacznej rozbudowy. Od początku XVIII wieku budynek z racji swego przygranicznego położenia pełnił rolę kościoła ucieczkowego. To właśnie z tym czasem wiąże się największa rozbudowa świątyni. Do dnia dzisiejszego kościół oszalałymi rozmiarami. Posiadający aż siedem preseł z dwoma rzędami empor mógł pomieścić około 2 tysięcy wiernych. We wnętrzu na uwagę zasługuje kamienny barokowy ołtarz główny oraz rokokowa chrzcielnica.

Przy kościele znajduje się kaplica grobowa rodziny von Redern z kartuszem herbowym nad wejściem. Budynek powstał w 1729 roku na rzucie kwadratu, nakryty pseudokopułą z latarnią.

Proboszczów – kościół pw. Świętej Trójcy

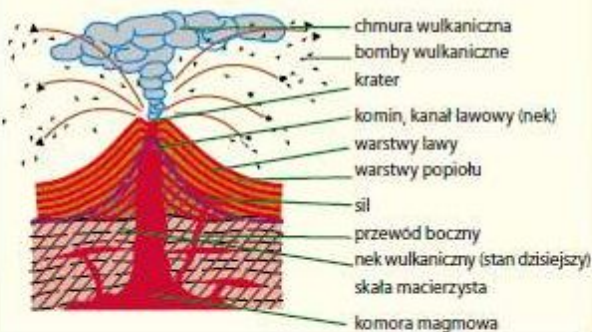

Ostrzyca Proboszczowicka 501 m n.p.m.

Ostrzyca Proboszczowicka to najbardziej rozpoznawalny szczyt na całym Pogórzu Kaczawskim. Nazywana przez miejscowych Śląską Fudżijaną góra jest najwyższym wzniesieniem w okolicy. Powulkaniczny stożek stanowi od 1962 roku w swojej szczytowej partii rezerwat florystyczny chroniący roślinność porastającą bazaltowe gołoborza. Na wierzchołku występują liczne odsłonięcia bazaltu o budowie słupowej. Na szczyt prowadzi 445 kamiennych schodów.

Z Ostrzycą Proboszczowicką wiążą się liczne legendy i podania. Jedna z nich tłumaczy tak wielką liczbę innowierców na tym terenie. Podobno było to tak... W dawnych czasach w Legnicy i okolicznych miejscowościach mieszkało wielu ludzi różnych wyznań. Ponieważ rządzący się własnymi prawami cudzych nie respektując, byli nie lubiani w okolicy. Jednak pewnego razu miarka się przebrała. Pod osłoną nocy w Legnicy zjawił się diabeł i wszystkich powsadzał do olbrzymiego worka. Zadowolony z „połowów” planował zabrać wszystkich do swego królestwa, jednak leciał zbyt nisko i niechcący zawadził o skalisty szczyt wzgórza Ostrzyca Proboszczowicka. Worek rozdarł się, a niewierni rozsypali po okolicy.

Przekrój i budowa stożka wulkanicznego

Prusice

Prusice to długa wieś łańcuchowa u podnóży Parku Krajobrazowego „Chelmy” położona w górnej części biegu Prusickiego Potoku i charakteryzująca się zabytkową zabudową. Losy osady na przestrzeni dziejów były silnie związane z sąsiednimi wioskami Rokitnicą i Leszczyną. Już w XIII wieku miejscowość została wymieniona jako osada wchodząca w skład dóbr pobliskiego zamku piastowskiego w Rokitnicy. W kolejnych stuleciach odkryte rudy miedzi w Leszczynie i częściowo w Prusicach spowodowały szybki rozwój wioski, jednak już w XVII wieku zaprzestano wydobywania miedzi. Próby eksploatacji łupku miedzianośnego były podejmowane jeszcze w kolejnych stuleciach jednak nie przyniosły one oczekiwanego rezultatu. Wzmiankowany pod koniec XIII wieku kościół parafialny pw. św. Jadwigi znajduje się w centralnej części wsi. Jest to jednonawowa świątynia z elementami późnoromańskimi w postaci kamiennych zworników z motywami roślinnymi. Prostokątne prezbiterium z ciekawymi przyporami nakrywa dwuprzęsłowe sklepienie krzyżowo-żebrowe. Od zachodu do kościoła przylega renesansowa kruchta i mauzoleum Rothkirschów. Przy świątyni wznosi się barokowe mauzoleum z XVIII wieku. Naprzeciwko kościoła, pomiędzy nieistniejącym już ewangelickim domem modlitwy a kościołem katolickim, znajduje się Aleja Dębów Pokoju. Sadzone od 1816 roku drzewa upamiętniają pokój zawarty po każdym konflikcie. W ostatnich latach powrócono do tradycji sadzenia dębów.

Kościół pw. św. Jadwigi w Prusicach

Radzimowice

Małenka, malowniczo położona wieś, administracyjnie w granicach gminy Bolków. Zabudowania znajdują się na rozległym siodle pomiędzy Żelaźniakiem, a Owczarkiem, na wysokości około 540 m n.p.m. Do Radzimowic można dojechać po utwardzonej drodze gruntowej od strony Wojcieszowa oraz pobliskiego Mysłowa. Miejscowość wymieniana była już w dokumentach z 1241 roku jako osada górnicza. W średniowieczu prowadzono tu wydobywanie złota, prawdopodobnie miał tu siedzibę urząd górniczy. W XV wieku z miejscowych rud arsenu pozyskiwano złoto oraz srebro. Większość ówczesnych kopalń jako odkrywki miało swą krótką historię – po wyczerpaniu złoża prace przenoszono w inne miejsce. W kolejnych wiekach z powodu małej opłacalności stopniowo zmniejszano wydobywanie. W początku XIX wieku wznowiono eksploatację rud arsenu, na miejscu wzniesiono hutę arseniku. W drugiej połowie XIX wieku powstały istniejące do dziś sztolnie Louis (142 m) i Arnold (104 m), które wkrótce zostały połączone. Dzięki zastosowaniu maszyny parowej korzystano z nowoczesnych systemów odwadniania chodników. Po wielkim pożarze z 1892 roku radzimowickie górnictwo upadło. W początkach XX wieku próbowano jeszcze wydobywania przy zaangażowaniu dużych środków, jednak okazało się to nieopłacalne. Ostatecznie w 1925 roku zaprzestano prowadzenia prac górniczych.

Wejście do XIX-wiecznej sztolni Louis

Dziś Radzimowice to zaledwie kilka domostw. Coś musi być jednak niesamowitego w tej okolicy bowiem wiele osób twierdzi iż jest to magiczne miejsce.

Radzimowice

Rokitnica

Rokitnica to jedna z najstarszych wsi w okolicach Złotoryi. Położona jest w rozwidleniu rzeki Kaczawy. Nazwa miejscowości po raz pierwszy wymieniona została w 1204 roku i wiązała się z coraz liczniej pojawiającymi się poszukiwaczami złota. Badania archeologiczne prowadzone na tych terenach wskazują, że już w XI wieku powstała osada otwarta. W pobliżu grodziska z biegiem lat wzniesiono zamek książęcy. Fundatorem kasztelu był Henryk Brodaty, który często gościł tu wraz ze swą małżonką Jadwigą (późniejszą świętą). Zamek został zniszczony przez husytów w XV wieku.

To właśnie na zamku w Rokitnicy w 1211 roku nadane zostały Złotoryi jedne z wcześniejszych w Polsce praw miejskich. Jako pierwsze miasto na Śląsku Złotoryja lokowana była na tzw. prawie magdeburskim (niemieckim).

W jego sąsiedztwie wznosi się kościół św. Michała Archanioła. Świątynia była wielokrotnie przebudowywana. Ślady pierwszej budowli odnajdziemy w romańskim prezbiterium, którego powstanie datuje się na XIII wiek. Zniszczony podczas wojen husyckich w XV wieku kościół przeszedł liczne przebudowy. Na przełomie XV/XVI wieku do północnej ściany dobudowano wieżę nakrytą w XVIII wieku cebulastym hełmem.

W okolicy Rokitnicy zachowało się wiele śladów średniowiecznych prac górniczych, związanych z pozyskiwaniem złota – wydobywaniem i płukaniem piasku złotonośnego.

Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Rokitnicy

Ruiny zamku w Rokitnicy

Rząśnik

Położony na granicy Gór i Pogórza Kaczawskiego Rząśnik to stara wieś wymieniana w dokumentach na początku XIII wieku. Ciągająca się wzdłuż potoku Czermnicy wioska obejmuje dawne kolonie Orzechowice, Posepsko i Sądrecko. Przez długi czas Rząśnik był w posiadaniu rodziny von Zedlitz. W 1734 roku miejscowość nabył J. Holzhausen, który polecił w środkowej części wsi wybudować okazały pałac. Projektantem założenia został Martin Franz z Tallina, twórca tak znanych dzieł jak Kościół Łaski w Jeleniej Górze i Kamiennej Górze. Obecnie pałac jest w całkowitej ruinie i dostęp do niego jest ograniczony. Najstarszym budynkiem we wsi jest romański kościół pw. św. Trójcy. Orientowana świątynia na przestrzeni dziejów była wielokrotnie przebudowywana z zachowaniem wielu elementów pierwszego kościoła. Do dnia dzisiejszego w murach odnaleźć można romańskie okna i wczesno gotyckie portale. Wnętrze z wydzielonym prezbiterium przykryte jest sklepieniem krzyżowo-żebrowym wspartym na romańskich głowicach. Na uwagę zasługują XV-wieczna chrzcielnica i gotyckie przyściennne sakramentarium. W XVIII wieku świątynia została przebudowana w stylu barokowym.

Kościół pw. Świętej Trójcy w Rząśniku

W Rząśniku odnaleźć można domy o konstrukcji ryglowej

Ruiny pałacu w Rząśniku

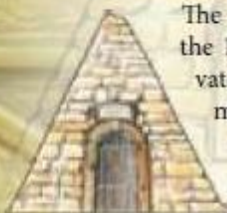
Rzymówka

A smallish village on the Kaczawa in the administrative district of Złotoryja. Tourist routes lead through Rzymówka along the river, as do bicycle trails and a pilgrimage route – the Road of St. Jacob.

The remains of an Early Medieval castle town of the Trzebowianie tribe are found here, tied to the legend of the St. Jadwiga's Spring. The legend has it that Jadwiga drank from the spring in Rzymówka during a stay in nearby Rokitnica. Today, a stone pyramid has been built over the spring.

The palace in Rzymówka was erected in the 16th century and rebuilt in the 18th and 19th centuries. Under renovation at present, it is now privately owned. It consists of a two-storey building with Renaissance elements, covered with a mansard roof with dormers. The nine-axis main façade is distinguished by its faux risalit with late Renaissance main portal above which a coat of arms is displayed.

The palace in Rzymówka

Sędziszowa

This is a large village in the administrative district of Świerzawa. The community stretches along the Kaczawa on both sides of the river, with buildings sharing the border with Świerzawa. The history of settlement in the Kaczawa valley reaches back to the Neolithic Era. Wielisławka Hill was probably a site of Old Slavic pagan worship. The town is mentioned in documents as early as the second half of the 13th century. As a private property, it was able to maintain its sovereignty from the larger, neighbouring Świerzawa for centuries.

The ruins of the church in Sędziszowa

Sędziszowa's greatest attraction is Wielisławka Hill, set on the right bank of the Kaczawa, in the lower part of the village. It is composed of the Permian porphyries, an intrusion into the much older quartz-chlorite-sericite slates. In the mid-19th century mining of porphyries was commenced on the side of the hill. The quartz porphyries visible today were uncovered by the mining operations. They have a distinct columnar structure, reminiscent of an organ pipes, which is why they are known as the Organs of Wielisławka. The site can be reached by foot, bicycle, or car by crossing the bridge lower down the Kaczawa. There are rest areas near the Wielisławka Organs. On the western mountain slope is Wielisławka Cave. Its origin is not known altogether. The prevailing opinion is that it is a natural volcanic vent that was expanded by mining works in the 16th century. The cave corridor is about 100 metres long and about 3 meters wide. In addition, three other shafts were dug in the mountainside in the 16th century in search of copper ore, now partially collapsed and inaccessible.

To the west of the town, near the road to Sokolowiec are the sparse ruins of the Church of St. Catherine. It was a Romanesque construct, built

Columnar structure of quartz porphyries of the Organs of Wielisławka

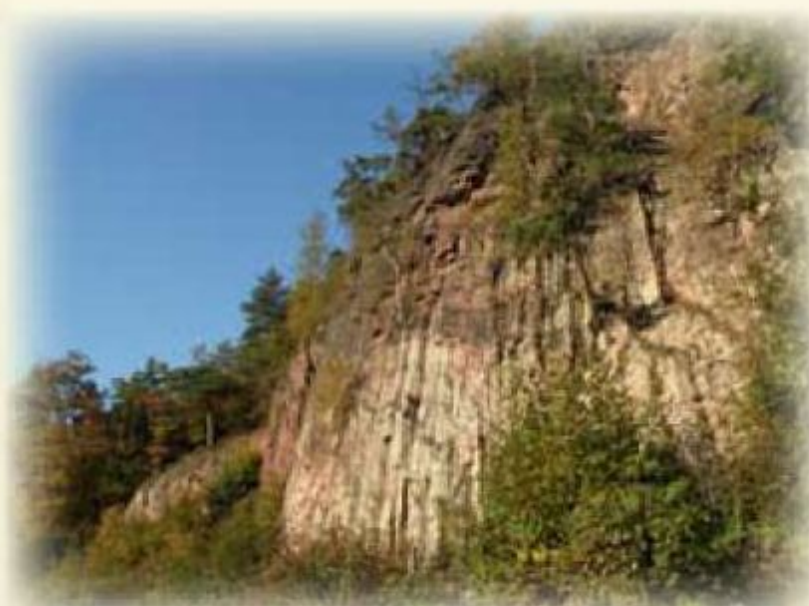

Pomnik ofiar I wojny światowej

siona z kamienia w połowie XIII wieku. Zniszczona pozostaje w ruinie od wieku XV. Według legendy jest to miejsce pierwszego na Śląsku kościoła chrześcijańskiego. Efektem przeprowadzonych w latach 2009-2010 prac archeologicznych jest odkrycie właściwej wielkości kościoła, będącego jak się okazało niewiele mniejszym od kościoła św. Jana i św. Katarzyny w Świerzawie.

Wieżę mieszkalną wzniesiono w Sędziszowej w XIV wieku. Kamienny obiekt posiadający 4 kondygnacje (pierwotnie 3) wybudowano na rzucie kwadratu. Na przełomie XV i XVI wieku budowlę powiększono o trójskrzydłowy dwór z fosą wokół. Całość przebudowano w XVIII i XIX wieku.

Na zalesionym łagodnym zboczu wzniesienia, na zachód od górnej części wsi, znajduje się interesujący pomnik. W wyglądzie przypomina kamienną wieżę widokową, ma około 8 metrów wysokości. Na górny taras niegdyś prowadziły kamienne, schody zabiegowe. W szczytowej części wieży z jednej strony umieszczono płaskorzeźbę przedstawiającą Żelazny Krzyż, z drugiej zaś hełm z bagnetem i liśćmi dębu. Na zewnętrznych ścianach umieszczono piaskowcowe tablice z nazwiskami poległych w czasie I wojny światowej żołnierzy z okolicznych miejscowości.

Organy Wielisławskie

Sichów

Sichów położony jest w połowie drogi między Złotoryją a Jaworem u podnóża Parku Krajozabrazowego „Chelmy”. Charakteryzuje się długą zabudową z licznymi zabytkowymi gospodarstwami pochodzącymi przeważnie z XIX wieku. Wieś należy do najstarszych osad w okolicy, a jej początki pochodzą z przełomu XII i XIII wieku. W dokumentach miejscowość po raz pierwszy pojawia się w 1223 roku. Cała wieś została wówczas przekazana przez księcia Henryka I jaworskiego cystersom z Lubiąża. W rękach zakonników miejscowość nie pozostała zbyt długo i po kilku latach została odsprzedana rodzinie von Zedlitz. Kolejni właściciele Sichowa – rodzina von Gersdorf wzniosła we wsi renesansowy dwór. W XVIII wieku miejscowość ponownie przeszła w ręce zakonników z Lubiąża, którzy gospodarowali tu aż do kasaty dóbr zakonnych w 1810 roku. W XIX wieku podjęto prace wydobywcze rud miedzi, ale nie przyniosły one spodziewanych rezultatów. Kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP najprawdopodobniej został wzniesiony w XIII wieku. Jest to budowla prostokątna z wydzielonym, przykrytym sklepieniem krzyżowo-żebrowym, prezbiterium. Najstarszym elementem wyposażenia świątyni jest romańska chrzcielnica. Przebudowany w XIX wieku kościół otrzymał cechy neogotyckie. W murze kościelnym znajduje się jeden z najwyższych krzyży pojednania na Śląsku z wyraźnym rytem włóczni. W południowej części wsi znajdują się ruiny barokowego pałacu z XVIII wieku. Pierwotnie w tym miejscu stał renesansowy dwór wybudowany przez ówczesnych właścicieli rodzinę von Gersdorf. Pałac otoczony jest parkiem z licznymi drzewami egzotycznymi. Na terenie parku znajduje się mauzoleum rodziny von Richthofen.

Jeden z najwyższych krzyży pojednania w Polsce znajduje się w Sichowie

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia w Sichowie

Słup

Smiałoby można powiedzieć, że Słup jest najstarszą miejscowością w okolicach Jawora. Położona w dolinie Nysy Szalonej u podnóża Chełmów wieś powstała w 1177 roku. Według przypowieści nazwa miejscowości nawiązuje do wieży rycerskiej, która stała dawniej na wzniesieniu (obecnie jest tutaj kościół), a z której mieszkańcy obserwowali okolicę. W XIII wieku miejscowość odkupili zakonnicy z Lubiąża, tworząc tutaj prepozyturę swojego zakonu. Od tego momentu obserwuje się szybki rozwój wioski. W 1202 roku książę Henryk Brodaty nadał miejscowości prawa targowe, czego wynikiem były odbywające się tutaj aż do 1945 roku jarmarki.

Ossarium w Słupie

Najważniejszym obiektem w mieście jest kościół pw. Wniebowzięcia NMP. Powstała w XIII wieku romańska świątynia została gruntownie przebudowana w wiekach kolejnych. Obecny jej wygląd zawdzięczamy

Krzyże pojednania w Słupie

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Słupie

XVIII wiecznej rozbudowie. Świątynia nabrała wówczas cech barokowych. Jednonawowe wnętrze kościoła pokryte jest polichromią przedstawiającą m.in. czterech ewangelistów i ojców kościoła. Na terenie dawnego cmentarza znajduje się późnogotycki budynek przeznaczony dawniej do gromadzenia kości zmarłych z pierwszego przykościelnego cmentarza (ossarium). Przed głównym wejściem na teren kościelny stoi grupa czterech krzyży pojednania i kapliczka słupowa. Na wschód od wioski znajduje się zbiornik wody pitnej dla Legnicy i Lubina. Pełni on również funkcje przeciwpowodziowe.

W okolicy Słupa, 26 VIII 1813 roku, stoczono bitwę, w której wojska pruskie i rosyjskie, dowodzone przez feldmarszałka Blüchera, rozbiły wojska francuskie Macdonalda. Bitwa ta przeszła do historii jako Bitwa nad Kaczawą. Ciekawostką jest fakt, że rozegrała się głównie przy użyciu białej broni, gdyż padające wciąż deszcze spowodowały, że zamoknięte karabiny były bezużyteczne. Do dnia dzisiejszego odnajdziemy w krajobrazie okolic Słupa wiele pamiątek przypominających tamto wydarzenie, a w miejscowości Dunino powstało nawet muzeum poświęcone Bitwie nad Kaczawą.

Rekonstrukcja Bitwy nad Kaczawą z 1813 roku

Zalew Słup

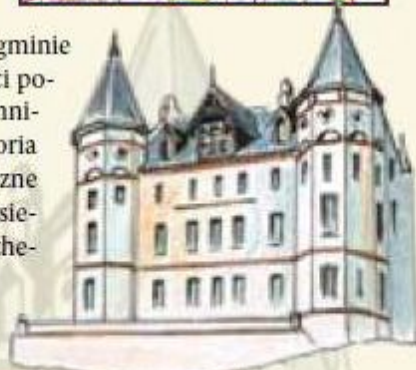
Sokołowiec

Jest to duża wieś łańcuchowa w gminie Świerżawa. Rozciąga się na długości ponad 5 kilometrów wzdłuż potoku Czermnica, u stóp Sokołowskich Wzgórz. Historia osadnictwa sięga XIII wieku. Nieliczne przekazy głoszą, że na pobliskim wzniesieniu znajdował się zamek, badania archeologiczne nie potwierdzają jednak tej wersji.

W górnej części wsi znajduje się XIX – wieczny pałac stylizowany na zamek warowny. Przy pałacu park krajobrazowy. Obecnie wyremontowany obiekt jest własnością prywatną, przy pałacu działa przetwórnia owoców i warzyw.

W centralnej części Sokołowca wznosi się kościół parafialny p.w. św. Jadwigi. Jest to romańska budowla z XIII wieku, z zakrystią z XIV wieku. Przeprowadzona w XVIII wieku przebudowa świątyni nadała jej cech barokowych. Obecny wygląd kościoła uzyskał po odbudowie spowodowanej pożarem w XIX wieku. Większość wyposażenia barokowa. Na murze znajdują się epitafia i nagrobki renesansowe (XVI w.) oraz rokokowe (XVIII w.)

Pałac w Sokołowcu

Na kilka dni w roku Sokołowiec staje się stolicą polskiego winiarstwa. Rokrocznie w ostatnim tygodniu listopada (tydzień po prezentacji francuskiego Beaujolais nouveau) odbywa się Święto Polskiego Wina. W 2010 roku IV edycja święta odbyła się w Sokołowcu (szkoła podstawowa). Gospodarze – państwo Teresa Kucharska oraz Paweł Góźdz mają nadzieję iż impreza ta na stałe pozostanie w tym miejscu. Uczestnikami Święta Polskiego Wina są właściciele winnic, winiarze oraz wszyscy miłośnicy napoju Dionizosa. Jest to okazja to spotkania, wymiany doświadczeń oraz degustacji wina.

Gospodarze są miłośnikami Gór Kaczawskich. Ich przygoda z tym regionem rozpoczęła się od poszukiwań minerałów, zajęcie to wciąż pozostaje ich pasją. W swym domu organizują spotkania oraz szkolenia, których celem jest szeroko pojęta „winna” edukacja (kultura picia, wiedza o winie i winiarstwie). Działa tu również Muzeum Gór Kaczawskich z kolekcją minerałów, skamielin, zbiorem entomologicznym (okazy w tych kolekcjach pochodzą tak z Sudetów jak i z innych rejonów świata), sprzętami domowymi i narzędziami rolniczymi. Oczywiście miejsce w części pomieszczeń zajmują eksponaty związane z winiarstwem i uprawą winorośli. Odwiedzając Sokołowiec można się wybrać z gospodarzami na poszukiwania agatów lub innych minerałów, a później samodzielnie je przeciąć i oszlifować. Pani Teresa i pan Paweł posiadają również własną, młodą winnicę (obecnie 1,5 ha) w której mają zamiar uprawiać do 10 szczepów winorośli.

Święto Wina w Sokołowcu

Uprawa winorośli w Sudetach to nie jedynie Sokołowiec. Od kilku lat m.in. w Dłużcu, Kleczy i Pławnej działają winnice. W Polsce Sudety to nowe miejsce dla uprawy winorośli. Obecnie najczęściej winnice jest w nizinnej części Dolnego Śląska, w Dolinie Środkowej Wisły, w Dolinie Nidy, na Podkarpaciu oraz w województwie lubuskim. Największą polską winnicą jest uprawa w Miękini pod Wrocławiem, na powierzchni 16,8 hektara jest wysadzonych 35 szczepów winogron. Winiarze w Polsce nie mają tak obfitych plonów jak na południu Europy. W naszym kraju z 1 ha powierzchni uprawy uzyskuje się do 45 hektolitrow wina podczas gdy we Włoszech, Francji czy Grecji nawet trzykrotnie więcej.

Świerzawa

Świerzawa, miasto położone w górnym biegu rzeki Kaczawy, na Pogórzu Kaczawskim, na drodze łączącej Złotoryję z Jelenią Górą i Wojcieszowem.

Po raz pierwszy Świerzawa została wymieniona w 1268 roku. Tradycja przenosi jednak czas jej powstania do 1159 roku, gdy książę Bolesław Wysoki miał tu ufundować drewniany kościół. Początkowo była to osada targowa, o czym świadczy jej wydłużony rynek, założony na trasie starego traktu kupieckiego. Prawa miejskie otrzymała ok. 1295 roku z rąk księcia Bolka I, który wbudował też tu zamek, ale samo miasto nigdy nie posiadało murów. W 1321 roku Henryk I sprzedał tutejsze wójtostwo dziedziczne Zedlitzom. Odtąd miasto będzie posiadało status osrodka prywatnego, pozostając lokalnym osrodkiem rolniczym i handlowym.

W 1391 roku istniało tu już przedmieście zwane Nowym Miastem, co świadczy o rozwoju miasta, które spotykały jednak liczne klęski, jak wielka zaraza z l. 1347-1349, która niemal zdziesiątkowała mieszkańców. Husycy zniszczyli miasto w 1426 i 1428 roku.

Od 1524 roku funkcjonowała w mieście gmina ewangelicka, zaś w 1534 roku mieszczanie wykupili dziedziczne wójtostwa z rąk Otto von Zedlitza, przy okazji nabywając tutejszy zamek. W 1639 roku miasto strawił jeden z największych pożarów, po którym jak i po kontrybucjach wojny trzydziestoletniej, miasto długo się odbudowywało. Jednak w 1702 roku nawiedziła je powódź, zaś w 1732 roku pożar, a kolejny wybuch w 1762 roku, niszcząc niemal całą zabudowę. W 1818 roku Świerzawa stała się stolicą nowego powiatu. Był to dla miasta największy awans od czasu jego lokacji. Dzięki nowym urządzeniom miasto się rozbudowało. Mieszkańcy coraz mniej zajmowali się rolnictwem, a w coraz większym stopniu parali się rzemiosłem i handlem.

W 1836 roku miasto odwiedził król pruski Fryderyk Wilhelm III. W 1861 roku powstała tu drukarnia, a od 1887 roku była wydawana własna gazeta „Schönauer Kreiszeitung”. W 1895 roku do Świerzawy dotarła kolej, co umożliwiło rozwój turystyki. W l. 1900-1918 mieszkał tu artysta malarz Paul Weiman. W 1911 roku założono w mieście wodociąg i kanalizację. Przemysł był bardzo niewielki: fabryka maszyn rolniczych, dwa zakłady budowlane, cegielnia oraz niewielki browar, jak również rybne gospodarstwo hodowlane oraz jedna mleczarnia i jeden młyn.

W 1932 roku zlikwidowano powiat świerzawski, co doprowadziło do załamania się życia gospodarczego.

Władze polskie pojawiły się w Świerzawie z końcem maja lub w czerwcu 1945 roku. Nadano też wówczas miastu nazwę Szunów, która w 1947 roku została urzędowo zmieniona na Świerzawa. W 1947 roku utraciła ona prawa miejskie stając się wsią gromadzką. W 1957 roku podniesiono ją do rangi osiedla. W 1970 roku do Świerzawy włączono niewielki obszar wsi Stara Kraśnica. Z dniem 1 stycznia 1984 roku nadano jej ponownie prawa miejskie.

Romańskie okno

Kościół p.w. św. św. Jana Chrzciciela i Katarzyny Aleksandryjskiej jest bez wątpienia najcenniejszym zabytkiem miasta, a przez wielu uznawany za „jeden z cenniejszych zabytków romańskich w Polsce”. Usytuowany pomiędzy Świerzawą a Sędziszową, na niewielkim wzniesieniu, zbudowany został, podobnie jak otaczający go mur obronny, z kamienia łamanego, ale do wystroju architektonicznego użyto piaskowca. Założenie to jest przykładem typowego wiejskiego kościółka romańskiego. Od zachodu nawę zamyka trzykondygnacyjna wieża, przykryta wysokim iglicowym hełmem. Od północy do prezbiterium dobudowana jest zakrystia, zaś do południowo-zachodniego narożnika nawy niewielka kaplica grobowa. Wnętrze świątyni przykryte jest płaskim, drewnianym stropem.

Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela i Katarzyny Aleksandryjskiej

Malowidła na absydzie w kościele św. Jana Chrzciciela i Katarzyny Aleksandryjskiej

Dokumentarne potwierdzenie istnienia kościoła pochodzi z 1268 roku, ale analiza architektoniczna pozwala ustalić czas jego powstania na drugą ćwierć XIII wieku. Początkowo był to kościół parafialny dla okolicznych wsi, od momentu lokacji Świerzawy (ok. 1295), stał się świątynią parafialną miasta, do czasu wzniesienia nowego kościoła (1382), odkąd pełnił rolę kościoła filialnego, a z czasem cmentarnego. W 1482 roku świątynię strawił pożar. W trakcie odbudowy w 1507 roku dostawiono wieżę oraz zakrytą i kaplicę grobową. W 1552 roku przeszedł we władanie ewangelików, którym odebrano go i zwrócono katolikom w 1654 roku. W 1713 roku stał się kościołem cmentarnym.

Brama przed kościołem św. Jana Chrzciciela i Katarzyny Aleksandryjskiej

W 1959 roku przeprowadzono tu pierwsze prace konserwatorskie, a kolejne w l. 1963-1965, kontynuowane następnie od 1977 roku niemal do dziś. Kościół słynie głównie z unikatowych malowideł ściennych. Najstarsze, nazywane Drzewem Życia, o tematyce zoomorficznej (jedyne tego typu w kraju) znajdują się na ścianach absydy posiadającej misternie rzeźbione ornamenty okienne charakterystyczne dla sztuki romańskiej. Na ścianach nawy głównej i prezbiterium na szczególną uwagę zasługuje cykl malowideł o tematyce religijnej z przełomu XIV/XV wieku. Malowidła przedstawiają m.in. żywot św. Katarzyny Aleksandryjskiej oraz postać św. Krzysztofa. Na ścianie północnej w prezbiterium znajduje się XIV-wieczne malowidło przedstawiające Ukrzyżowanie. W dolnej części widoczny jest (najstarszy na Śląsku) wizerunek klęczącego fundatora. Kościół jest orientowany, od zachodu do kościoła wchodzi się przez uskokowy portal z XIII wieku. W tympanonie portalu przedstawiono Drzewo Życia. Jest to najpiękniejszy przykład sztuki romańskiej w Sudetach. We wnętrzu i dookoła świątyni zachowało się dużo płyt nagrobnych pochodzących w większości z przełomu XVI wieku. Z kościelnej wieży rozpościera się wspaniała panorama miasta. Administratorem kościoła jest CKSiT, zaś opiekunem stowarzyszenie Sonove. Kościół można zwiedzać cały rok, w okresie jesienno-zimowym i wiosennym po wcześniejszym skontaktowaniu się z Centrum Kultury lub stowarzyszeniem Sonove (tel. 75 71 35 273, 697 778 534).

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny stojący na południowy-wschód od rynku, to gotycka świątynia, której prezbiterium wzniesiono do 1382 roku, kontynuując budowę nawy co najmniej do połowy XV wieku. Osadzono go w linii północny-zachód – południowy-wschód, dopasowując do istniejącego układu miejskiej zabudowy.

Renesansowa płaskorzeźba ze sceną Ukrzyżowania

Jest to kamienna pseudobazylika, ale nie mająca – typowego dla bazyliki – własnego oświetlenia. Wszystkie trzy nawy przykryte są jednym dachem, jak w świątyniach halowych. Wieżę dostawiono nietypowo, przy południowo-zachodnim narożniku prezbiterium, na jego styku z nawą główną. Przed prezbiterium wzniesiono pseudotransept, czyli nawę poprzeczną, której jedną stronę zajmuje dwupiętrowa zakryta. Wnętrze

świątyni przykrywa sklepienie krzyżowo-żebrowe. Ozdobna kamieniarka to jeden z ciekawszych i cenniejszych elementów wystroju. Poza wspornikami są to ostrołukowe okna oraz dwa portale: późnogotycki przy wejściu w kruchcie południowej, z tympanonem obwiedzionym dekoracją roślinną i zamknięty łukiem w tzw. „ośli grzbiet” oraz znacznie skromniejszy, znajdujący się przy głównym wejściu.

Na ścianach zewnętrznych znajdują się liczne renesansowe i barokowe płyty nagrobne i epitafia. Z wyposażenia należy wymienić późnogotycką chrzcielnicę z barokową przykrywą oraz renesansową płaskorzeźbę z 2 poł. XVI wieku ze sceną Ukrzyżowania. Pozostałe cenne wyposażenie kościoła powstało w epoce baroku.

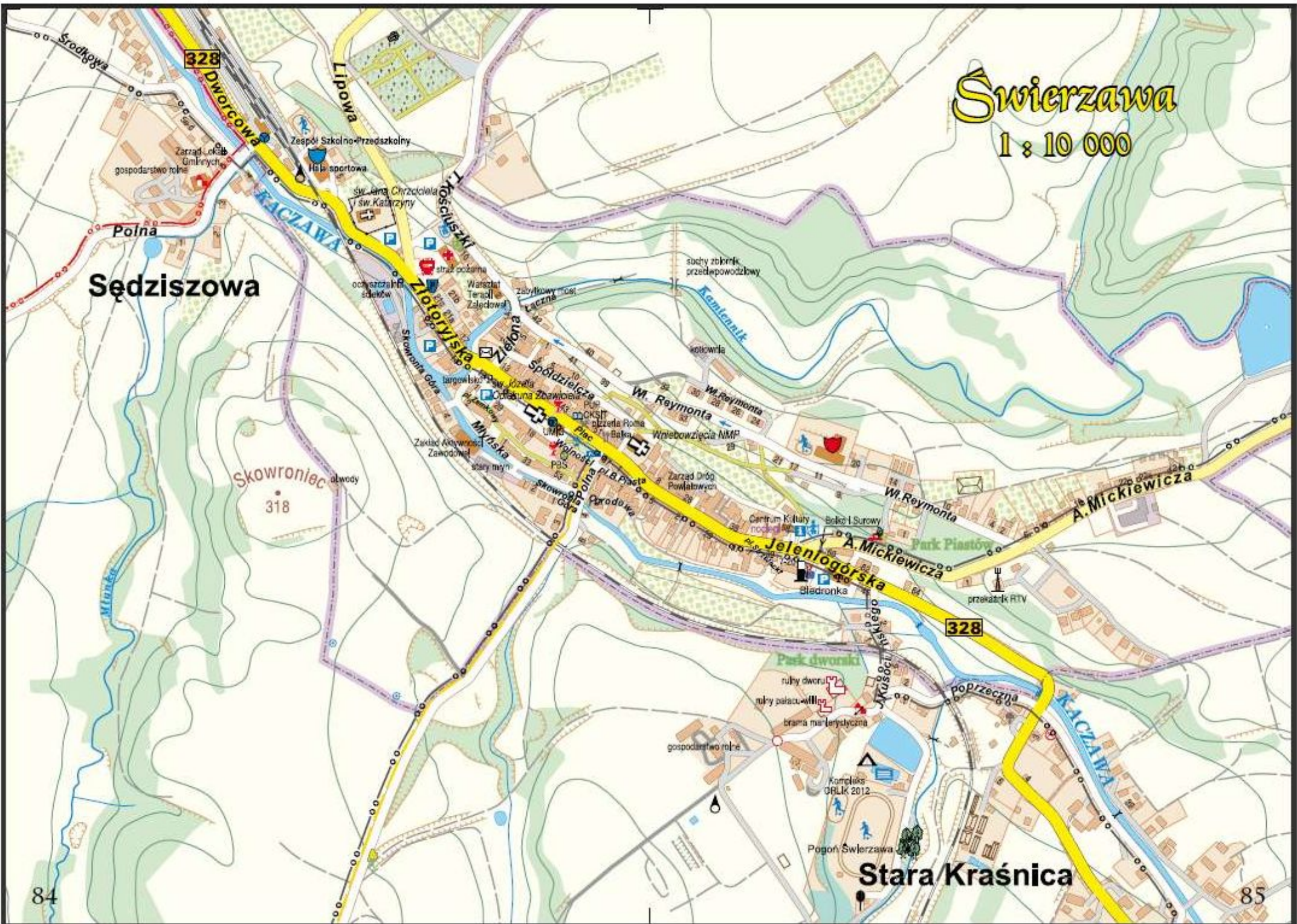
Przy wyjeździe ze Świerzawy w kierunku Jeleniej Góry napotkać można jedyny w regionie pomnik Bolka I Surowego, powstały na początku XX w., konserwowany i uzupełniony w 2008 r. z inicjatywy mieszkańców miasta.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP

Świerzawa

1 : 10 000

Sędziszowa

Stara Kraśnica

Świny

Świny to niewielka miejscowość na północ od Bolkowa. Od początku swojego istnienia wioska związana była z położonym na stromym wzniesieniu zamkiem. Warownia stanęła na miejscu wcześniejszego kasztelu już w 1108 roku. Od połowy XIII wieku aż do XVIII wieku zamek był w posiadaniu rodziny Świnków. Podczas wojny siedmioletniej (1756-1763) całe założenie spłonęło. W XIX wieku planowano odbudować zamek wg planów jednego z najwybitniejszych architektów Karla Schinkla. Do realizacji jednak nie doszło, a średniowieczna warownia zaczęła popadać w coraz większą ruinę. Po II wojnie światowej ruiny zabezpieczono. Do dnia dzisiejszego zachował się zespół budynków po-

Herb rodziny von Schweinichen

Zamek w Świnach

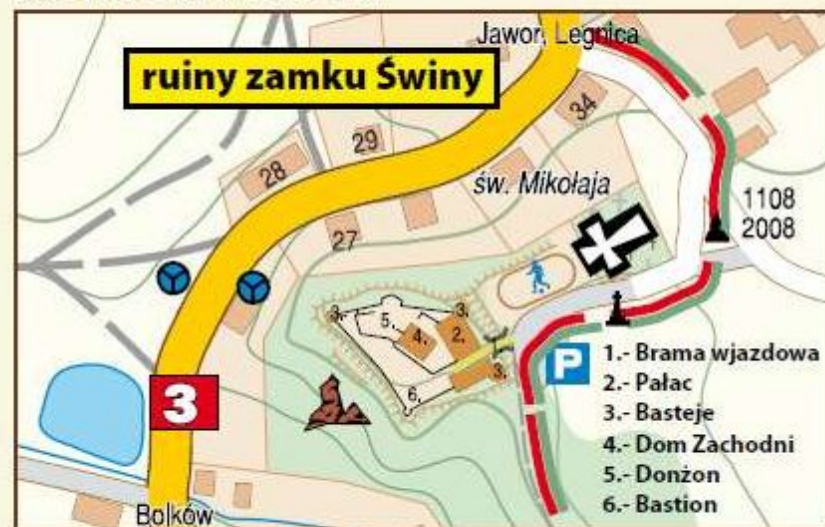
chodzących z różnych epok. W najwyższej części wzgórza znajduje się najstarsza, pochodząca z XIV wieku, wieża rycerska – tzw. Zamek Górny. Budynek założony jest na planie prostokąta i otoczony od wschodu fosą. W murach wieży uwagę zwracają okna ostrołukowe i otwory strzelnicze. Dolna część wieży przeznaczona była na salę rycerską. Zamek został rozbudowany pod koniec XVII wieku przez Johanna Sigismunda von Schweinich. Z tego okresu pochodzą romboidalne fortyfikacje z cylindrycznymi bastejami. Umocnienia zyskało również podzámcze oddzielone od zamku fosą. W jej pobliżu znajduje się otoczony murem cmentarnym kościół św. Mikołaja. Pierwsze informacje dotyczące świątyni pochodzą z 1318 roku, jednak już wcześniej musiał istnieć w tym miejscu jakiś budynek. Wielokrotnie przebudowany, dzisiejszy wygląd uzyskał pod koniec XVI wieku. Skromna bryła kościoła skrywa w swoim wnętrzu bogato zdobione renesansowe wyposażenie powstałe ok. 1580-1600. Na szczególną uwagę zasługują: drewniane ławki i emporia pokryte renesansową polichromią; ambona ufundowana przez Hansa von Schweinicha oraz rzeźbiona chrzcielnica z grawerowaną misą cynową. Na ścianach zachowały się całopostaciowe nagrobki rodziny von Schweinich.

Renesansowe portale prowadzące na tzw. Zamek Dolny

Kościół pw. św. Mikołaja w Świnach

Twardocice

Położona na południowy zachód od Pielgrzymki miejscowość Twardocice na pierwszy rzut oka niczym szczególnym się nie wyróżnia na tle innych wsi Przedgórzia Kaczawskiego. Podobnie jak w innych miejscowościach odnaleźć tu można funkcjonującą świątynię katolików, opuszczony dom modlitwy ewangelików, popadający w ruinę pałac i oczywiście malowniczą zabudowę. Jednak panuje w tej osadzie niewytłumaczalna atmosfera magii, coś zupełnie niespotykane go nigdzie indziej w regionie. Życie toczy się tu jak wszędzie, a jednak jakoś inaczej. Wpływ na to ma historia mgliście zakamuflowana w niektórych częściach Twardocic. Jedno jest pewne – w XVI wieku nie była to typowa wieś sudecka. Sprawcami całego „zamieszania” są schwenkfeldyści...

Pomnik Schwenkfeldystów

Twardocice – kościół pw. św. Piotra i Pawła

Twardocice – ruiny dawnego kościoła ewangelickiego

Caspar Daniel Schwenckfeld urodził się w 1489 roku w miejscowości Osiek. Pochodził ze szlacheckiej rodziny osiadłej na Śląsku w XIII wiek. Początkowo uczęszczał do szkoły parafialnej w Legnicy, po czym rozpoczął studia na uniwersytecie w Kolonii. Po ukończeniu nauki powrócił w rodzinne strony, gdzie pracował jako pisarz i doradca u książąt śląskich. W roku 1521 został doradcą księcia legnickiego Fryderyka II. Już wówczas uważany był za wielkiego zwolennika reformacji. Początkowo Schwenckfeld zgadzał się z naukami Martina Lutra, jednak w wyniku samodzielnego studiowania Pisma Świętego doszedł do innych wniosków, które wygłaszał w swoich płomiennych kazaniach. W roku 1526 Śląsk przeszedł pod panowanie katolickich Habsburgów. Dla Schwenckfelda oznaczało to opuszczenie ojczyzny. Poróżniony z księciem legnickim i z ojcem reformacji – Martinem Lutrem – udał się na emigrację na południe Niemiec.

W Twardocicach schwenkfeldyści – bo tak nazwali się wyznawcy zreformowanego przez Schenckfelda kościoła ewangelickiego – pozostali do 1730 roku. Prześladowani przez katolików i ewangelików wyemigrowali do Stanów Zjednoczonych, gdzie do dnia dzisiejszego można spotkać ich zboiry. Pamiątką pobytu schwenkfeldystów w Twardocicach jest ufundowany przez potomków emigrantów z USA pomnik z 1863 roku.

Wiadrów

Wiadrów to długa wieś nad Nysą Małą na południe od Jawora.

Według dokumentów w miejscu obecnego pałacu miał dawniej istnieć zamek, spalony w XV wieku przez husytów. Obecnie po śladach średnio-wiecznej warowni nie ma już śladu, a sam pałac pochodzi z XVIII wieku. Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Św. wzmiankowany w 1399 roku, przebudowany został gruntownie w XVI wieku. Jednonawowa świątynia z dobudowaną w XIX wieku kruchtą w swoim wnętrzu posiada manierystyczny ołtarz główny ze scenami: Ukrzyżowania, Złożenia do Grobu i Zmartwychwstania. Na ścianie kościoła znajduje się 13 całopostaciowych epitafiów Reibnitzów. Na filarze bramy wejściowej na teren kościelny barokowa rzeźba św. Jana Nepomucena. Przy murze kościelnym piaskowcowa krzyż pojednania z aureolą. W pobliżu ruiny barokowego kościoła ewangelickiego.

Pałac w Wiadrowie

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża w Wiadrowie

Wojcieszów

Wojcieszów jest miastem położonym w górnym biegu Kaczawy, wzdłuż jej biegu, stanowiącego w tym miejscu przełom Gór Kaczawskich, a konkretnie ich Grzbietu Zachodniego i Wschodniego, administracyjnie leży w południowej części powiatu złotoryjskiego.

Miejscowość wykształciła się z dwóch wsi, powstałych w drugiej połowie XIII wieku w dolinie Kaczawy i należących do miejscowego rycerstwa: Tschirnhausów i Kaufungów, a potem innych rodów Redern, Stumpel, Zedlitz. W 1367 roku w Wojcieszowie znajdował się już dwór obronny. W 1525 roku wymienione zostają tutejsze wapienniki. W czasie wojny trzydziestoletniej wsie zostały mocno zniszczone. W 1608 roku powódź pochłonęła wiele istnień ludzkich, kolejne powodzie następowały w latach: 1755, 1797, 1804, 1813 i 1897. W XVII wieku istniało tu co najmniej 5 posiadłości rycerskich. Czynne były również kamieniołomy czerwonego marmuru, skąd m.in. w XVIII wieku brano materiał do budowy pałacu w Poczdamie. W XVIII wieku była to jedna z największych wsi w regionie, podzielona na 3 części i 10 posiadłości.

Po 1742 roku ewangelicy zbudowali w Wojcieszowie swój zbor i szkołę. W 1753 roku olbrzymi pożar zniszczył wieś. W latach 1806-1808 w Wojcieszowie kwaterowały wojska francuskie. W 1851 roku wszystkie części wsi połączono w jedną całość. W XIX wieku nastąpił gwałtowny rozwój wsi. W l. 1893-1898 wybudowano tu wielki kamieniołom i zakład wapienniczy Tschirnhaus AG, zatrudniający do 900 osób. W 1896 roku doprowadzono linię kolejową. Wybudowano elektrownię, wodociąg i sieć kanalizacyjną, urząd pocztowy, szpital, osiedle domków robotniczych. W 1926 roku wzniesiono na Kaczawie

Korowód Radości w Wojcieszowie

zaporę przeciwpowodziową. W czasie II wojny światowej Niemcy narodowi socjaliści do pracy w wapiennikach wykorzystywali jeńców francuskich i radzieckich. 9 maja 1945 roku Wojcieszów zajęła Armia Czerwona, a wkrótce potem przybyły władze polskie. Wznowiono produkcję w zakładach przemysłowych. W 1950 roku rozpoczęto budowę osiedla mieszkaniowego dla pracowników Wojcieszowskich Zakładów Cementowo-Wapienniczych. W 1969 roku uruchomiono tu rozlewnię popularnej wody mineralnej „Wojcieszowianka”. W 1973 roku miejscowość otrzymała prawa miejskie.

Kościół Matki Boskiej Wniebowziętej w dolnej części miasta, wzmiankowany w 1366 roku, powstał zapewne dużo wcześniej. Wielokrotnie przebudowywany – ostatnio w 1913 roku, remontowany w 1998 roku. Jest to budowla gotycka, na planie prostokąta. Wewnątrz skromne relikty romańskie i wyposażenie gotyckie oraz barokowe. W posadzce prezbiterium średniowieczne kamienne płyty nagrobne. Na murze pełnopostaciowe nagrobki Zedlitzów z XVII wieku.

Wnętrze kościoła Wniebowzięcia NMP pochodzi przeważnie z przełomu XIX i XX wieku

Wojcieszów kościół pw. Wniebowzięcia NMP

Kościół poewangelicki – stojący na przeciw wyżej omówionego, dziś nieużytkowany, wzniesiony w 1754 roku, z wieżą z 1912 roku. Wewnątrz drewniane empory.

Kościół Matki Boskiej Królowej Polski – nowoczesna budowla, wzniesiona w latach 80-tych w Górnym Wojcieszowie, przykryta dwuspadowym dachem w kształcie namiotu, z osobno stojącą dzwonnica.

Całopostaciowe epitafia rodziny von Zedlitz

W Wojcieszowie zachowało się pięć pałaców, z których na omówienie zasługują co najmniej dwa:

Pałac w dolnej części miasta (ul. Bolesława Chrobrego 251), wzniesiony na bazie renesansowego dworu, w XVII wieku, który następnie gruntownie przebudowano w l. 1858-1860 w budowlę neogotycką, na planie pięcioboku. Przy pałacu park. Po 1945 roku mieścił się tu PGR, od ok. 1960 do 2001 roku szkoła podstawowa. Od 2004 roku własność prywatna.

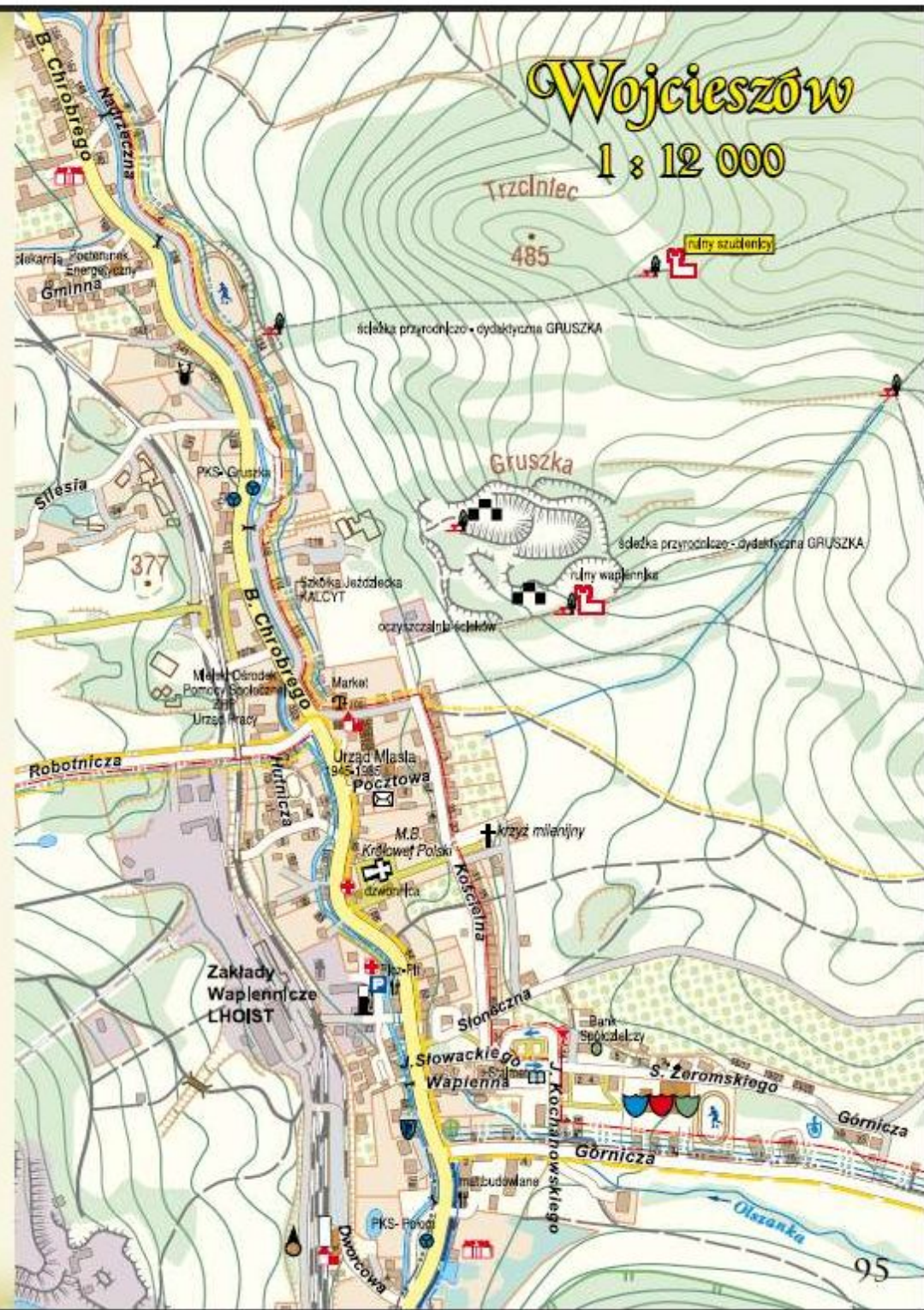
Pałac w górnej części miasta (ul. Bolesława Chrobrego 48), wzniesiony w XVI w. jako renesansowy dwór, przebudowany gruntownie w stylu niemieckiego renesansu w l. 1891-1892. Dnia 2 lipca 1930 roku uległ poważnemu pożarowi, po czym poddano go gruntownej renowacji. Po wojnie należał do Państwowej Akademii Nauk, w latach 1970-1976 do PGR. W 1987 roku jego właścicielem stała się stadnina koni w Dzierżoniowie, a dziś stanowi własność prywatną.

Szkielet usytuowany na wschód od miasta, na zboczu góry Trzciniac, jest najlepiej zachowanym tego typu obiektem na Dolnym Śląsku. Wybudowano ją w XVII wieku z granitowych ciosów, w formie cylindrycznej wieży o średnicy wewnętrznej 6 m i wysokości 3 m, przy grubości ścian od 1 do 1,2 m. Na koronie znajdują się cztery kamienne filary, na których opierały się drewniane belki do przywiązywania pętli.

Góra Mitek (594 m n.p.m.), całkowicie pokryta lasem mieszanym, z wystającymi skałkami, które stanowią punkt widokowy, położona jest na wschód od Wojcieszowa Górnego. Zbudowana jest z kambryjskich wapieni krystalicznych, zwanych marmurem wojcieszowskim. W przeszłości istniały tu liczne jaskinie, wykorzystywane przez ludzi paleolitycznych. Góra od 1994 roku stanowi leśny rezerwat przyrody o powierzchni ponad 141 ha. Spotykamy tu typowe gatunki wapieniolubne, rzadkie w Sudetach, wiele z nich objętych jest ochroną: storczyki – buławnik czerwony, żłobik koralowy, gnieźnik leśny i najokazalszy kruszczyk szerokolistny. Występują tu też rozmaite paprocie, jak również rośliny kwiatowe: Inica pospolita, dzwonek okrągłolistny, czyścica drobnokwiatowa, macierzanka zwyczajna i tworzący darn śmiełek pogięty. Żyją tu ślimaki, będące relikdami czwartorzędu – m.in. świdrzyk śląski, w Polsce występujący wyłącznie w tym miejscu. W okolicy Wojcieszowa znajdują się liczne trasy rowerowe oraz ścieżki dydaktyczne.

W okolicach Wojcieszowa występuje wiele zjawisk kresowych, rozmaite uskoki skalne oraz wapienne jaskinie w górach Połom i Mitek, w których jeszcze w XIX wieku odkryto ślady pobytu ludzi pierwotnych i kości zwierząt jaskiniowych (niedźwiedzia). Jaskinie stanowią wielką atrakcję speleologiczną.

Zagrodno

Zagrodno to jedna z najdłuższych wsi łańcuchowych na Dolnym Śląsku. Pierwszą wieś założyli w tym miejscu frankońscy osadnicy sprowadzeni w te tereny przez Henryka Brodatego w XIII wieku. W 1633 roku wojska Albrechta Wallensteina spłądowały wieś i spaliły kościół. Dopelnieniem nieszczęść była przetaczająca się przez te tereny dżuma, która praktycznie wyludniła wioskę. Po zakończeniu wojny trzydziestoletniej (1648) w Zagrodnie osiedlili się innowiercy z Czech.

Rozciągnięta malowniczo wzdłuż potoku Skora wieś posiada kilka interesujących zabytków. Najważniejszym obiektem w Zagrodnie jest poewangelicki kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. Pochodzi on z XVIII wieku i stoi na miejscu gotyckiej świątyni zniszczonej przez oddziały Wallensteina. We wnętrzu na uwagę zasługuje późnogotycka chrzcielnica, nad którą zawieszono są serca dzwonów

z poprzedniego kościoła. Autorem projektu kościoła w Zagrodnie był jeden z najwybitniejszych architektów wczesnego klasycyzmu (XVIII/XIX wiek) – Carl Gotthard Langhans. Był on nadwornym architektem króla pruskiego, a do jego najbardziej znanych realizacji należą: pałac Hatzfeldów i pałac królewski we Wrocławiu, pałac w Brzegu Dolnym oraz słynna Brama Brandenburska w Berlinie.

Klasykistyczna kaplica na przykościelnym cmentarzu

Projektantem świątyni w Zagrodnie był autor Bramy Brandenburskiej Carl Gotthard Langhans

Złotoryja

Złotoryja jest miastem położonym nad Kaczawą, na granicy Pogórza Kaczawskiego i Wysoczyzny Chojnowskiej. Administracyjnie jest stolicą powiatu w województwie dolnośląskim, zamieszkałą przez około 16 000 osób.

Najstarsze ślady pobytu człowieka pochodzą z neolitu, zaś ślady osadnictwa z wczesnego średniowiecza, gdy tereny te zamieszkiwało plemię Trzebowian. Powstanie osady wiąże się z wydobycia złota, datowanym na lata ok. 1180-1240. Prawa miejskie Złotoryja otrzymała w 1211 roku od księcia Henryka Brodatego. Jest więc to najstarsza lokacja na ziemiach polskich, na której wzorowały się inne miasta. Jako miasto Złotoryja pojawia się w dokumentach po raz pierwszy w 1232 roku. Oplącalne wydobycie złota zakończyło się w XIV wieku, a mieszczanie za-

Urząd Miasta w Złotoryji

Kamienice w rynku

Fontanna górników 97

częli wówczas rozwijać sukiennictwo oraz browarnictwo. W 1274 roku miasto otrzymało prawo górnicze, a w 1290 roku prawo mili. W 1328 roku, wraz z pozostałą częścią księstwa legnickiego Złotoryja stała się lennem Czech. W latach 1427, 1428 i 1431 najeżdżana była przez husytów.

W 1504 roku utworzono tu szkołę, której najlepszy okres przypadł na lata 1525-1556, gdy rektorem był Walentin Trozendorf. Szkoła miała taką renomę, że książę legnicki Fryderyk II planował przekształcenie jej w uniwersytet, co jednak uniemożliwiła śmierć księcia w 1554 roku. W XVIII wieku miasto stało się jednym z głównych ośrodków sukiennictwa na Dolnym Śląsku. W następnym stuleciu powstało tu kilka większych zakładów przemysłowych. W 1884 roku doprowadzono linię kolejową.

W wyniku zniszczeń wojny trzydziestoletniej oraz klęsk żywiołowych w XVII wieku Złotoryja straciła na znaczeniu. W 1675 roku, po śmierci ostatniego piastowskiego księcia Jerzego Wilhelma, miasto wraz z księstwem legnickim przeszło pod bezpośrednią władzę Habsburgów. W 1742 roku została zbrojnie zajęta przez Prusy. Dnia 26 sierpnia 1813 roku w pobliżu Złotoryi napoleońska armia pod dowództwem marszałka Macdonalda, w bitwie nad Kaczawą, została pokonana przez wojska pruskie pod dowództwem feldmarszałka von Blüchera.

W XIX wieku upadło sukiennictwo. Dopiero w 1879 roku uruchomiono tu zakład przemysłowy – wytwórnię kapeluszy. Ożywienie gospodarcze przyniosło doprowadzenie kolei w 1884 roku. Miasto stało się też ośrodkiem turystycznym.

Dnia 13 lutego 1945 roku Złotoryja została zdobyta przez Armię Czerwoną, władze polskie pojawiły się w niej w maju, a wkrótce zaczęli przybywać polscy osadnicy. Do 1949 roku dotychczasowi mieszkańcy zostali wysiedleni do Niemiec.

W mieście działają zakłady związane z przemysłem mineralnym, szklarskim (wytwórnia ozdób choinkowych), budowlanym. Na terenie złotoryjskiej części Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej działają również zakłady z kapitałem polskim (PGP „Bazalt”), belgijskim (Eucoso sp. z o.o.), niemieckim (AKsys sp. z o.o.) i włoskim (Adeoscreen sp. z o.o.).

Mury miejskie

Studnia z herbem zakonu joannitów w kościele NMP

Gotycki kościół pw. Narodzenia NMP w Złotoryi

Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, wzmiankowany w 1217 roku, jest najstarszym i najcenniejszym zabytkiem miasta. Jest to też budowla obronna, którą niegdyś otaczał murem cmentarz oraz fosa. W średniowieczu joannici nadali jej drugiego patrona – św. Michała. Jest to świątynia gotycka z zachowanymi wieloma elementami romańskimi, m.in. zakrystia i empory. Ponadto na uwagę zasługują: renesansowa ambona z 1584 roku, ołtarz główny z XVIII wieku, polichromie empor z około 1609 roku, jak również szereg epitafiów od renesansu po barok, w tym jedno Trozendorfa z 1560 roku. W dolnej kondygnacji wschodniej wieży znajduje się zrekonstruowana biblioteka łańcuchowa.

Kościół św. Jadwigi, mający XIII-wieczną metrykę, po zniszczeniach i kilku pożarach, odbudowany w l. 1555-1557, a następnie gruntownie przebudowany przez franciszkanów w l. 1708-1725, jest dziś praktycznie świątynią barokową. Przylega do niej budynek klasztoru z wirydarzem, w którego ogrodzie znajduje się gotycka kapliczka słupowa z XV wieku, z bogatą dekoracją rzeźbiarską.

Kościół św. Jadwigi

Kościół św. Mikołaja, wybudowany w XIV wieku, następnie kilkakrotnie przebudowywany, ostatnio w 1862 roku rok po wcześniejszym pożarze. Posiada gotycki portal uskokowy, z bogatą dekoracją roślinną. Na ścianach liczne epitafia i płyty nagrobne z XV-XIX wieku.

Baszta Kowalska i mury obronne. Pierwszy pierścień murów obronnych otrzymała Złotoryja w XIV wieku, drugim otoczono ją w XV stuleciu. Miasto posiadało w nich dwie bramy oraz dwie furty. W 1822 roku rozebrano bramy, a w 1863 roku znaczną część murów. Pozostałe zostały w latach 1957-1964 a potem w 2006 poddane gruntownej konserwacji. Najlepiej zachowała się Baszta Kowalska, broniąca niegdyś Bramy Górnej, o wysokości 22,5 m i średnicy prawie 10 m, zwieńczona attyką z połowy XVI wieku. W przyziemiu baszty znajdował się loch głodowy. Dziś jest to punkt widokowy.

Złotoryjski Ośrodek Kultury i Rekreacji mieści się w potężnym gmachu, wzniesionym w 1957 roku wg projektu Marii i Kazimierza Piechotków. Znajduje się w nim sala widowiskowa na 210 miejsc, a w holu malowidła Marii i Zbigniewa Dylągów. Ośrodkowi temu podlega Muzeum Złota, utworzone w 1977 roku, które mieści się w budynku tzw. Katowni. Prezentuje minerały oraz okazy miejscowej fauny i flory, a także dzieje wydobywania złota.

Baszta Kowalska

Powstałe w 1992 roku Polskie Bractwo Kopaczy Złota ma tu także, od 1998 roku, własną ekspozycję. W Złotoryi działa Ośrodek Opracowywania i Dokumentowania Dziejów Ziemi Złotoryjskiej, prowadzony przez TMZZ (Towarzystwo Miłośników Ziemi Złotoryjskiej).

W zachodniej części miasta znajduje się **Zalew Złotoryjski**, przebudowany i poddany kapitalnemu remontowi w 2010 roku. Obecnie jest to jeden z najnowocześniejszych ośrodków wypoczynku mieszkańców i turystów na Dolnym Śląsku. Nad zalewem odbywa się wiele imprez rekreacyjnych i kulturalnych (w tymi Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota).

Płukanie złota to zabawa dla całej rodziny

Kopalnia Złota „Aurelia”. Jej chodniki wykuto pod górą św. Mikołaja (ob. przy ul. Stromej), najprawdopodobniej w XVI-XVII wieku, choć wiele szybków pochodzi już z XX wieku. Długość chodników wynosi ok. 100 m. W 1997 roku eksploratorzy odkryli duży szyb zwany „Szybem Karola” o głębokości 28 m. Kontakt: tel. 76 87 83 374.

Kopalnia złota

Wilkołak

Wilkołak, wzniesienie (367 m n.p.m.), dawny wulkan, będące rezerwatem przyrody, położone na południe od Złotoryi, z bardzo charakterystyczną sylwetką, ukształtowaną przez działający tu od początku XX wieku kamieniołom bazaltu. Okolice góry były zasiedlone już w neolicie. Od XVIII wieku był to ważny punkt wycieczek turystycznych i miejsce widokowe. W 1959 roku utworzono tu rezerwat geologiczny „Wilcza Góra”, o powierzchni 1,69 ha, chroniący wielką bazaltową różę.

Przy wjeździe do Złotoryi od strony Jeleniej Góry, po prawej stronie szosy znajduje się parking. To najlepsze miejsce do wyjścia na spacer w kierunku Wilczej Jamy. Jaskinia ta jest jedną z kilku niewielkich jaskiń znajdujących się w skałkach nad potokiem Drążnica. Do ich powstania doprowadziły procesy erozyjne modulujące piaskowcowe skały. Wilcza Jama ma 7 metrów długości i średnio 3 metry szerokości. Przy niej znajdują się inne jaskinie – Niedźwiedzia Jama, a nieco dalej Skalny Wodospad.

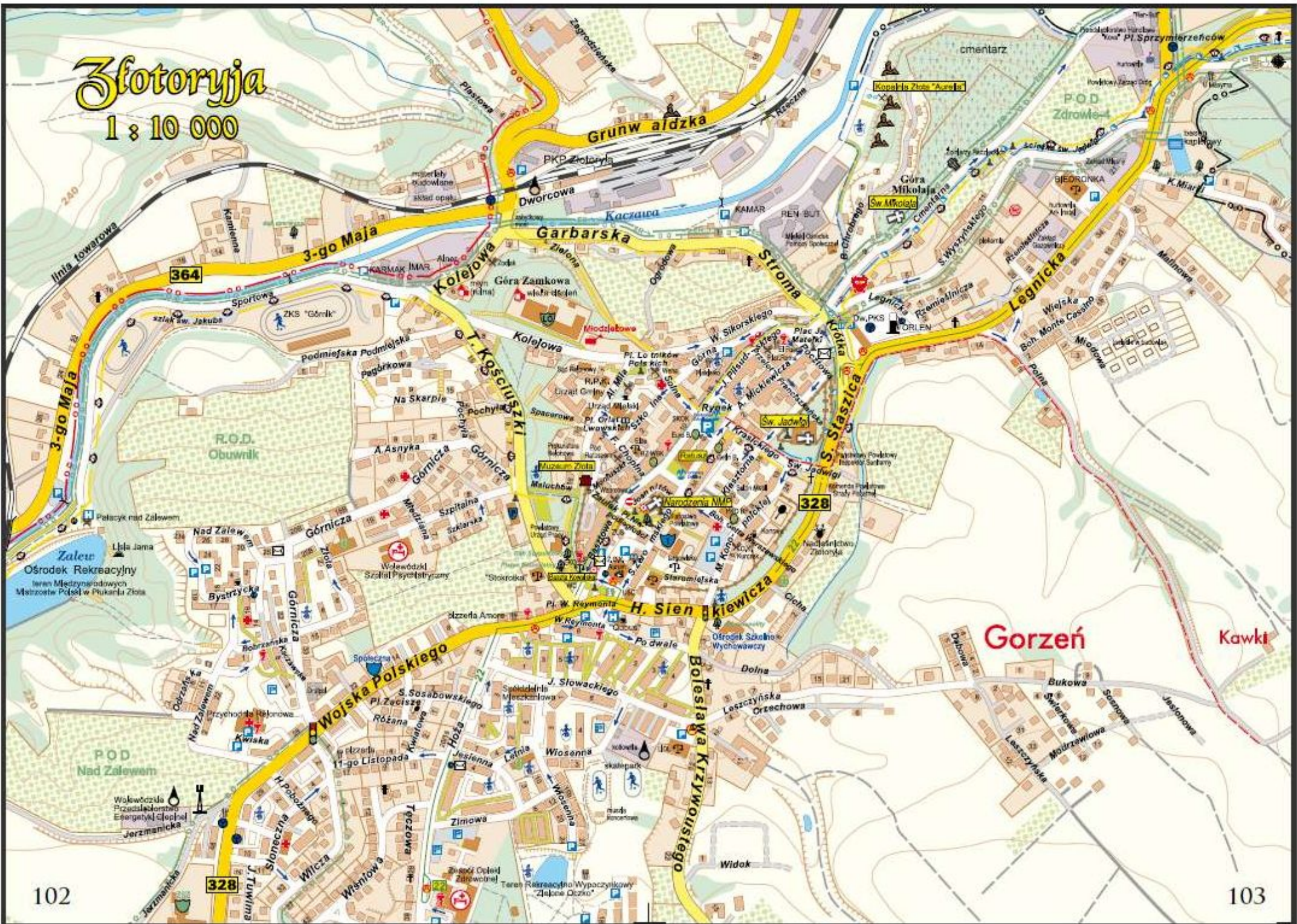

Dni Złotoryi

Pod koniec maja, odbywają się Dni Złotoryi. Jednym z najważniejszych wydarzeń są wówczas Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota. W 2000 roku zorganizowano tu Mistrzostwa Świata w tej konkurencji.

Złotoryja

1 : 10 000

ZŁOTORYJSKI RYNEK

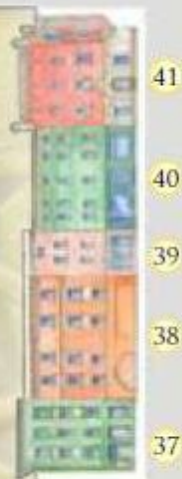

ul. Solna

1-2 3-4 5
ul. Basztowa

16 17 18 19 20
ul. Piłsudskiego

ul. Żeromskiego

KAMIENCE SRODRYNKOWE

41	43	44	45	46
40	<p>Dawny Ratusz (Rynek 42) Budynek z l. 1841-1842. W fasadzie trójarkadowy portyk z naczółkiem (tutaj herb miasta w ozdobnym kartuszu) oraz akroterionami.</p>			47
39				48
38				49
37	52	51	50	

W centrum Rynku Dolnego stoi **Fontanna Górników** (restauracja w 2008 r.). Jej figury wykonał Fritz Richter-Elsner (1943) na pamiątkę udziału złotoryjskich kopaczy złota w bitwie z Tatarami pod Legnicą w 1241 r. Liczba okalających fontannę lip nie jest przypadkowa – wedle legendy posadzone zostały przez siedmiu mieszkańców, którzy przeżyli zarazę w 1553 r.

ul. Mickiewicza

ul. Krasickiego

Przed ratuszem znajduje się barokowa **Fontanna Delfina** z 1604., fundacji burmistrz Johanna Feige, stąd łacińska inskrypcja na zwieńczeniu (SE FIGENS IN IOVA – „Opierający się na Bogu”) jest anagramem jego imienia i nazwiska. Delfiny symbolizują pobożność. Ich utracone po wojnie głowy odtworzono w innym kształcie w l. 1957-1958. Ostatnią generalną renowację przeszła fontanna w 2008 r.

Spacer po złotoryjskim Ryнку

Rynek 2

Fragment renesansowego portalu (Adam i Ewa), fryz z motywem delfinów, podobizny właścicieli oraz inskrypcja wysławiająca ich cnoty.

Rynek 3-4

Neoklasycystyczna fasada z XIX-wiecznym wykuszem.

Rynek 5

Niegdyś hotele „Trzy Góry” i „Złoty Pelikan”. Renesansowy kamienny portal (1623) z niszami siedzeniowymi, półkolistą archiwoltą i doryckimi kolumnami.

Rynek 6

Kamienica z XVI-XIX w. W sieni tablica (1577) z łacińskim tekstem przypisującym Bogu pomysłny byt państwa i jego mieszkańców.

Rynek 7

Fasada z XVIII-XIX w. z korynckimi pilastrami. Na parterze dekorowany drewniany strop z końca XIX w.

Rynek 8

Barokowy szczyt oraz elementy renesansowej klatki schodowej ze studnią świetlną z okresu XX-wiecznej przebudowy.

Rynek 9

Z XVI w. m.in. portale oraz sklepienia piwnicy i parteru, z XIX w. medaliony z dekoracją figuralną oraz neoklasycystyczne boniowania i pilastry. Klatkę schodową rozjaśnia studnia świetlna.

Rynek 10-12

W elewacjach tylnych dwie kamienne tablice z datami 1588 i 1801, gmerkiem oraz inicjałami i monogramami zapewne właścicieli.

Rynek 13

Renesansowy portal z niszami

siedzeniowymi, motywami muszli i ornamentem okuciowym.

Rynek 15

Najcenniejsza kamienica Ryńku. Z XVI w. obramienia okien od ul. Solnej i konsola z lwią głową w sieni. Fasada barokowa z 1730 r.: szczyt z trójkątnym tympanonem oraz portal z ukośnie stojącymi pilastrami, ozdobiony ornamentem cęgowym. We wnętrzu drewniana konstrukcja słupowo-ryglowa oraz polichromia z XVIII w.

Rynek 26

Kamienica z boniowanym przyziemiem i barokowym portalem (1770), nad oknem litera „G”.

Rynek 27

Kamienica z ok. 1770 r., przebudowana w XX w. Kryta mansardowym dachem.

Rynek 37

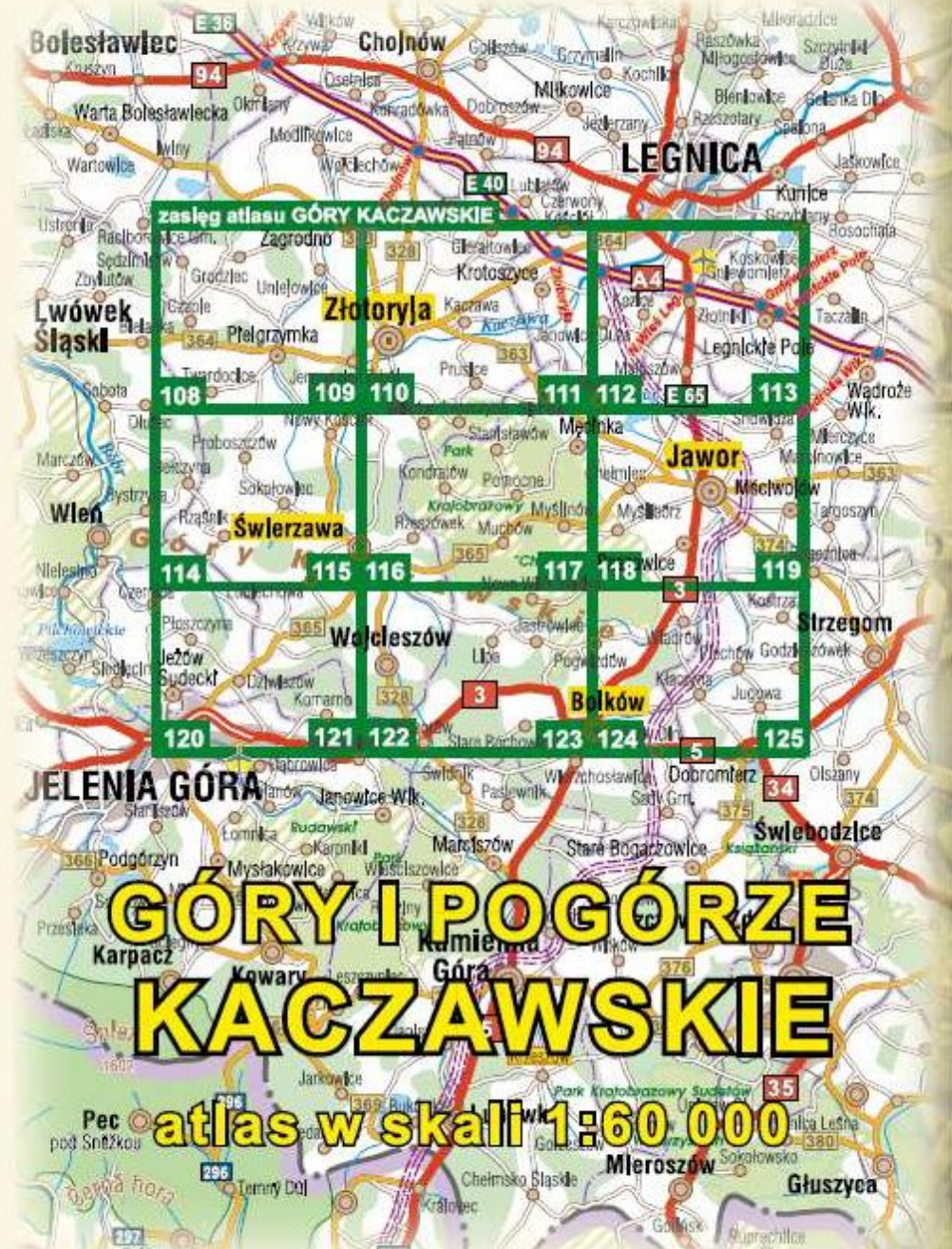
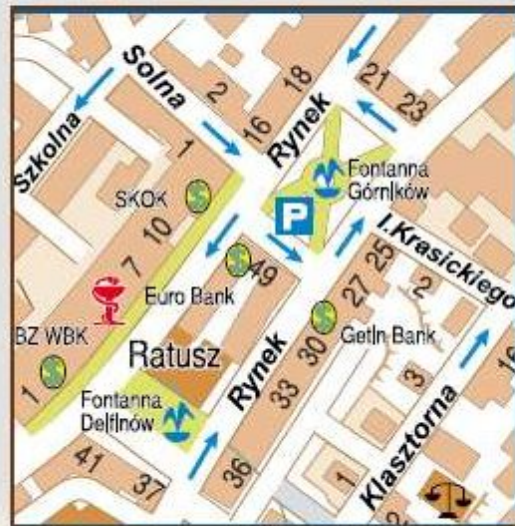
Kamienica z I. 20. XX w. na wcześniejszych fundamentach. Okna zwieńczone naczołkami.

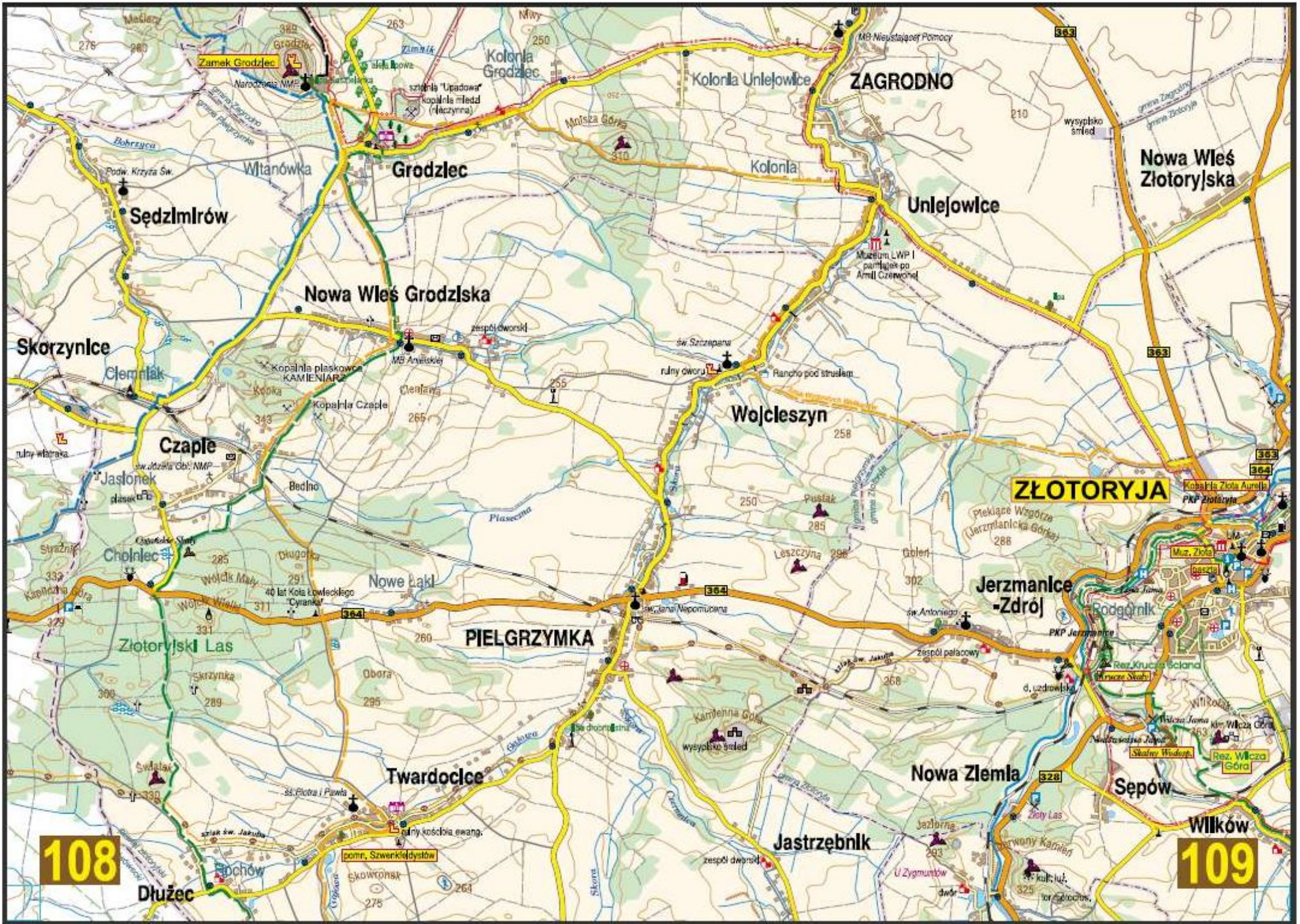
Rynek 41

Kamienica najpewniej z końca XIX w. na XVI-wiecznym zrębie: narożny neogotycki wykusz, attyka imitująca blanki oraz portal, w którego tympanonie herb miasta w wersji z XVIII-XIX w.

Kamienice nr 43-52 w bloku śródmiejowym pochodzą w większości z 4 ćw. XIX w., lecz powstały na starszych zrębach. Są przeważnie trzy- lub czterokondygnacyjne, kryte dwuspadowymi dachami. Gdzieś tam spotykamy klasycyzujące naczołki, lukarny (nr 52), facjaty, profilowane piaskowcowe portale (z XVIII w. – nr 48, 50, 52), attykę (nr 49), gzymsy konsolowe (nr 49, 51).

Zamek Grodzlec

Kolonia Grodzlec

Kolonia Uniejowice

ZAGRODNO

Nowa Wleś Zlotoryjska

Sędzimirów

Grodzlec

Uniejowice

Skorzynice

Nowa Wleś Grodzka

Wojcieszyn

ZŁOTORYJA

Czaple

PIELGRZYMKA

Jerzmanice-Zdrój

Zlotoryjski Las

Nowe Łaki

Twardocice

Nowa Ziemla

Sępów

Wilków

108

109

110

111

LEGNICA

R ó w i n a

LEGNICKIE POLE

J a w o r s k i

112

113

Twardocice

Jastrzębnik

Radomła

Krzenków

Nowy Kościół

Błogoszów

Proboszczów

Dynowice

Gozdno

Radomłówce

Bełczyna

Bystrzyca

Sokololec

Sędziszowa

Rzaśnik

SWIERZAWA

114

115

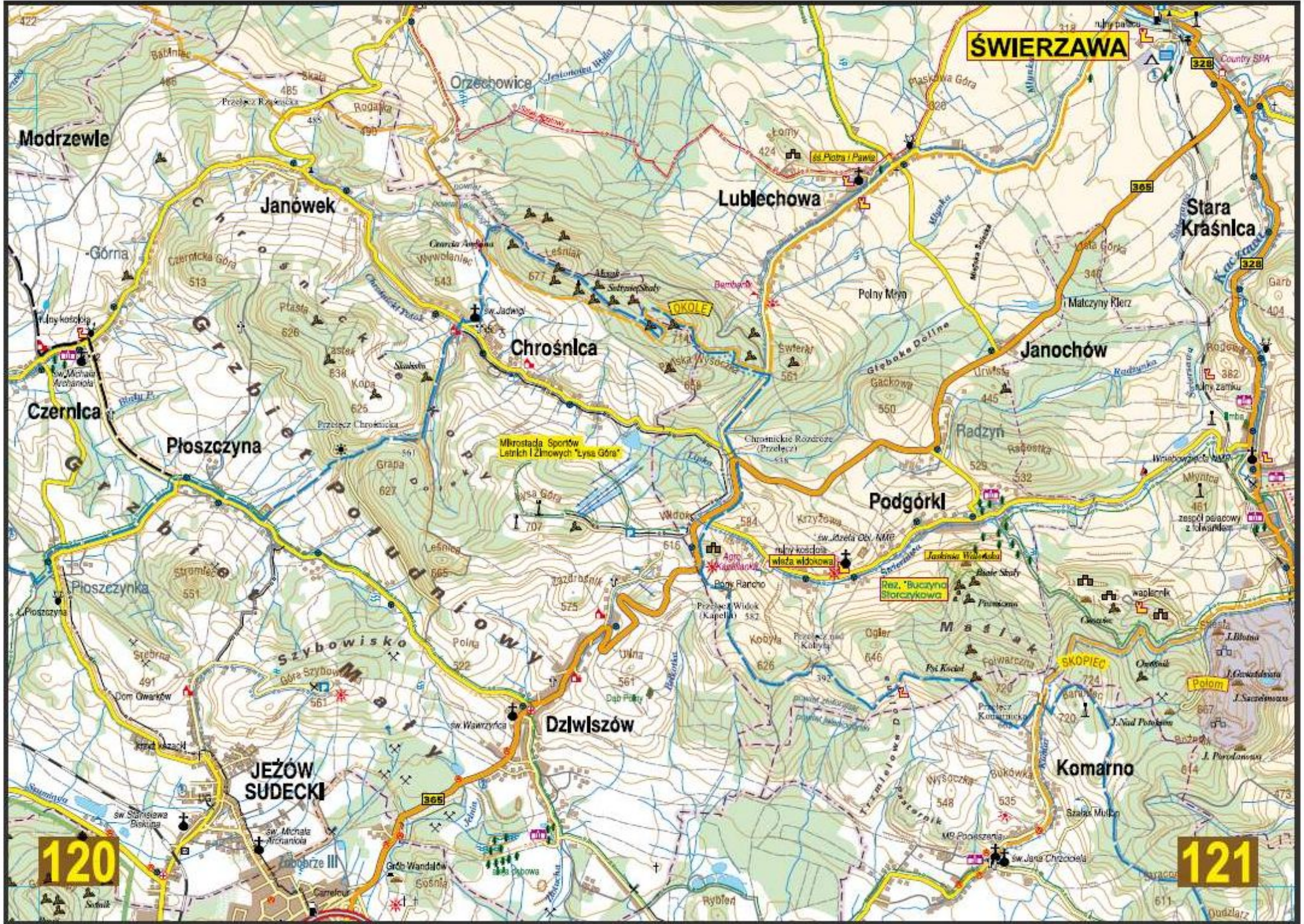
116

117

118

119

ŚWIERŻAWA

Modrzewle

Janówek

Lublechowa

Stara Kraśnica

Chrośnica

Janochów

Czernica

Płoszczyna

Radzyn

Podgórk

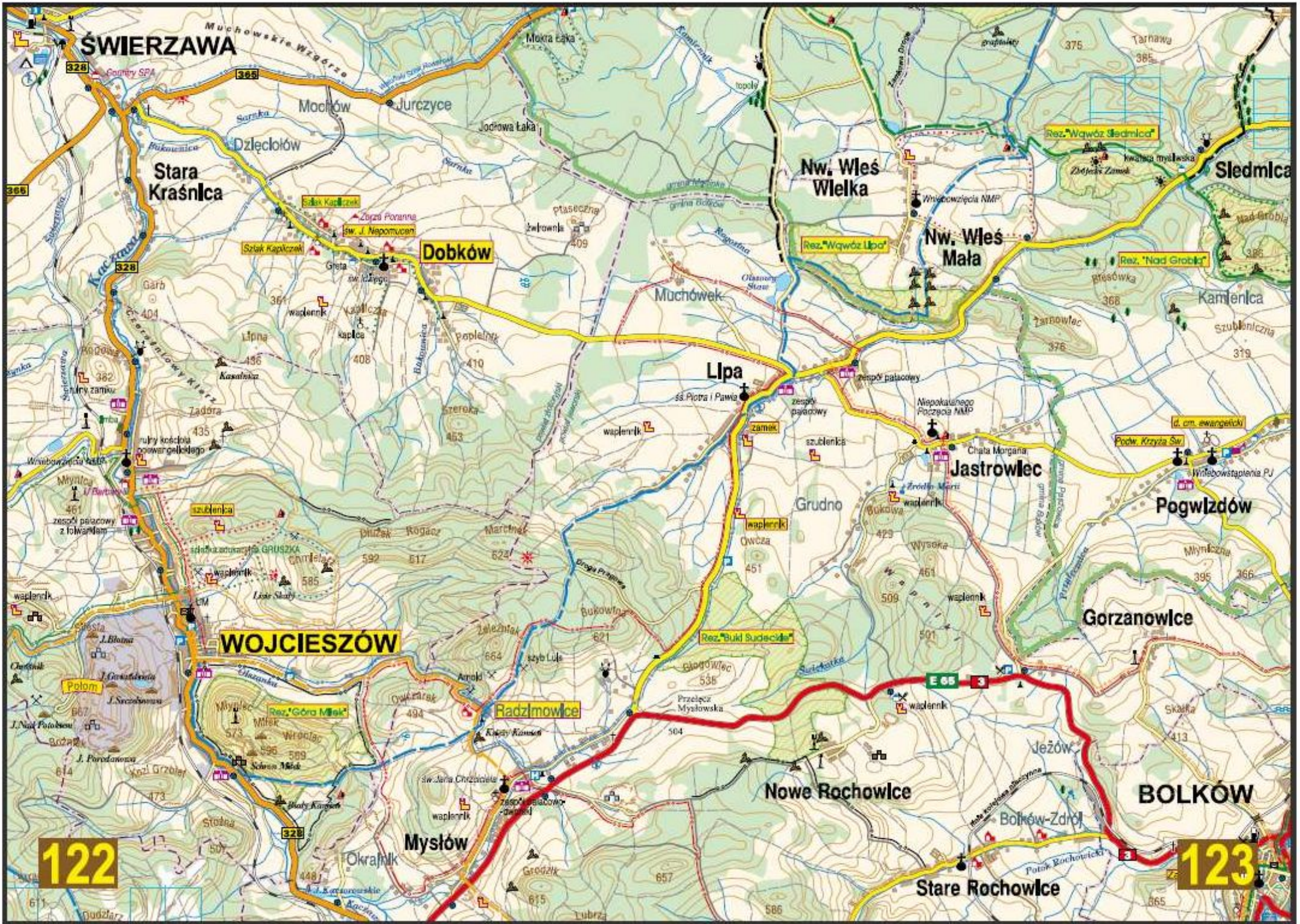
Dziwiszów

Komarno

JEZÓW SUDECKI

120

121

SWIERZAWA

Stara Kraśnica

Dobków

Lipa

Jastrowiec

WOJCIESZÓW

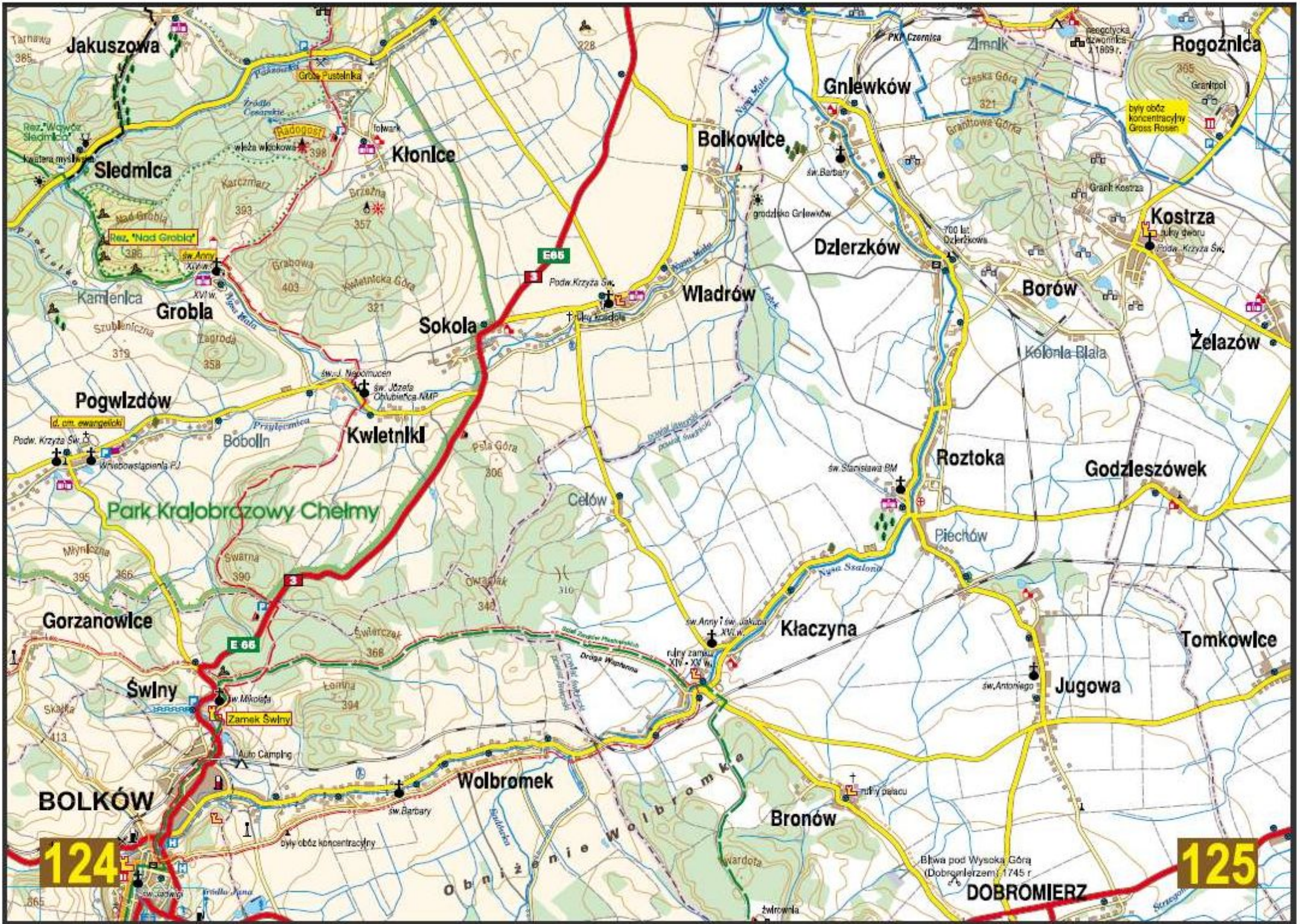
Radziłowice

Gorzanowice

BOLKÓW

122

123

124

125

DOBROMIERZ

Baza noclegowa w Górach i na Pogórzu Kaczawskim

AGOTURYSTYKA

JAWOR

Monte Christo
Pomocne 80, 59-400 Jawor
tel. 76 870 87 25
www.wiemyl.pl/montechristo
e-mail: montechristo@neostrada.pl

DOBKÓW

„Villa Greta – Magia Tradycji”
Dobków 59, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713-44-53, 509 745 591
www.villagreta.pl, www.villagreta.de
e-mail: ewelina@villagreta.pl

„Zorza Poranna”

Randi en Herman Seweustr-Stenger
Dobków 42, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713-59-88, 530 715 177
www.zorzaporanna.com
e-mail: info@zorzaporanna.com

LESZCZYNA

„U Hubera”
Leszczyzna 25, 59-500 Złotoryja
tel. 663 147 773
www.leszczyzna.agro.pl

LUBIATÓW

Zajazd Lubiatów
Lubiatów 70 a, 59-500 Złotoryja
tel. 76 887 27 76, 602 762 468

LUBIECHOWA

Nadlegi – Monika Bembenik
Lubiechowa, ul. Długa 79, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713 54 43, 796 690 750
e-mail: bembenikmonika@vp.pl

MODLIKOWICE

„Willa Czarodziejka”
Modlikowice 28, 59-516 Zagrodno
tel. 663 957 898, 785 219 085
www.willa-czarodziejka.lva.pl
e-mail: willaczarodziejka@o2.pl

NOWY KOŚCIÓŁ

„Agrohoppika” – Ośrodek Jeździecki
Nowy Kościół, ul. Złotoryjska 20,
59-540 Świerzawa
tel. 75 712 42 36, 607 703 421,
605 480 427
www.agrohoppika.pl
e-mail: poczta@agrohoppika.pl

„Oskar”

Nowy Kościół, ul. Złotoryjska 20a,
59-540 Świerzawa
tel. 693 283 120,
tel./fax, 75 712 41 52,
e-mail: motoszkola@vp.pl
leta10@poczta.fm

„Regina” Agroturystyka

Nowy Kościół, ul. Złotoryjska 10, 59-540 Świerzawa
tel. 75 712-42-03

„Widomscy” – Agroturystyka

Nowy Kościół, ul. Cienna 9,
59-540 Świerzawa
tel. 76 878 55 66, 728 395 055,
728 394 801
www.krzeniow.prv.pl
e-mail: ewa.widomska@gmail.com

PIELGRZYMKI

„Gropa” Ośrodek
– Świątelnia parafialna „Kaleby”
Pielgrzymka 112, 59-524 Pielgrzymka
tel. 76 877 50 04
e-mail: parafiapielgrzymka@dersen.com.pl

PODGÓRKI

„Agrokapellanka”
Podgórki 7, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713 71 87, 601 741 468,
609 406 958
www.agro.kapellanka.com.pl
e-mail: marcelina@agrokapellanka.com.pl

PROBOSZCZÓW

„Zaczarowany Ogród”
Proboszczów 88, 59-524 Pielgrzymka
tel. 605 858 693, 607 675 420
www.zaczarowanyogród.com
e-mail: zaczarowanyogród@ten.pl

RÓŻANA

„Różana”
Różana 1, 59-540 Świerzawa
tel. 75 712 41 96, 601 406 141

SĘDZISZOWA

„Domek Myśliwski” – Halina Moczumajska
Sędziszowa, ul. Złotoryjska 3,
59-540 Świerzawa
tel. 693 611 251

„Eden” – Iwona Palczyńska

Sędziszowa, ul. Złotoryjska 2,
59-540 Świerzawa
tel. 75 712 60 29, 512 303 643

„U Groszków”

Sędziszowa, ul. Młyńska 1,
59-540 Świerzawa
tel. 75 712-60-58, 691 060 720
www.ugroszkow.pl
e-mail: agro@ugroszkow.pl

SOKOLA

Ireneusz Nowara
Grabla 5, 59-415 Sokola
tel. 76 870 11 12

SOKOŁOWIEC

„Agat” Gospodarstwa Agroturystyczne
– Winiarskie
Sokolowiec 113, 59-540 Świerzawa
tel. 75 712 51 33, 795 102 404,
662 121 206
www.agroturystyka-ogat.pl
e-mail: kucharska.k@wp.pl,
kucharska.n@neostrada.pl

STARA KRAŚNICA

Marcin Kikula – Agroturystyka
Stara Kraśnica 27, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713 52 47
e-mail: marcin152@o2.pl

„Country Spa” – Piękna z natury

Stara Kraśnica 12, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713 44 47, 501 030 275
www.countryspa.pl
e-mail: countryspa@neostrada.pl

UNIEJOWICE

„Sabadachawa”
Uniejowice 79, 59-516 Zagrodno
tel. 76 877-34-98

WILKÓW

„Pod Bukiem” Agroturystyka
Wilków Osiedle, ul. Szkolna 7a
tel. 76 878 29 18, 663 032 939

WOJCIESZÓW

„U Barbary”
ul. B. Chrobrego 179,
59-550 Wojcieszów
tel. 695 725 874, 695 725 875
www.ubarbary.pl
e-mail: waldemar.ciechanowicz@neostrada.pl

WOJCIESZYŃ

„Rancho Pod Strusiem”
Wojcieszyn 80, 59-524 Pielgrzymka
tel. 76 877-59-49, +48 509 048 891
www.blackstrich.eu
e-mail: blackstrich@txt.pl

MODLIKOWICE

„Willa Czarodziejka”
Modlikowice 28, 59-516 Zagrodno
tel. 76 877 34 33, 663 957 898
e-mail: willaczarodziejka@o2.pl

HOTELE

BOLKÓW

HOTEL „BOLKÓW”
ul. Sienkiewicza 17, 59-420 Bolków
tel. 75 741 39 95
tel. 75 741 33 41
fax 75 741 39 96
www.hotel-bolkow.pl
e-mail: recepcja@hotel-bolkow.pl

HOTEL „PANORAMA”

ul. Mickiewicza 6, 59-420 Bolków
tel. 75 74 13 444
Biały Dom
Luboradz 1, 59-407 Mściwojów
tel. 76 872 85 57
tel. kom. 609 687 947
www.bialydom.ovh.org
e-mail: gryniewiecki@interia.pl

JAWOR

HOTEL JAWOR
ul. Staszica 10, 59-400 Jawor
tel. 76 871 06 24
fax 76 871 15 43
www.hoteljawor.com.pl
e-mail: recepcja@hoteljawor.com.pl

HOTEL „SPORTOWY” OSIR

ul. Parkowa 7, 59-400 Jawor
tel. 76 870 21 41
fax 76 870 26 46
e-mail: osir@jawor.pl

MOTEL „POD ZAMKIEM”

ul. Dąbrowskiego 1, 59-400 Jawor
tel. 76 870 29 39

NOWY KOŚCIÓŁ

ZAJAZD POD BOCIANEM
Nowy Kościół, ul. Jeleniogórska 56,
59-540 Świerzawa
tel. 75 712 41 73
www.podbocianem.republika.pl

PASZOWICE

MOTEL „KASKADA”
Myślubórz 8a, 59-411 Paszowice
tel. 76 870 80 70
www.barkaskada.republika.pl
e-mail: halinakumic@wp.pl

WILKÓW

HOTEL „LEŚNY”
Wilków, ul. Leśna 2, 59-500 Złotoryja
tel. 76 878 07 50, 512 193 161

ZŁOTORYJA

HOTEL „OUBUS”
pl. Reymonta 7, 59-500 Złotoryja
tel./fax 76 878-35-97
www.qubushotel.com
e-mail: zlotoryja@qubushotel.com

INNE

DOBKÓW

Schronisko Młodzieżowe
Dobków, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713 53 22, 75 713 48 57

GROBLA

Ośrodek Turystyczno-Szkoleniowy MAGDALENA
Grabla 11 A, 59-411 Paszowice
tel. 76 870 16 03
fax. 76 729 29 51
tel. kom. 601 239 413
www.palac-grabla.pl
e-mail: palac-grabla@wp.pl

GRODZIEC

Zakład Usług Turystycznych „Zamek Grodziec”
Grodziec, 59-516 Zagrodno
tel. 76 877-44-52, 504 051 022
www.grodziec.com
e-mail: grodziec@grodziec.com

JASTROWIEC

Chata Morgana
Jastrowiec 15
59-420 Bolków
tel. 75 745 02 00
tel. kom. 605 339 675
www.chatamorgana.ip.pl
e-mail: chatamorgana@ip.pl

JAWOR

Pokoje Gościnne „Kowalski”
ul. Kaszowicza 2, 59-400 Jawor
tel. 691 591 807
www.nodlegjawor.pl

Ośrodek Wypoczynkowy „Jawornik”

ul. Myśluborska 15, 59-400 Jawor
tel. 76 870 38 13
e-mail: osir@jawor.pl

Willa „Furtak”

ul. Moniuszki 10a, 59-400 Jawor
tel./fax 76 871 11 21
www.willafurtak.eu
e-mail: willafurtak@o2.pl

MŚCIWOJÓW

Ostoję u Mściwoja
Mściwojów 10, 59-407 Mściwojów
tel. 76 872 82 85
tel. kom. 691 064 686
http://agrokasak.w.interia.pl

MUCHÓW

Ośrodek Szkoleniowo - Wypoczynkowy
„Palacyk”
Muchów, 59-424 Męcinka
tel./fax 76 870 89 20

MYŚLUBÓRZ

Centrum Edukacji Ekologicznej
i Krajoznawstwa Salamandra
Myślubórz 11, 59-411 Paszowice
tel. 76 870 80 02
www.centrumedukacji.info.pl
e-mail: chelmy@poczta.onet.pl

NOWE ROCHOWICE

Zajazd „Przy Kominku”
Nowe Rochowice 22, 59-420 Bolków
tel. 75 741 32 99
tel. kom. 604 973 622
www.przykominku.pnet.pl
e-mail: zajazd@przykominku.pnet.pl

PODGÓRKI

GOŚCINIE KAPELLA
Podgórki 1c (Kapella), 59-550 Wojcieszów
tel. 696 095 479, 664 979 656
e-mail: kapella@kapella.pl

SADY DOLNE

Palac Sady Dolne
Pokoje gościnne
tel./fax 75 741 48 64
e-mail: info@palacsadydolne.com

SIEDMIKA

Kwatera Myśliwska
Siedmika 5, 59-411 Paszowice
tel. 76 871 16 33
www.kwatera-mysliwiska.pl
e-mail: kontakt@kwatera-mysliwiska.pl

ŚWIERZAWA

Dam Rekreacyjny „NAZARET”
przy Parafii Wniebowzięcia NMP
w Świerzawie
Plac Najświętszej Marii Panny 1, 59-540 Świerzawa
tel. 75 713-52-32

ŚWINY

Pole Biwakowe „Pod Łosem”
Swiny 17, 59-420 Bolków
tel. 75 741 43 78, 741 48 35
tel. kom. 508 677 106
www.campingpodlosem.pl
e-mail: info@campingpodlosem.pl

ZŁOTORYJA

Palacyk Nad Zalewem
ul. Sportowa 9, 59-500 Złotoryja
tel. 76 878-37-78
www.zokir.pl

Pokoje gościnne na basenie złotoryjskim
ul. Legnicka 40, 59-500 Złotoryja
tel. 76 745-83-96
www.zokir.pl

Szkolne Schronisko Młodzieżowe „Zacisze”
ul. Kolejowa 2, 59-500 Złotoryja
tel. 76 878-36-74
www.podn-zlot.prv.pl
e-mail: zacisze.zlotoryja@interia.eu

Pensjonat Przy Milej

Al. Miła 1, 59-500 Złotoryja
tel./fax 76 878-39-66
www.pensjonatprzymilej.pl
e-mail: pensjonatprzymilej@home.pl

Indeks miejscowości

Atlas str.

Opis str.

Bolków.....	124.....	17
Czaple.....	108.....	23
Dobków.....	122.....	25
Grobla.....	124.....	29
Grodziec.....	108.....	30
Jawor.....	119.....	32
Jerzmanice-Zdrój.....	109.....	42
Leszczyna.....	116.....	43
Lipa.....	123.....	45
Lubiechowa.....	115.....	48
Męcinka.....	117.....	50
Muchów.....	117.....	52
Mysłów.....	122.....	53
Myslibórz.....	118.....	55
Nowa Wieś Grodziska.....	109.....	59
Nowy Kościół.....	115.....	60
Paszowice.....	118.....	61
Pielgrzymka.....	109.....	62
Podgórze.....	116.....	63
Pogwizdów.....	124.....	65
Proboszczów.....	114.....	66
Prusice.....	110.....	68
Radzimowice.....	122.....	69
Rokitnica.....	110.....	70
Rząśnik.....	114.....	71
Rzymówka.....	111.....	72
Sędziszowa.....	115.....	73
Sichów.....	111.....	75
Słup.....	112.....	76
Sokołowiec.....	115.....	78
Świerzawa.....	115.....	80
Świny.....	124.....	86
Twardocice.....	108.....	88
Wiadrów.....	124.....	90
Wojcieszków.....	122.....	91
Zagrodno.....	109.....	96
Złotoryja.....	110.....	97